

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Smíšená manželství – sňatek mezi ženou

Češkou a mužem cizincem

Miroslava Nováčková

Plzeň 2014

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická
Katedra antropologie
Studijní program Antropologie
Studijní obor Sociální a kulturní antropologie

Diplomová práce
Smíšená manželství – sňatek mezi ženou
Češkou a mužem cizincem
Miroslava Nováčková

Vedoucí práce:

Mgr. Lenka Jakoubková Budilová Phd.
Katedra antropologie
Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2014

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2014

.....

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat především svým informatorkám za jejich milý přístup a ochotu poskytnout mi rozhovory, bez nichž by tato diplomová práce nemohla vzniknout. Dále poděkování patří mé vedoucí práce Mgr. Lence Budilové Jakoubkové Phd. za její čas, cenné rady a připomínky. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat i své rodinně za veškerou podporu, kterou mi po celou dobu studia poskytovala.

OBSAH

1. ÚVOD	1
1.1. Struktura práce.....	2
2. STUDIUM PŘÍBUZENSTVÍ V ANTROPOLOGII	4
2.1. Období evolucionismu	5
2.2. Funkcionalismus, strukturální funkcionalismus a strukturalismus	7
2.3. Sedmdesátá léta dvacátého století a kulturní obrat.....	8
2.4. Znovuoživení příbuzenství v antropologii.....	9
2.5. Nové přístupy ke studiu příbuzenství – Marshall Sahlins	10
3. MANŽELSTVÍ	12
3.1. Manželství v Západních společnostech	13
3.2. Koncept romantické lásky	14
3.3. Endogamie	15
3.4. Exogamie	16
4. SMÍŠENÁ MANŽELSTVÍ	18
4.1. Studie zabývající se smíšenými manželstvími - historie	20
4.2. „Interrasová“ manželství.....	22
4.3. „Interetnická“ manželství	23
4.3.1. „Interetnická“ manželství a asimilace minoritní společnosti	23
4.4. „Internáboženská“ manželství.....	24
4.5. „Interkulturní“ manželství	25
4.5.1. „Interkulturní“ manželství a otázka adaptace	26
4.5.2. „Interkulturní“ manželství a otázka integrace	26

4.6. „Mezinárodní“ manželství	27
4.6.1. Studie zabývající se „mezinárodními“ manželstvími	28
4.6.2. Nový fenomén?.....	29
4.6.3. Charakteristiky jedinců uzavírajících „mezinárodní“ manželství	30
4.7. Shrnutí.....	31
5. METODOLOGIE.....	33
5.1. Cíl výzkumu a výzkumné otázky	33
5.2. Metoda výběru vzorku	35
5.3. Informátorky	37
5.4. Metoda sběru dat	38
5.4.1. Dotazník.....	38
5.4.2. Rozhovor	39
5.5. Informovaný souhlas	41
5.6. Skype.....	41
5.6.1. Výhody vedení rozhovorů prostřednictvím programu Skype	42
5.6.2. Nevýhody vedení rozhovorů prostřednictvím programu Skype	43
5.7. Analýza rozhovorů.....	45
6. VÝSLEDKY	46
6.1. Základní charakteristiky a podobnosti žen Češek, jež uzavřely smíšené manželství.....	46
6.1.1. Život v zahraničí jako narůstající trend a fenomén tzv. „free movers“	46
6.1.2. Sňatkový trh a vzdělanostní homogamie	48
6.1.3. Otázka identity a státního občanství.....	50
6.1.4. Migrace	53
6.1.5. Shrnutí	54
6.2. Charakteristiky manželství mezi ženou Češkou a mužem cizincem pocházejícím z EU.....	54
6.2.1. Seznámení se a vztah na dálku	56
6.2.2. Rozhodování se o místě.....	58
6.2.3. Reakce rodiny a okolí	61
6.2.4. Svatba.....	64

6.2.5.	Integrace ženy v cizí zemi	67
6.2.6.	Genderové rozdělení rolí v domácnosti.....	72
6.2.7.	Vnímání času.....	75
6.2.8.	Stravování.....	77
6.2.9.	Komunikace a společný jazyk	81
6.2.10.	Shrnutí	84
6.3.	Výhody a nevýhody plynoucí z manželství s mužem cizincem a s života v zahraničí.....	85
6.3.1.	Výhody.....	85
6.3.2.	Nevýhody.....	87
7.	ZÁVĚR	90
8.	ABSTRACT.....	94
9.	LITERATURA.....	96
10.	PŘÍLOHY	104

1. ÚVOD

Zájem o problematiku smíšených manželství jako takovou není zcela nový fenomén. První studie vznikají již v polovině dvacátého století a týkají se primárně smíšených manželství uzavíraných na území Spojených států amerických. Novým fenoménem se ale na poli tohoto studia stává zájem o smíšená manželství podle kritéria státní příslušnosti, jež jsou uzavírána především na území Evropy nebo pouze mezi občany různých členských států Evropské unie. Ve vědecké literatuře jsou oba dva typy těchto smíšených manželství zastoupeny marginálním způsobem a vznikají-li práce týkající se této problematiky, jsou to především práce kvantitativní povahy. Kvalitativních studií zabývajících se fenoménem smíšených manželství mezi jedinci pocházejícími z různých členských států Evropské unie nevznikla doposud více než jedna desítka. Tato diplomová práce by měla přispět k vyplnění této mezery na poli sociálních studií.

Cílem předkládané diplomové práce bude obecně zmapovat problematiku smíšených manželství a na základě vlastního výzkumu odhalit základní charakteristiky a podobnosti smíšených manželství mezi ženami Češkami a muži cizinci pocházejícími z jiné členské země Evropské unie. Cíle práce bude dosaženo skrze rešerši literatury týkající se problematiky smíšených manželství a nastínění základních výzkumných linií na poli této problematiky a prostřednictvím kvalitativního výzkumu v podobě polostrukturovaných rozhovorů se ženami Češkami, jež vstoupily do výše zmíněného smíšeného manželství a následného zodpovězení tří výzkumných otázek týkajících se tohoto typu smíšených manželství.

Problematiku smíšených manželství jsem si jako téma diplomové práce zvolila prvotně na základě četby několika textů na ně zaměřených. S přibývajícím množstvím přečtené literatury, hlubším seznámením se s tímto tématem a po několika konzultacích se svou vedoucí práce nabylo téma finální podoby.

1.1. Struktura práce

Předkládaná diplomová práce má dvě hlavní části, část teoretickou a výzkumnou, a je dělena do jednotlivých kapitol týkajících se dílčích témat souvisejících s problematikou smíšených manželství. Studium smíšených manželství spadá pod hlavičku příbuzenství, konkrétně tématu manželství, proto budou první dvě kapitoly věnovány právě těmto oblastem. Příbuzenství je jedním ze čtyř základních pilířů v antropologii a po dlouhou dobu bylo považováno za královskou disciplínu antropologie. Na několika stranách bude nastíněna historie studia příbuzenství v antropologii a to od dob evolucionismu dominantního v druhé polovině devatenáctého století a počátku hlubšího zájmu o toto téma až po současný zájem o příbuzenství a dialogy vedené na poli této problematiky. V druhé polovině dvacátého století ale postupně upadá zájem o něj, objevují se první významné kritiky a zájem antropologů se postupně odvrací od studia příbuzenství tradičních společností ke studiu příbuzenství ve společnostech moderních.

Manželství je v antropologii jednou z hlavních oblastí studia v rámci příbuzenství. Pozornost bude věnována některým konceptům s manželstvím spojených, které se úzce váží i k tématu manželství smíšených. V první řadě bude vysvětlen tzv. koncept romantické lásky, romantická láska je chápána jako hlavní a zároveň jediná motivace k uzavření manželství v moderních společnostech a je častým ospravedlněním uzavření právě smíšeného manželství. Definovány budou také koncepty endogamie a exogamie, neboť smíšená manželství jsou vždy manželství exogamní podle určitého vymezeného kritéria.

Poté se přesuneme k samotné problematice smíšených manželství. Nejprve bude krátce představena historie jejich studia, první výzkumy, které byly smíšeným manželstvím věnovány a jejich typologie. Studie, které vznikly na poli problematiky smíšených manželství, hovoří o manželstvích „interrasových“, „interetnických“, „internáboženských“, „interkulturních“ a „mezinárodních“. Charakteristika těchto jednotlivých typů smíšených manželství bude představena ve třetí kapitole. Větší pozornost zde bude věnována manželstvím „mezinárodním“, neboť jsou hlavním předmětem

výzkumné části této diplomové práce. V rámci studia „mezinárodních“ manželství se během první dekády dvacátého století objevil zájem o nový typ těchto manželství, jež jsou v anglické literatuře označována jako tzv. „European-intra marriage“. Jedná se o manželství mezi dvěma jedinci pocházejícími z různých členských států Evropské unie, v tomto případě půjde vždy o ženu Češku a muže z jiné členské země.

Výzkumná část práce je rozdělena do dvou hlavních kapitol, metodologie a výsledky. V metodologické části budou podrobně popsány výzkumné otázky, metody výběru výzkumného vzorku, užitá výzkumná metoda a v neposlední řadě postup analýzy nasbíraných dat. V kapitole výsledky budou postupně zodpovězeny všechny tři výzkumné otázky a čtenáři bude skrze ně a četné citace výpovědí informátorek umožněno nahlédnout do života žen Češek, které si vzaly za manžela muže z jiné členské země Evropské unie.

Předkládaná diplomová práce neobsahuje žádné osobní údaje o informátorech a dodržuje všechny jejich požadavky anonymity, z tohoto důvodu neobsahuje ani žádné obrazové přílohy. Grafická podoba práce se řídí příkladem zpracování diplomových a bakalářských prací dostupných na webových stránkách katedry antropologie i filozofické fakulty Západočeské univerzity. Užívaný citační úzus odpovídá pokynům pro autory periodika *Current Anthropology*.

2. STUDIUM PŘÍBUZENSTVÍ V ANTROPOLOGII

Studium příbuzenství a s ním souvisejících hlavních oblastí rodiny a manželství bylo až do nedávna klíčovou oblastí v antropologii. Příbuzenství antropologové považovali za jejich vlastní objekt studia a ještě před několika dekádami všechny významné osobnosti z oboru antropologie přispěli do debaty o tomto tématu. Byla to cesta, jak si vytvořit a udržet svou vědeckou reputaci (Overing and Rapport 2000: 217-218). Příbuzenství tedy bylo základní oblastí studia všech významných antropologických směrů, jež se vystřídaly od druhé poloviny devatenáctého století tedy od období evolucionismu, přes funkcionalismus, strukturální funkcionalismus, strukturalismus až k strukturálnímu marxismu osmdesátých let. Změna v přístupu k tématu příbuzenství, jejíž počátek můžeme zasadit do šedesátých let a k příchodu feministických teorií, vyvrcholila v osmdesátých letech, kdy začaly být odhalovány chyby, kterých se antropologové na poli studia příbuzenství dopustili a klasický pohled na příbuzenství jako základ organizace všech společností se dostal výrazně do pozadí. Příbuzenství bylo nahrazeno užíváním nových termínů, které lépe vystihují tematické změny a posun zájmu. Do popředí se dostává zájem o témata genderu a genderových rolí, jednání, životních hodnot a postojů, atd.

Velký zájem o příbuzenství od časů evolucionistů McLennana, Henryho Maina, či Luise Henryho Morgana, průkopníků ve studiu příbuzenství, dokazuje vznik nespočtu knih zabývajících se tímto tématem. Do poloviny dvacátého století počet knih vydaných o různých oblastech příbuzenství zaujímal více než polovinu z celkového počtu všech děl spadajících pod hlavičku antropologie (Fox 1967: 10). Fox v roce 1967 oprávněně napsal, že příbuzenství je pro antropologii to, co logika pro filozofii nebo akty pro umění, je to hlavní disciplína celého oboru (Fox 1967: 10). Jen těžko bychom hledali antropologa významnějšího formátu, který by nepřispěl do debaty o příbuzenství.

2.1. Období evolucionismu

Studiem příbuzenství jako hlavního aspektu sociální struktury se jako první začínají zabývat jednotlivci vystudovaní v oborech právních věd. Důvody nejsou nijak složité, každá společnost je zainteresována v otázkách dědictví, nástupnictví či manželství tedy v oblastech, které v západní společnosti spadaly/spadají do oboru práv. V devatenáctém století byly odpovědi hledány v sociální evoluci člověka a to skrze popis a vysvětlení jednotlivých institucí včetně stádií jejich vývoje (Fox 1967: 16-17). Snahou těchto autorů, označovaných jako evolucionisté, bylo zachytit historický vývoj a transformaci společností, tedy to, jak se moderní západní civilizace postupem času vyvinula z primitivní společnosti ke společnosti progresu (Erickson and Murphy 2013: 26). Součástí tohoto výzkumu bylo také odhalit první stádia odvozování příbuzenství, především zda společnosti fungovaly na principu matriarchátu či patriarchátu, a jak se tyto principy vyvíjely a měnily v čase.

Jako první popsal svou představu vývoje příbuzenství právník a antropolog Henry J. Maine ve své knize *Ancient Law* (1861). Za základ uspořádání indoevropské rodiny považuje patriarchát, pouto otce a syna jako následníka držícího vlastnictví rodiny. Naopak dle Johna F. McLennana (1865) byl příbuzenský systém založen na principu matriarchátu a odvozování původu po ženské linii, neboť existující promiskuita neumožňovala nic jiného, matriarchát byl nahrazen systémem odvozování příbuzenství po linii mužské. Konečným stádiem vývoje příbuzenského systému byl příchod monogamie, kdy se dominantními staly jak mužská, tak ženská linie.

Dalším představitelem evolucionismu, některými antropology považovaným za otce příbuzenství, jenž se podrobně věnuje tématům manželství a rodiny byl Louis Henry Morgan. Jeho zájem o příbuzenství začal při studiu Iroquézů a vyústil v jeho první publikaci *League of Iroquios* (1851) věnující se sociální organizaci této společnosti. Problematice příbuzenství se věnuje i ve svých dalších publikacích – *Systems of Consanguinity and Affinity of the Human Family* (1871) a *Pravěká společnost* (1954). Morganovým přínosem je především jeho zájem o příbuzenskou terminologii. Rozlišuje dva typy, klasifikační systém, který je jednodušší a typický pro fáze divoštství a

barbarství, a deskriptivní systém, charakteristický pro období civilizace. Stejně jako ostatní nastínil i svou vizi sociální evoluce příbuzenství, která dle něj proběhla přes fázi promiskuity a příbuzenství odvozované po ženské linii, přes příbuzenství odvozované po mužské linii, až ke vzniku občanské společnosti, kde se příslušnost k příbuzenské linii dostává do pozadí, neboť hlavní roli začíná hrát příslušnost teritoriální. Dále ke studiu příbuzenství přispívá deskripcí vývoje rodiny skrze pět stádií. Na počátku vývoje dle něj neexistovalo incestní tabu, což dokazuje pokrevní manželství, tedy vzájemné sňatky bratrů a sester bez jakýchkoliv pravidel. Vývoj pokračuje skrze sňatky skupin bratrů se skupinami sester, přechodnou fází párové (syndiasmické) rodiny až k patriarchální rodině hebrejských pastýřských kmenů charakteristickou mnohoženstvím. Celý vývoj spěje k poslednímu stádiu vývoje rodiny, k monogamii (Erickson and Murphy 2013: 26-28).

Na závěr můžeme říci, že evolucionismus byl dominantním směrem antropologického studia příbuzenství téměř padesát let, i přes jeho pozdější kritiky, které poukazují například na fakt, že příbuzenství není kumulativním faktem evoluce, tak jak tomu je například u technologického vývoje. Příbuzenské systémy nelze hodnotit dle lepší a horší, vyšší a nižší úrovně, jedná se čistě o odlišné způsoby praktikování téže věci. To samé platí obecně o vývoji lidského druhu, jenž neprobíhá skrze stejná stádia. Evolucionisté ale měli pro studium příbuzenství i značný přínos. Byli prvními, již se začali tímto tématem zabývat, vytvořili terminologii, která přetrvává dodnes, nastínilí důležité spojení příbuzenství a dalších sociálních institucí a upozornili na fakt, že příbuzenství není rigidním systémem, ale že prochází změnami (Fox 1967: 20). Na počátku dvacátých let dvacátého století je tento diachronní přístup vystřídán synchronním přístupem funkcionalistů a strukturálních funkcionalistů, kteří přináší nové perspektivy ve studiu společností, tedy i ve studiu příbuzenství.

2.2. Funkcionalismus, strukturální funkcionalismus a strukturalismus

Nejvýznamnějším představitelem funkcionalismu v antropologii a průkopníkem terénního výzkumu a přístupu založeném na tzv. „native point of view“ (Malinowski 1922: 25), který šlo získat právě jedině terénním výzkumem a životem s nativními populacemi je vědec polského původu Bronislaw Malinowski. Hlavním cílem funkcionalistů, stejně tak jako jejich nástupců, bylo zachytit celou sociální organizaci, přičemž do popředí se dostává právě příbuzenství, vnímané jako hlavní organizační princip veškerého dění v mimozápadních společnostech (Holý 1996: 2). Ve svém díle *Argonauts of the Western Pacific* (1922) se pokusil, vedle popisu ústředního tématu této knihy, jímž je výměnný systém označovaný jako kula, osvětlit i příbuzenský systém Trobriand'anů ne skrze evoluční vývoj, ale zasazením do kontextu jejich kultury. Ukázal, jak je příbuzenství tvarováno jinými sociálními institucemi této společnosti a naopak (Fox 1967: 21).

Následně po něm se zády k evoluci otáčí další významní antropologové poloviny dvacátého století a představitelé strukturálního funkcionalismu. Charakteristickým rysem tohoto období je, vedle synchronní analýzy, studium unilineárních descendentních skupin, které jsou považovány za základ společnosti. E. E. Evans-Pritchard ve své knize *The Nuer* (1940) popisuje patrilineární descendentní skupiny u společnosti Nuerů v jižním Súdánu a považuje je za základ politických skupin a tak i celé organizace společnosti. Podobně vysvětluje descendentní skupiny i Meyer Fortes ve společnosti Tallensi severní Ghany (1945). V neposlední řadě je potřeba zmínit Radcliffe-Browna a jeho knihu *African Systems of Kinship and Marriage* (1950), jenž na příbuzenství pohlížel jako na systém práv a povinností a na významnou součást sociální struktury.

Než přistoupíme k období, kdy příbuzenství pomalu mizí z hlavní antropologické scény a stává se marginální disciplínou, je potřeba zmínit teorie, kterými do oblasti antropologického studia příbuzenství přispěl nejvýznamnější představitel strukturalismu v antropologii Claud Lévi-Strauss. Lévi-Strauss považuje za základ společnosti tzv. alianční systém, tedy výměnu

žen mezi jednotlivými příbuzenskými skupinami. Skrze tuto výměnu vznikají mezi příbuzenskými skupinami systémy aliancí, které jsou základem pro další pravidla jejich vzájemného fungování (1949).

2.3. Sedmdesátá léta dvacátého století a kulturní obrat

V posledních dekádách dvacátého století postupně příbuzenství mizí z hlavního zorného pole antropologie. Vyprchání životaschopnosti jednoho z jejích čtyř základních pilířů je vysvětlováno především dvěma důvody. Za prvé, do této doby bylo studium příbuzenství založeno na předpokladu, že nativní společnosti po celém světě zakládají příbuzenství na přirozeném faktu biologické reprodukce, přestože byly známy a popsány různé typy descendencí, jejich vzniku, fungování apod. Systém příbuzenství reflektující primárně pouta založená na biologické reprodukci je etnocentrický pohled západní společnosti (Schneider 1984: 165). Za druhé, do antropologie začala prosakovat tendence rozlišování Euro-americké společnosti jako vyspělé a moderní a „těch druhých“ jako tradičních, zaostalých společností. Tento trend se odrazil i v charakteristikách příbuzenství, kdy rozsáhlé struktury klanů, rozšířené rodiny, či hluboko do historie sahající rodokmeny byly ztotožňovány s industriální západní společností a mnohem jednodušší sociální sítě a příbuzenské jednotky se společností tradiční (Stone 2001: 1).

Za nejvýznamnějšího kritika příbuzenství, který svým dílem *A Critique of the Study of Kinship* (1984) odstartoval lavinu kritik a transformaci studia celé této oblasti je David Schneider, s nímž je v antropologii spojován tzv. kulturní obrat. Kritiky příbuzenství směřují především na úhel pohledu strukturálních funkcionalistů a strukturalistů (Evans-Pritchard 1940, Firth 1936, Fortes 1945, Leach 1961) vyzdvihujících příbuzenství u tradičních společností jako středobod veškerého vnímání světa. Ideje týkající se příbuzenství jsou v antropologii zakořeněny od jejího vzniku, problémem ale je, že jsou založeny na etnocentrickém vnímání světa, tedy na představách západní společnosti, prostředí, ve kterém vznikají. Je potřeba přestat nahlížet společnost skrze příbuzenství a začít ji chápat skrze statusy, role, práva, kde je příbuzenství

pouhou částí systému. Schneider (1984) ukazuje, jak výše zmínění antropologové špatně interpretovali údaje, které získali od nativních obyvatel, neboť užívali jednotný teoretický aparát a jednotné definice společnosti i příbuzenství a opomíjeli, že tyto nástroje nejsou obecně platnými a aplikovatelnými.

2.4. Znovuoživení příbuzenství v antropologii

V posledních dekádách dvacátého století došlo k transformaci příbuzenství a témat s ním spojených. V případě, že bychom jako předmět příbuzenství stále viděli témata jako descendentní a alianční teorie, museli bychom přijmout fakt, že příbuzenství v antropologii na čas úplně zemřelo a poté znovu jako fénix povstalo ze svého vlastního popela (Schneider in Lamphere 2001: 21). Ohlédneme-li se ale za témata, jimiž se antropologové zabývají dnes, například jak jedinci využívají příbuzenské sítě, představy o rodině, vnímání sexuality atd., můžeme říci, že příbuzenství úplně nevytizelo, pouze se změnila témata, konceptualizace a přístup vědců k této problematice (Lamphere 2001: 21).

Dalšími novými trendy v příbuzenských studiích je například větší citlivost vůči otázkám etnocentrismu, pozornost kladená na historický kontext, otázky nerovnosti, snaha o různorodé etnografické výklady, zájem o lidské jednání, protnutí příbuzenství s otázkami genderu a etnicity, zahrnutí feministických perspektiv, či nové debaty o vlivu kultury a biologie na lidské chování a jednání (Stone 2001: 26). Poměrně novým tématem, které se již od svého vzniku oprostilo od klasických tendencí studia příbuzenství, je i problematika smíšených manželství, jež bude středobodem této diplomové práce.

Příbuzenství v antropologii se tedy nestalo ohroženým druhem a zcela nezmarlo, tak jak se po vydání Schneiderovy kritiky (1984) na nějakou dobu zdálo. Obavy o existenci příbuzenství v antropologii byly definitivně vyvráceny v devadesátých letech, kdy znovu začaly vycházet knihy, učebnice a články,

kteří usilovaly o propagaci nových témat a hrdě nesly otázky týkající se příbuzenství již ve svém názvu, příkladem mohou být publikace *Transformations of Kinship* (Godelier 1998), *Kinship and Gender: An Introduction* (Stone 1997). Důležité je zdůraznit, že jejich cílem nebylo vrátit se k tématům a přístupu ke studiu příbuzenství tak, jak tomu bylo před Schneiderovou intervencí, ale propagovat v této oblasti nová témata a nové přístupy (Schweitzer 2000).

2.5. Nové přístupy ke studiu příbuzenství – Marshall Sahlins

Nejnovějším a především univerzálně aplikovatelným vysvětlením toho, co příbuzenství je a není, představuje ve své knize Marshall Sahlins (2013). Hlavní kvalitou příbuzenství je vzájemnost bytí, to znamená, že osoby, jež jsou členy nějaké příbuzenské sítě, se podílejí na existenci jejich ostatních členů a jsou součástí jeden druhého. Jinými slovy, jedinci žijí emocionálně a symbolicky životy svých příbuzných. Vzájemnost bytí nezahrnuje pouze způsoby, jakými jsou příbuzenské vztahy konstituovány, například skrze sdílení společné substance, ale i praktiky a jednání, jež jsou společné pro danou spřízněnou skupinu. Tam, kde existuje vzájemnost bytí, jsou všechny zkušenosti transpersonální. To znamená, že mezi členy příbuzenské sítě dochází k difuzi jejich zkušeností, zážitků, ale i emocí. Nejintenzivnější zážitky sdílené celou příbuzenskou skupinou souvisí se smrtí, narozením, tělesnými zraněními a bolestí.

Sahlins nepředkládá jen svou vizi toho, co příbuzenství je, ale i toho co není. Stejně jako Schneider (1984) i Sahlins (2013) začíná debatu tvrzením, že příbuzenství není biologii. V mnoha společnostech jsou příbuzenské vztahy konstituovány mezi jedinci, kteří nemají společný biogenetický původ, a proto platí, že vzájemnost bytí mezi jedinci je plnohodnotnou a stejně silnou kvalitou, ať už je příbuzenský vztah mezi jedinci odvozován od společné krve či nikoliv. I ve společnostech odvozujících příbuzenské vztahy od předávání některé z biologických substancí - krev, maso, kosti, mléko, semeno – platí, že tyto substance nejsou jen čistě fyziologické fenomény. Pro danou společnost jsou

významným sociálním vkladem, který situuje narozené děti do širokého a specificky strukturovaného pole příbuzenských vztahů. Biologické komponenty se tak stávají komponentami sociálními, neboť určují pozici každého narozeného jedince v příbuzenské síti matky, otce či do obou.

3. MANŽELSTVÍ

Manželství bylo nejvýznamnější komponentou ve studiu příbuzenství od dob evolucionistů (viz Morgan a evoluce rodiny). Příbuzenství, manželství, rodina jsou základními fakty života spojenými s reprodukcí, narozením a smrtí. Intimita a pohlavní styk mezi dvěma lidmi vede ke zplození potomků a vzniku manželského, rodičovského a rodinného pouta. Děti se stávají následovníky a dědici svých rodičů (Fox 1967: 27). Instituce manželství byla objevena ve všech známých lidských společnostech, nicméně napříč kulturami nalezneme enormní rozdíly týkající se vztahů ženy a muže spojených v manželské pouto. Muž a žena jsou považováni za manžele, vstoupí-li do relativně trvalého svazku, který je danou společností považován za manželský. Lidé ve svazku manželském jsou si zavázáni sexuálně a ekonomicky, obvykle ve formě samostatné domácí jednotky. Kořeny manželství, jakožto dlouhotrvajícího pouta mezi mužem a ženou, sahají k počátkům evoluce člověka (Broude 1994: 189).

V některých kulturách je mnohem důležitějším aspektem, že manželství nespojuje pouze dva jedince, ale celé příbuzenské skupiny. Manželství je poté smlouvou například mezi dvěma klany, z jejichž řad manželé pocházejí. Tyto klany se zavazují k vzájemné pomoci a ochraně, za to že poskytly člena své skupiny jiné skupině (Broude 1994: 190). Manželství je tedy vždy smluvním závazkem mezi partnery a jejich rodinami, či širšími příbuzenskými jednotkami, což nás přivádí k poznatku, že manželství je čistě sociálním a kulturně specifickým faktem (Stone 2001: 1).

Společně s transformací studia celého příbuzenství v druhé polovině dvacátého století, došlo i ke změnám témat týkajících se manželství. Středem zájmu již není zachytit, jaké funkce naplňuje manželství a rodina ve společnostech napříč celým světem, ale například jaké nové reprodukční technologie vznikají a jak se k nim staví společnost, rozvodovost a její dopad

na společnost, či znovu uzavření manželství. Novým trendem se stávají témata spojující příbuzenské studie a politickou ekonomii zabývající se otázkami moci a sociální nerovnosti, či témata spojující příbuzenství a biologii v evolučním slova smyslu (Stone 2004: 4).

3.1. Manželství v Západních společnostech

Jednou z nejčastěji užívaných charakteristik a zároveň definic manželství je již od padesátých let, že “marriage is a union between a man and a woman such that children born to the woman are recognized legitimate offspring of both parents”¹ (Bell 1997: 237). V západní společnosti, v lidovém smýšlení, je dítě narozené matce, jež není provdána, viděno jako nemanželské. Tyto představy o nemanželském statusu dětí existují především v západních společnostech (Bell 1997: 237). Neexistuje žádná univerzální definice manželství, která by dokázala zachytit postavení narozených dětí ve všech společnostech, ani univerzální definice manželství jako takového.

Západní diskurz respektující muže i ženu jako rovnoprávné rodiče potomků tedy není univerzálním. Substance spojující potomky s rodiči, nebo sourozenci, se liší společnost od společnosti a tím se liší i jejich vztahy k nim. Vztahy mezi rodiči a potomky hrají roli v uspořádání rodiny a domácnosti, přičemž nukleární rodina je opět západním, nikoliv univerzálním modelem (Stone 2004: 5).

Manželství má ve společnostech, vedle toho, že reguluje pohlavní styk, řadu dalších funkcí. Manželství určuje držení vlastnictví a předávání dědictví, jak mezi partnery, tak z rodičů na potomky, a je jedním z hlavních kanálů podpory a komunikace vedoucí skrze celou sociální skupinu či společnost (Stone 2004: 5).

Ve všech západních moderních společnostech je jedinou legální formou manželství monogamie. To znamená, že muž může uzavřít a udržovat

¹ Manželství je svazkem mezi mužem a ženou, ve kterém jsou děti narozené ženě legitimními potomky obou rodičů.

manželský svazek pouze s jednou ženou, a naopak. Druhou formou manželství je ve světě mnohem rozšířenější polygamie. Polygamie je běžnou formou manželského svazku asi v osmdesáti procentech všech společností (Broude 1994: 206).

3.2. Koncept romantické lásky

Romantická láska je základním důvodem pro uzavření manželství v západních společnostech. Přestože je téměř univerzálně rozpoznávaným konceptem², v mnoha společnostech není důležitým faktorem a výběr partnera je čistě na rodičích dětí či na konsensu širší příbuzenské skupiny (Jankowiak and Fischer 1992). Preferenčními důvody pro sjednávání sňatků jsou ekonomické, hospodářské, či politické aspekty a to nejen na úrovni nukleární či rozšířené rodiny, ale i na úrovni celých klanů či kmenů (Grauerholz and Newman 2002: 204). Jakou roli při výběru partnera hraje právě romantická láska, či předem dané sňatkové vzorce můžeme vidět právě na příkladech smíšených manželství. Ve společnostech, kde hlavní roli hraje zamilovanost partnerů, se takováto manželství budou setkávat s menšími či žádnými sankcemi ze strany rodiny i širšího okolí.

To, že koncept romantické lásky není důležitým faktorem pro uzavření manželství v mnoha společnostech, dokazuje řada výzkumů. Studenti v USA byli dotazováni, zda by vstoupili do manželství s ekonomicky zajištěným jedincem, pokud by do něj nebyli zamilováni. Předpokladem bylo, že studenti pocházející ze země, kde je koncept romantické lásky při výběru partnera zdůrazňován, odpoví na otázku „ne“ a naopak. Devadesát procent studentů americké národnosti „ne“ odpovědělo. Naopak tři čtvrtiny studentů pocházejících z Blízkého východu a Indie odpověděli na tuto otázku „ano“. Přestože všichni tito jedinci romantickou lásky znali a někteří tuto lásku i zažili, v popředí stále figuroval kulturní předpoklad, že za výběrem partnera stojí rodina a ekonomické důvody (Grauerholz and Newman 2002: 205).

² Dle výzkumu Jankowiaka a Fischera (1992) pocity romantické lásky popisuje 89% společností.

Obecně platí, že koncept romantické lásky jako jediný motiv pro uzavření manželství hraje klíčovou roli ve společnostech založených na individualismu a svobodné volbě jedinců. Naopak v kolektivistických společnostech, kde se do popředí dostávají zájmy skupiny nad zájmy jednotlivce, se koncept romantické lásky jako důvod uzavření sňatku neuplatňuje (Grauerholz and Newman 2002: 205).

Dříve než přejdeme k samotnému tématu smíšených manželství, ráda bych zmínila pár slov týkajících se dvou kulturních pravidel, jimiž se řídí uzavírání manželství ve všech společnostech světa, neboť limitují pole pro výběr partnera a tak navázání dlouhodobého vztahu. Jedná se o pravidla endogamie a exogamie, která jsou klíčová i pro uchopení podstaty smíšených manželství.

3.3. Endogamie

Endogamie je kulturně vytvořené pravidlo, které vyžaduje, aby si člen společnosti a příslušník dané sociální kategorie vybral za partnera příslušníka stejné sociální kategorie. Touto kategorií může být myšlen klan, kmen, kasta, třída, vesnice, stát a mnoho dalších. Pravidlo endogamie není univerzálně aplikováno pouze na jednu kategorii, proto nelze bez bližší definice a specifikace kategorie určit, zda je daná společnost endogamní či nikoliv. Jinými slovy to znamená, že daná společnost je endogamní právě z hlediska té či té kategorie. Pokud bychom za kategorii zvolili nukleární rodinu, poté žádná společnost na světě nebude endogamní, neboť univerzální tabu pohlavního styku mezi rodiči a dětmi nebo mezi sourozenci efektivně zabraňuje uzavírání manželství právě mezi členy jedné nukleární rodiny (Broude 1994: 98).

Endogamní manželství je většinou produktem pravidel, ale i osobních preferencí jedinců. Často si za partnera vybíráme jedince žijícího v naší blízkosti, který se nám jeví jako familiární, neboť mluví stejným jazykem a sdílí stejné hodnoty, zvyky, názory atd. Takové manželství je nejen endogamním,

z kategorie obce, města, státu, ale často i homogamním. Endogamní manželství definována malou jednotkou zahrnující několik stovek jedinců jsou dnes v tradičních i moderních společnostech uzavírána mezi členy lokálních komunit, neboť lidé žijících v takovýchto komunitách jsou na sebe více vázáni a cítí větší pouto a loajalitu k jejím členům (Broude 1994: 98). Obecně také platí, že čím více stratifikovaná společnost, tím zde byly vytvořeny přísnější pravidla endogamie, typickým příkladem takovéto společnosti je Indie a kastovní systém.

3.4. Exogamie

Exogamie je kulturně vytvořené pravidlo, které vyžaduje, aby si člen společnosti vybral za partnera příslušníka z jiné sociální kategorie. Touto kategorií může být myšlen klan, kmen, třída, vesnice, stát a mnoho dalších. Pravidla exogamie jsou častěji užívána pro kategorie příbuzenských vztahů, než pro geografické kategorie, nicméně platí, že v každé společnosti nalezneme zákazy týkající se uzavření manželství s určitou skupinou lidí.

Pravidlo příkazující jednotlivcům uzavřít sňatek mimo svou vlastní skupinu se může na první pohled jevit jako rozšíření incestního tabu. Dovedeme-li toto tvrzení do důsledků, zjistíme, že samo pravidlo exogamie nezakazuje pohlavní styk mezi příbuznými a že funkcí tohoto pravidla nebylo primárně zamezit příbuzenskému křížení. Zatímco pohlavní styk mezi příbuznými nemusí být nutně sankciován, samotný sňatek je nepřijatelným (Broude 1994: 99). Pravidla exogamie vznikla spíše jako strategie pro navazování vztahů mezi cizími skupinami a vytváření aliancí, které mezi nimi vedou ke snižování pravděpodobnosti konfliktu a vzájemné spolupráci (Strauss 1949).

Smíšené manželství je vždy dle určitého hlediska manželstvím exogamním. Některá smíšená manželství mohou být společnostmi negativně sankciována (odlišná rasa, etnicita, náboženství), jiné nikoliv (odlišná státní příslušnost). Přestože „mezinárodní“ manželství (manželství mezi jedinci

pocházejícími z dvou různých zemí) většinou nevede k udělování společenských sankcí, je vnímané jako exogamní. Možná v budoucnu, pokud dojde k naplnění cílů Evropské unie a integritě celé Evropy (respektive členských států Evropské unie) setrou se nacionální rozdíly a „mezinárodní“ manželství v takovémto celku již nebudou nahlížena jako exogamní.

4. SMÍŠENÁ MANŽELSTVÍ

Smíšené manželství je jakékoliv manželství, které je exogamní dle stanovených kritérií. Těmito kritérii mohou být rasa („interrasové“ manželství), etnicita („interetnické“ manželství), náboženství („internáboženské“ manželství), kultura („interkulturní“ manželství) a státní příslušnost („mezinárodní“ manželství)³ (Botev 1994; Ezra and Roer-Strier 2006). Řečeno jinými slovy, smíšené manželství je takové, které je jako smíšené kulturně definováno a tyto definice se odvíjí od toho, jaké charakteristiky daná společnost považuje za důležité. Jako příklad lze uvést pohled americké společnosti na manželství mezi Afroameričanem a Američankou anglosaského původu, kdy oba jsou narozeni a vychováváni v americké kultuře a mají americké občanství, vysokoškolské vzdělání, jsou ateisté, pochází ze stejného sousedství a ze stejné sociální třídy a sdílí stejné hodnoty, normy a pravidla. Bez ohledu na to, jak mnoho mají tito dva lidé společného, bude toto manželství definováno jako smíšené, konkrétněji „interrasové“. Kategorizování lidí do jednotlivých sociálních skupin podle jejich vnějších či vnitřních charakteristik a jejich vztahy k ostatním sociálně definovaným skupinám se učíme během života skrze socializaci v rámci vlastní skupiny (Johnson and Warren 1994: 4-5).

V češtině se v obecné rovině, tedy v případech, kdy není potřeba blíže specifikovat, o jaké kritérium exogamie se jedná, nejčastěji užívá právě termín smíšené manželství. V anglické literatuře jsou ve stejném obecném významu užívány termíny „intermarriage“, „mixed marriage“, a méně pak „cross-border marriage“ nebo „miscellaneous marriage“.

³ Jedná se o překlad anglických termínů „interracial marriage“, „interethnic marriage“, „interreligious marriage“, „intercultural marriage“, „international marriage“. Všechny tyto termíny budou v práci v českém překladu užívány v uvozovkách a slouží jako zkrácená podoba pro tvrzení, že se jedná o smíšené manželství z hlediska jednoho z kritérií – rasy, etnicity, náboženství, kultury, státní příslušnosti.

Výskyt smíšených manželství ve společnosti je ovlivněn strukturálními, ekonomickými a kulturními faktory. Strukturálními faktory je myšlena možnost jednotlivců potkat partnera odlišné etnicity, státní příslušnosti atd. Hlavním ekonomickým faktorem ovlivňujícím, respektive umožňujícím, smíšené manželství je migrace. Mezi kulturní faktory patří sociální a kulturní vzdálenost mezi jednotlivými skupinami a otevřenost členů společnosti vůči odlišnostem (Ezra a Roer-Strier 2006: 42).

Mezi obecné charakteristiky smíšených manželství často patří jejich pozitivní dopady na společnost, neboť přispívají k lepší interakci a integraci ve společnosti. Existence smíšených manželství ve společnosti je totiž důkazem interakce různých skupin i toho, že se tyto skupiny považují za sobě rovné (Kalmijn 1998: 396). Stejně tak je důkazem sociální integrace cizinců zejména ve chvíli, kdy cizinec v dané zemi již nějakou dobu žije a následně poté si najde partnera z této země a uzavře s ním manželský svazek (Lauth Bacas 2002: 4-5). Migrace a úspěšný proces integrace jedinců většinou vede k preferenci výběru partnera z majoritní společnosti dané země, před výběrem partnera z vlastní minoritní skupiny žijící v této zemi. Tento trend může mít i poměrně jednoduchá vysvětlení, jako je například omezenost sňatkového trhu v rámci této minoritní společnosti.

V případech přesunu do cizí země může ustupovat tendence k endogamii, tedy preferenci partnera stejné národnosti, etnicity či rasy a do popředí se dostávat tendence k homogamii, tedy výběru partnera ze stejné socioekonomické třídy, či se stejnou mírou dosaženého vzdělání (Monden and Smits 2005: 330). Dále pak platí, že smíšená manželství nespojují pouze dva lidi, ale širší příbuzenské skupiny, čímž mohou přispívat k redukci konfliktů a rasové, etnické či náboženské nesnášenlivosti ve společnostech, zvláště pokud je v daných společnostech frekvence smíšených manželství dostatečně vysoká (Monden and Smits 2005: 323).

Tato kapitola bude nejprve stručně věnována historii studia smíšených manželství, stejně tak jako některým současným trendům. Následně pak budou charakterizovány jednotlivé druhy smíšených manželství dle kritérií rasy, etnicity, náboženství, kultury a státní příslušnosti. „Mezinárodním“

manželstvím bude věnována o něco větší pozornost, neboť jsou i hlavním předmětem výzkumné části této diplomové práce.

4.1. Studie zabývající se smíšenými manželstvími - historie

Jako první se problematikou smíšených manželství zabýval americký sociolog R. K. Merton v souvislosti s tzv. „social exchange theory“ (Merton 1941). Tato teorie říká, že v „interrasových“ manželstvích dochází ke směně sociálních statusů, respektive ke kompenzaci méně žádaných charakteristik za více žádané. V Mertonově podání si tak muži s černou barvou pleti, ale vyšším vzděláním berou za manželku ženu s bílou barvou pleti, ale nižším vzděláním. Tímto sňatkem dojde k výměně sociálních statusů, muž získá vyšší status díky manželce bělošce, žena získá vyšší status díky manželovi s vyšším vzděláním a pravděpodobně lépe ceněnou profesí. S Mertonovou teorií směny sociálního statusu pracovala řada dalších studií zabývajících se smíšenými manželstvími převážně ze sociologické či demografické perspektivy. Jedná se například o studii Levchenko a Solheima (2013) věnující se smíšeným manželstvím mezi ženami z východní Evropy provdanými za muže z USA. Typické pro tyto sňatky je větší věkový rozdíl mezi partnery, kdy ženy prostřednictvím sňatku směňují svůj nízký věk za vyšší socioekonomický status svého manžela.

Původní Mertonova aplikace této teorie na „interrasová“ manželství byla ale již v mnohých studiích vyvrácena. Výzkumy ukázaly, že i v „interrasových“ stejně jako v „intrasových“⁴ manželstvích převažuje vzdělanostní homogamie, která je silnější než rasová endogamie i než tendence ke směně vzdělání za sociální status (Gullickson 2006: 674). Tento fakt potvrzuje i to, že jedinci si vybírají partnera na základě více charakteristik, než je jen vzdělání či sociální status (Monden and Smits 2005: 330).

Studium smíšených manželství bylo v polovině dvacátého století čistě doménou amerických vědců. Konkrétně se jednalo o studium „interrasových“ a

⁴ V anglické literatuře „intra-racial marriage“.

„interetnických“ manželství ze sociologické a demografické perspektivy (Barnett 1963). Postupně se zájem o toto téma přesunul i na území Evropy a ke studiu „interkulturních“ a „mezinárodních“ manželství (Cottrell 1973; Cottrell 1990). Podrobnější charakteristika všech typů smíšených manželství a představení některých studií bude následovat v dalších podkapitolách.

Asi největší boom v zájmu o smíšená manželství můžeme zaznamenat v osmdesátých a poté devadesátých letech. V roce 1990 je například celé jedno číslo periodika *Journal of Comparative Family Studies*⁵ věnováno této problematice. V současnosti je zájem o problematiku smíšených manželství stále konstantním trendem, stále vznikají nové publikace a texty. Během první dekády dvacátého prvního století se výrazně zvýšil zájem o smíšená manželství na asijském kontinentu. Jedná se například o studie věnující se generalizaci trendů smíšených manželství ve východní a jihovýchodní Asii (Jones 2012), komodifikaci spojenou s „mezinárodními“ manželstvími mezi obyvateli Taiwanu a Vietnamu (Wang and Chang 2002), dopadu zvyšující se transnacionální migrace a počtu smíšených manželství na rodinný život žen z ostrova Kepri a jejich zahraničních manželů (Lyons and Ford 2008) a další. Podobný trend lze zaznamenat i ve studiích zabývajících se smíšenými manželstvími na území Austrálie, například Khoo (2011) ve své studii řeší otázku integrace imigrantů do Australské společnosti prostřednictvím smíšených manželství nebo o něco starší studie Roye a Hamiltona (1997) zabývají se sňatkovými vzorci a vysokou mírou smíšených manželství v předchozí generaci obyvatel Austrálie.

Na poli sociálních věd v České republice je téma smíšených manželství spíše opomíjeno, což dokazuje jeho marginální zastoupení ve vědecké literatuře. Etnologické či antropologické studie, které doposud vznikly, byly zaměřeny především na sňatky v pohraničí, a to mezi Čechy a Němci, či Čechy a Poláky. U těchto studií se jedná převážně o historickou a sociodemografickou perspektivu jen s malým zájmem o emickou perspektivu samotných aktérů (Sthrosová 2013: 12). V posledních dvou dekádách nalezneme alespoň několik kvalifikačních prací, věnujících se problematice

⁵ *Journal of Comparative Family Studies*. 1990. Vol. 21, No. 2.

smíšených manželství. Jedná se především o disertační práci Sthrosové (2013) zabývající se česko-bulharskými manželstvími sezdanými v období socialismu, a dále pak o některé diplomové práce zabývající se psychologickými aspekty „interkulturních“ vztahů (Loučimová 2006), či „internáboženskými“ sňatky (Petrášková 2008), a některé bakalářské práce (Soof 2010).

4.2. „Interrasová“ manželství

Dle studií, starších i poměrně recentních, je „interrasové“⁶ manželství manželstvím uzavřeným mezi jedinci dvou odlišných ras (Barnett 1963, Kang Fu 2001, Panuzio 1942). V odborné literatuře i v lidovém diskursu je termínem rasa stále míněno označení a zacházení s určitou skupinou lidí na základě jejich vrozených biologických vlastností, jako je barva kůže a vlasů, tvar a barva očí apod. (Grauerholz and Newman 2002: 146). V lidovém smýšlení je považována za pevně danou a neměnnou charakteristiku, která slouží k rozlišení lidí do od sebe vymezených skupin na základě výše zmíněných charakteristik. Minimálně na vědeckém poli je ale již představa o rase jako biologické kategorii s jasně vymezenými hranicemi pouhým mýtem, a s rasou se pracuje ne s jako biologickou, ale jako se sociální kategorií (Grauerholz and Newman 2002: 146). Tématika interrasových manželství je nejvíce rozšířenou ve Spojených státech amerických. Studie, které zde vznikly, jsou zároveň prvními v oblasti této problematiky.

První texty týkající se „interrasových“ manželství vznikají ve čtyřicátých letech dvacátého století a věnují se například obecnému uchopení smíšených manželství a jejich výskytu na konkrétních místech na území Spojených států amerických, například Panuzio (1942) popisuje smíšená manželství v Los Angeles. Objevují se i první texty zabývající se sňatky mezi Američany anglosaského původu a Afroameričany (Goldhamer and Wirth 1944). V padesátých a šedesátých letech poté vznikají texty, zabývající se sňatky

⁶ Tento termín je v celé práci používán bez jakýchkoliv pejorativních významů tak, jak je vysvětlen a užíván autory jednotlivých studií, kteří s ním pracují. Jedná se o překlad anglických termínů „interracial marriage“ (viz výše), či „racial intermarriage“.

mezi americkými vojáky působícími na základnách mimo svou zemi, například v Japonsku (Barnett 1963). Dle Barnetta (1963) je důvodem nárůstu smíšených manželství postupující urbanizace a industrializace a s ní související dostupnost vzdělání. Přestože „interrasové“ sňatky podle něj ukazují narůstající integraci černochoů do většinové společnosti, byly americkou společností dlouhou dobu odmítány a sankcionovány, na rozdíl od „mezinárodních“ sňatků.

4.3. „Interetnická“ manželství

Dle studií, starších i recentních, je „interetnické“ manželství manželstvím uzavřeným mezi příslušníky dvou odlišných etnických skupin (Furtado 2012; Gunduz-Hosgor and Smits 2002; Jones 1991; Parkmen and Sawyer 1967). Etnicita je naučené či osvojené kulturní dědictví určitou skupinou lidí. Historie, sdílené postoje a hodnoty, jazyk, životní styl, či habitus mohou být mnohem důležitějšími indikátory identity jedinců, než jakékoliv jejich biologické charakteristiky (Eriksen 1993: 4). Rasa a etnicita se obvykle překrývají, přesto je rozdíl v jejich užití. Například pod termínem Asiat se skrývá řada etnicky rozlišitelných skupin, jako jsou Filipínci, Číňané, Laosané, Vietnamci a řada dalších (Grauerholz and Newman 2002: 147). Z hlediska problematiky smíšených manželství je tedy studium „interetnických“ manželství zaměřeno na specifitější skupiny, než je tomu u „interrasových“ manželství.

4.3.1. „Interetnická“ manželství a asimilace minoritní společnosti

Studium smíšených, primárně „interetnických“, manželství je často spojeno s otázkami asimilace členů minority do majoritní společnosti dané země (Cretser 1990; Furtado and Theodoropoulos 2011; Lee and Yamanaka 1990; Lee, Potvin and Verdick 1974). Míra „interetnických“ manželství mezi příslušníky majority a minority ukazuje míru asimilace dané etnické skupiny do většinové společnosti (Gordon 1964: 61). Klasická teorie asimilace tvrdí, že jedinci nabývají postojů, hodnot a idejí majoritní společnosti a skrze ně jsou do

této společnosti začleňování, smíšené manželství je pak finálním krokem tohoto asimilačního procesu. Tato teorie byla kritizována kvůli svému etnocentrismu, neboť nesla předpoklad, že asimilaci se nelze vyhnout a že přináší lepší cestu života. Nová teorie asimilace pracuje s kritikou a tvrdí, že asimilační proces je obousměrný, ovlivňuje jak minoritu, tak majoritu (Qian and Lichter 2007: 70). „Interetnická“ manželství nemusí nutně vést k asimilaci, mohou být i procesem integrace, kdy příslušníci minority přijímají kulturní prvky majority, ale stále si uchovávají rysy své kultury a přispívají tak k utváření pluralistické společnosti (Ezra and Roer-Strier 2006: 42).

Příkladem studie ověřující míru asimilace či integrace minority do majoritní společnosti je studie Cretsera (1990) zabývající se narůstající migrací obyvatel států bývalého Commonwealthu do Velké Británie a to od roku 1948, kdy byl vydán zákon umožňující obyvatelům jeho států volný vstup do země, usazení se a hledání si zaměstnání a vznikem „interetnických“ manželství mezi obyvateli Velké Británie a příchozími obyvateli ze států Karibiku, Indie, Pákistánu a později z Afrického kontinentu. Své teze staví právě na tvrzení, že smíšené manželství je nutným spolu produktem asimilace členů etnických menšin. Dochází k závěrům, že smíšená manželství mezi Brity a minoritními etnickými skupinami nejsou tak častým jevem a tudíž není ani asimilace minoritních skupin do majoritní společnosti tak úspěšná, jak by bylo žádoucí.

Furtado a Theodoropoulos (2011) se ve své studii také zabývají mírou asimilace členů minority, jež si vzali za partnera člena majoritní společnosti. Podle nich hraje významnou roli při asimilaci vzdělání, kdy jedinci s vyšším vzděláním jsou schopni lépe se adaptovat na cizí prostředí a kulturu.

4.4. „Internáboženská“ manželství

„Internáboženská“ manželství jsou v dnešní době mnohem běžnější záležitostí, než tomu bylo o několik dekád dříve, jejich nárůsty jsou zaznamenávány již od osmdesátých let například v Kanadě. Nejčastějšími důvody vzniku těchto smíšených svazků je narůstající sekularizace a

nedostatečně velký sňatkový trh u daného náboženství (Larson and Munro 1990: 241). Přestože tradiční normy zavazující jedince ke sňatku s jedincem vyznávající stejnou víru byly na mnoho místech zmírněny, většina náboženství stále zrazuje své přívržence od takovýchto manželství a to ze strachu, že tito jedinci se vzdají své víry a přijmou víru svého partnera/ky, nebo že takové manželství jejich víru a hodnoty s ní související minimálně oslabí. Náboženská endogamie je stále silným trendem a dokazuje, jak silnou roli hraje náboženství v životech věřících a jaký dopad má na jejich chování. Pro mnohé silně věřící jedince je totiž nepředstavitelné vzít si za manžela/ku někoho s odlišným vyznáním nebo bez vyznání. Pokud dojde k uzavření „internáboženských“ tedy nábožensky exogamních manželství, dojde ve většině případů ke konverzi jednoho z partnerů, neboť sdílení společné víry je pro věřícího člověka nezbytným faktem pro spokojený život (Grauerholz and Newman 2002: 251).

Příkladem, kdy jsou „internáboženská“ manželství pro církve nežádoucí, je studie Parelman Judd (1990). Popisuje zde tato manželství uzavíraná v USA mezi židy a ne-židy, ať už ateisty či přívrženci jiného náboženství. Tato smíšená manželství ohrožují integritu židovské komunity na některých místech v USA a to hlavně ve chvíli, kdy nejsou k židovské víře vedeny děti těchto párů. Tato situace nastává v případě, že žena ne-židovka nepřijme za své židovství, neboť tradicí je, že víra je předávána po mateřské linii.

4.5. „Interkulturní“ manželství

Pod hlavičku „interkulturních“ manželství jsou většinou zahrnuta taková manželství, která jsou zároveň smíšenými z hlediska etnicity, rasy či náboženství. Studie na toto téma se primárně zaměřují na kulturní rozdíly mezi partnery související s každodenním životem, stravováním, oblékáním, genderovými rolami, připsanými a získanými statusy apod. a s nimi spojenými pocity vykořeněnosti a samoty (Imamura 1988; Imamura 1990). Jedná se například o studie manželství mezi obyvateli Evropy, či Severní Ameriky a obyvateli Blízkého východu, Asie, Afriky, či Jižní Ameriky (Ezra and Roer-

Strier 2006; García 2006), kdy oba partneři žili po většinu svého života v zemi svého původu a před setkáním obvykle nepřišli do styku s kulturou toho druhého. Taková manželství vyžadují mnohem větší míru adaptace na partnerovu kulturu, než například „interetnická“ či „interrasová“ manželství mezi dvěma lidmi narozenými ve stejné zemi (typické pro smíšená manželství na území Spojených států amerických), či než „mezinárodní“ manželství mezi obyvateli různých států v rámci Evropské unie (Lauth Bacas 2002; Gaspar 2009). Ve zkratce lze tedy říci, že jako „interkulturní“ manželství jsou obvykle označována taková manželství, která jsou exogamní z hlediska více kritérií a kde je vzájemná adaptace partnerů na každodenní život toho druhého dlouhodobým, složitým a hlavně nezbytným procesem.

4.5.1. „Interkulturní“ manželství a otázka adaptace

Kulturní adaptace ve smíšených manželstvích mezi ženou pocházející ze Západu a mužem Palestincem je popsána ve studii Ezry a Roer-Striera (2006). Vzhledem ke značné odlišnosti kulturního pozadí jedinců, je tato adaptace složitým procesem. Jedná se zde totiž nejen o manželství „mezinárodní“, ale i o manželství „internáboženské“ a „interetnické“. Typy smíšených manželství jako je toto, jsou ve studiích častěji popisována v negativním světle a to v tom smyslu, že vzhledem ke kultuře Blízkého východu vstupují výrazněji do hry pravidla endogamie a ze smíšených manželství plynou větší problémy jak v rodinách partnerů, tak ve společnosti jako celku (za předpokladu, že se pár neusadí v některé ze Západních zemí). Typickým pro tyto manželství je i vyšší míra rodinných konfliktů a následně rozvodovosti, neboť odlišnosti mezi partnery a společnostmi, ze kterých pochází, jsou víceúrovňové.

4.5.2. „Interkulturní“ manželství a otázka integrace

Příkladem studie, kde lze za kritérium exogamie brát státní příslušnost, víru, a dle slov autora i etnicitu, a kde jsou tyto rozdíly taktéž zaobaleny

pod termín kultura, je studie Boteva (1994). Ve svém textu se věnuje množství sňatků, které vznikaly v 60. až 90. letech v rámci Jugoslávie. Manželství mezi příslušníky jednotlivých států vidí jako indikátor a zároveň příčinu sociální a kulturní integrace, neboť taková manželství nelze uzavírat ve chvíli, kdy jsou hranice mezi skupinami příliš rigidní. Na základě analýzy statistik dochází k závěru, že množství, v tomto případě můžeme mluvit o „mezinárodních“, „interkulturních“, „internáboženských“ i „interetnických“, sňatků nebylo tak vysoké jak uváděli socialističtí vědci ve snaze podporovat integraci jednotlivých složek bývalé Jugoslávie. Ve větší míře docházelo k uzavírání smíšených manželství v rámci Jugoslávie mezi dílčími státy s podobnou historickou a kulturní tradicí (viz též Samuel Huntington). Botev hovoří spíše o etnické endogamii, než exogamii, která byla standardem, nedocházelo k nárůstu ani poklesu smíšených manželství, alespoň co se týče jím studovaného období. Exogamní manželství narušují hranice mezi skupinami (ať už etnickými, kulturními, náboženskými, aj.) rychleji než jakékoliv jiné sociální procesy. V USA jsou smíšená manželství považována za tzv. „melting pot“ (Botev 1994: 461).

4.6. „Mezinárodní“ manželství

„Mezinárodní“ manželství je manželství uzavřené mezi příslušníky dvou odlišných států, tedy mezi lidmi s odlišným státním občanstvím. Tato manželství jsou nejčastěji popisována mezi příslušníky dvou různých států na území Evropy a ve většině případů se nejedná ani o sňatky „internáboženské“, ani o sňatky „interetnické“ či „interrasové“. Kromě státní příslušnosti a kulturních rozdílů (jako je například jazyk) nenalezneme žádné jiné kritérium definující tato smíšená manželství. Pokud jsou partneři vedle odlišné státní příslušnosti i odlišné etnické identity, rasy, či náboženství, dostává se toto kritérium vždy do popředí a na otázku státní příslušnosti již není v takovýchto studiích brán zřetel. Je třeba podotknout, že i u „mezinárodních“ sňatků nemusí nastat situace značných kulturních odlišností (vezmeme-li v potaz jazykovou, kulturní, historickou blízkost některých států Evropy, například

Česká a Slovenská republika). Tato práce bude primárně zaměřena právě na tyto manželství.

„Mezinárodní“ manželství nelze zaměňovat s manželstvím „interetnickým“ ani „interkulturním“. Od „interetnického“ manželství se liší tím, že partneři udržují vazbu, často v podobě občanství, se svou zemí původu i se zemí původu svého partnera, ať už manželé žijí v zemi jednoho z partnerů, či ve třetí zemi⁷ (Cottrell 1990: 164). Přestože „mezinárodní“ manželství v mnohých případech zahrnuje kulturní rozdíly, nelze tyto typy manželství ztotožňovat, alespoň ne bez bližšího vysvětlení. „Mezinárodní“ manželství nemusí nutně zahrnovat větší kulturní rozdíly a naopak „interkulturní“ manželství nemusí být nutně „mezinárodním“. Tento jev Cottrell (1990) demonstruje na příkladu Indie, kde nalezneme čtyři odlišné kulturní tradice – hinduistickou, muslimskou, zoroastrickou (pársové) a křesťanskou. Vezme-li si Ind křesťan žijící v urbánním, Západem ovlivněném prostředí též křesťanku z některé ze západních zemí, mohou si být kulturně blíže, než vezme-li si hindku (Cottrell 1990: 165).

4.6.1. Studie zabývající se „mezinárodními“ manželstvími

Problematika „mezinárodních“ manželství je poměrně novým fenoménem souvisejícím s mezinárodní mobilitou, jejíž nárůst lze zaznamenat v druhé polovině dvacátého století (Cottrell 1990: 1). Do počátku dvacátého prvního století nalezneme, v poměru k celkovému množství textů zabývajících se tímto fenoménem, jen velmi málo literatury týkající se smíšených manželství, jejichž hlavním kritériem je odlišná státní příslušnost partnerů⁸.

⁷ Třetí zemí je myšlena země, kde jsou oba manželé cizinci.

⁸ Dle Cottrell (1990) se na téma „mezinárodních“ manželství zaměřuje 13% z téměř čtyř set knih a textů věnujících se smíšeným manželstvím. Vyšší zájem o „mezinárodní“ manželství přichází na počátku dvacátého prvního století, příkladem jsou studie Jutty Lauth Bacas (2002) zabývající se řeckými imigranty či Sofie Gaspar (2008, 2009) zabývající se „mezinárodními“ manželstvími na území Evropy a fenoménem tzv. „free movers“.

Můžeme rozlišit tři typy „mezinárodních“ manželství, jež byla od poloviny dvacátého století studována⁹. Za prvé, manželství, které vzniká jako důsledek přítomnosti cizí armády v jiné zemi, ať už z důvodu války nebo kolonizace. Nejvíce těchto studií se věnuje sňatkům mezi americkými vojáky a ženami z Asie, méně pak z Evropy. Ženy pocházející převážně z Japonska a Korey jsou v těchto studiích popisovány jako traumatizované, neboť žily v zemi zužované válkou a zažily smrt blízké osoby. V amerických mužích viděli podporu a bezpečnost a v Americe lepší život (Cottrell 1990: 153-156).

Za druhé, manželství vznikající vlivem migrace vzdělaných jedinců, obvykle mužů, z ne-Západních zemí do Západních zemí za účelem studia či získání zaměstnání. Tito jedinci nejčastěji pocházejí ze střední nebo vyšší třídy a dosahují univerzitního vzdělání. Tato manželství jsou, oproti předchozímu typu, charakterizována vysokou mírou adaptace na kulturu partnera, ať už se pár usadil v zemi původu ženy či muže (Cottrell 1990: 156-157).

Posledním typem studovaných „mezinárodních“ manželství jsou sňatky, kde oba partneři pocházejí ze Západních zemí (Varro 1988). Tato manželství nenaráží na velké obtíže a problémy s adaptací a asimilací, neboť kulturně jsou si tyto země poměrně blízké. Charakteristickým jevem také je, že tato manželství jsou často homogamní z hlediska vzdělání, sociální třídy apod.

4.6.2. Nový fenomén?

Výše popisované dělení studií zabývajících se „mezinárodními“ manželstvími v podání Cotrell (1990) je téměř dvacet pět let dávno záležitostí. Pro účely nejen této diplomové práce je potřeba rozdělení aktualizovat a přidat přinejmenším jednu další kategorii studií, jež můžeme zařadit pod hlavičku „mezinárodních“ manželství. Jedná se o tzv. „European

⁹ Cotrell (1990) charakterizuje tato manželství jako „mezinárodní“, přičemž je potřeba vzít v potaz, že první dva uvedené typy smíšených manželství by mohly být studovány jako „interetnická“, či „interrasová“. Tato perspektiva je pouze jednou z možných, jež byla ke studiu smíšených manželství použita.

intra-marriage“ nebo „European bi-national marriage“¹⁰ tedy o manželství mezi dvěma jedinci, kteří se narodili ve dvou různých členských zemích Evropské unie a vyrůstali v těchto, nebo jiných členských zemích Evropské unie a mají tedy po celý svůj život veškerá práva občana Evropské unie, jako je volný pohyb napříč členskými státy, možnost usazení se v těchto státech apod. (Gaspar 2008: 5).

Studium manželství mezi jedinci z členských států Evropské unie je v současné době poměrně vzácným fenoménem. Při formulaci tohoto tvrzení nesmíme opomenout fakt, že mnoho států je členy EU ne o mnoho více než jedno desetiletí. Pokud nalezneme studie věnující se manželství mezi jedinci z EU, jedná se o kvantitativní studie zabývající se čistě množstvím takovýchto sňatků uzavřených na území některého z členských států EU a sociodemografickými charakteristikami jedinců, kteří do takového manželství vstupují. Příkladem může být studie zabývající se kvantitativní analýzou těchto dat na území Švédska (Haandrikman 2012). Kvalitativních studií věnujících se této problematice nevzniklo do současnosti více než jedna desítka. Jedná se o studii Varra (1995 in Gaspar 2008), o studii „bi-národního“¹¹ manželství mezi Němci a Řeky od Lauth Bacas (2002) a o studie Gaspar (2008, 2009, 2012) věnující se fenoménu tzv. „free movers“, tedy vysoce kvalifikovaných občanů Evropské unie, ať už po stránce vzdělanostní či pracovní, pohybujících se v rámci Evropské unie a „bi-národními“ manželstvími, do kterých tyto jedinci vstupují.

4.6.3. Charakteristiky jedinců uzavírajících „mezinárodní“ manželství

Jedinci hledající partnera z jiné země, jsou přitahováni pozitivními znaky jiné kultury či společnosti, jež jim připadá známá, ba dokonce lepší pro život

¹⁰ Oba tyto termíny odkazují výhradně na členské státy Evropské unie, nikoliv na celou Evropu. V práci bude pro tento typ manželství, tak jak je vysvětlen zde užíván termín manželství mezi jedinci z EU.

¹¹ Jedná se o překlad anglického termínu „binational marriage“. Tento termín bude v práci užíván v uvozovkách a slouží jako zkrácená podoba pro tvrzení, že se jedná o smíšené manželství mezi jedinci pocházejícími z různých členských zemí Evropské unie.

než jejich vlastní kultura. Tito jedinci často sami pocházejí ze smíšené rodiny nebo vyrůstají mimo zemi původu jejich rodičů. V obou případech se jim dostává multikulturní socializace a výchovy a smíšené manželství je pro ně mnohem přirozenější než pro jedince, jež takovouto výchovu nemají. Řada jedinců nepochází ani ze smíšeného manželství ani nevyrůstá mimo zemi svých rodičů, ale má značné mezinárodní zkušenosti a zkušenosti s kulturně odlišným prostředím například z důvodu studia či práce v zahraničí (Cottrell 1990: 163).

Znakem typickým pro jedince, jež již uzavřeli smíšené manželství, dle kritéria státní příslušnosti, je jejich touha po udržení si své dvojí identity (ve smyslu kultury). To platí hlavně pro jedince, jež odešli ze své země původu do země svého partnera/ky, nebo pro celé páry, jež žijí ve třetí zemi. Asimilace jednoho, nebo obou partnerů, do cizí kultury, ve které se usadili, není ve většině případů žádoucí, přičemž požadavky do jaké míry bude dvojí identita obou partnerů udržována nebo dále rozvíjena se liší (Cottrell 1990: 163-164). Kulturní odlišnosti a jejich udržování nemusí nutně pro partnera či partnery (opět záleží na místě, kde se partneri usadili) znamenat stres a manželské problémy. Mnohem důležitějším faktorem, vedoucím ke stresu a problémům, je míra, do které je společnost, ve které partneri žijí, tolerantní k exogamii a odlišnostem celkově (Imamura 1990). To, jak společnost přijme smíšené manželství, lze pozorovat například na počtu přátel, které jeden z partnerů, nebo celý pár, získá v nové společnosti a v celkovém jednání, s jakým k páru okolní společnost přistupuje. Nesnášenlivost okolí mnohem častěji vede k pocitům vykořeněnosti, marginálnosti a tak i k nespokojenosti ve smíšeném manželství, bez ohledu na míru kulturních rozdílů mezi partnery samotnými.

4.7. Shrnutí

Jak můžeme vidět z předchozího popisu, smíšená manželství mohou být manželství charakterizována jedním kritériem (například náboženství) stejně jako mnohými dalšími (kultura, státní příslušnost). Při popisu smíšených manželství je tedy nezbytné vymezit a definovat perspektivu, ze které budou

tato manželství studována. Jak již bylo několikrát uvedeno výše, tato práce se bude zabývat smíšenými manželstvími z hlediska státní příslušnosti, konkrétně smíšenými manželstvími mezi dvěma jedinci pocházejícími z různých členských států Evropské unie. Pro studium tohoto typu smíšených manželství je obecně typické, že partneři pocházejí ze Západních zemí a státní příslušnost je jediným kritériem exogamie tohoto smíšeného manželství.

5. METODOLOGIE

Empirická část diplomové práce se bude zabývat smíšenými „mezinárodními“ manželstvími mezi ženami pocházejícími z České republiky a muži cizinci pocházejícími z jedné z členských zemí Evropské unie, jež společně žijí v zahraničí, ať už v zemi muže, či ve třetí zemi a je vystavěna na základě kvalitativního výzkumu, neboť získat kýžená data a skrze ně nahlédnout na zkoumanou problematiku perspektivou samotných aktérů, je možné jedině skrze postupy a metody charakteristické pro tento typ výzkumu. Jak již bylo zmíněno výše, jsou to právě kvalitativní výzkumy a zájem o emickou perspektivu jedinců pocházejících z České republiky a vstupujících do smíšených manželství, jež jsou na českém vědeckém poli zastoupeny marginálním způsobem.

Na počátku výzkumu proběhla rešerše literatury týkající se problematiky smíšených manželství, byly vyhledány dostupné zdroje a ty zanalyzovány. Cílem bylo zmapovat problematiku smíšených manželství, tak jak ji vidí badatelé pohybující se na tomto výzkumném poli. Výsledky této rešerše byly shrnuty v teoretické části této práce. Následně byly uskutečněny polostrukturované rozhovory celkem s devíti informátory, jež byli vybráni účelově na základě předem stanovených kritérií. Výsledky těchto rozhovorů budou podrobně popsány v následující kapitole.

5.1. Cíl výzkumu a výzkumné otázky

Cílem výzkumu bude nahlédnout na problematiku smíšených manželství skrze perspektivu žen Češek, které si vybraly za manžela muže z jiné členské země Evropské unie, a osvětlit příčiny uzavírání těchto smíšených manželství, překážky a obtíže, které z těchto smíšených manželství vyplývají a výhody a nevýhody, které ženy spatřují v manželství s mužem cizincem a na životě

v zahraničí. Tohoto cíle bude dosaženo skrze zodpovězení následujících výzkumných otázek.

1. Jaké faktory vedou k tomu, že ženy Češky naleznou za svého partnera a budoucího manžela muže mimo sňatkový trh své vlastní země? Mají tyto ženy nějaké společné charakteristiky?

S postupující globalizací dochází i ke zkracování vzdáleností mezi lidmi a to jednak díky lepším komunikačním technologiím, zkvalitňováním dopravy a v neposlední řadě narůstající frekvencí pohybu lidí napříč celým světem. To platí obzvláště pro celek, jakým je Evropská unie a její legislativa umožňující občanům jednotlivých členských zemí volný pohyb napříč ostatními členskými zeměmi i možnost usazení se. Právě tyto faktory vedou k setkávání lidí pocházejících z různých zemí a k jejich sblížování, které může vést až k uzavření manželství a vzniku smíšené rodiny, spojující nejen dva jedince, ale celé příbuzenské skupiny. Jaké motivy vedou ženy Češky k vycestování z České republiky a za jakých okolností se mohou setkat se svým nastávajícím manželem z cizí země, bude předmětem našeho zájmu, stejně tak jako zodpovězení otázky o jaké ženy se jedná a zda tyto ženy něco spojuje. V neposlední řadě půjde i o zodpovězení otázek, zda se ženy, které odešly z České republiky a usadily se v zahraničí, cítí jako migrantky a jak se staví k otázkám svého státního občanství.

2. Co je charakteristické pro smíšená manželství, v tomto případě manželství „binárodní“, na jaké překážky narážejí jedinci, kteří toto manželství uzavřeli a jaké obtíže je potřeba překonat zejména na začátku takového vztahu? Jsou tyto překážky či obtíže univerzální, nebo se liší manželství od manželství?

V druhé výzkumné otázce půjde o osvětlení vnímání vztahů na dálku vyplývajících ze seznámení s mužem z cizí země či reakcím rodiny a okolí na ženin vztah s cizincem a následné rozhodnutí uzavřít sňatek a trvale se usadit mimo svou zemi původu. Zajímat nás bude i jak probíhala integrace ženy v cizí zemi, zda proběhl kulturní šok, a zda pociťuje pocity vykořeněnosti či stesku po domově. V neposlední řadě se zaměříme na obtíže plynoucí

z jazykové bariéry a z každodenního života, otázkou bude například, zda partneri naráželi na odlišnosti ve vnímání času, denního režimu či fungování domácnosti spojené s genderovými stereotypy.

3. Jaká pozitiva a naopak negativa shledávají ženy Češky na manželství s cizincem a na životě v zahraničí?

Zodpovězení poslední otázky by nám mělo poskytnout pohled samotných žen na klady a výhody, které vidí na jejich manželství a životě v zahraničí a naopak s jakými se střetávají ze smíšeného manželství vyplývajícími nevýhodami a obtížemi.

5.2. Metoda výběru vzorku

Informátoři pro výzkum byli vybíráni dle pravidel nepravděpodobnostního výběru vzorku, konkrétně prostřednictvím účelového výběru, který byl ve finální fázi nahrazen tzv. „snowball sampling“. Účelový výběr vzorku umožňuje oslovit jakékoliv informátory splňující výzkumníkem stanovená kritéria (Toušek 2012: 56). V případě mého výzkumu „mezinárodních“ manželství, byla kritéria pro výběr vzorku následující:

1. Musí se jednat o ženy pocházející z České republiky, kde strávily většinu svého života a mají/měly českou státní příslušnost¹², a které uzavřely manželství s mužem cizincem. V tomto případě se musí jednat o muže se státní příslušností jakéhokoliv jiného členského státu Evropské unie, vyjma Slovenské republiky (vzhledem k celkové kulturní, například jazyk, a historické blízkosti).
2. Musí se jednat o ženy, které uzavřely toto manželství alespoň před jedním rokem.

¹² Není podstatné, zda ženy mají českou státní příslušnost ve chvíli výzkumu, nebo zda přijaly za svou státní příslušnost země, ze které pochází manžel, či jakoukoliv jinou, jedná-li se o státní příslušnost jedné ze zemí Evropské unie.

Důvodem je předpoklad, že po svatbě bude pár žít ve společné domácnosti. Tato podmínka je nezbytnou pro zkoumání každodenního života jedinců, týkajícího se například denního režimu, rozdělení domácích prací a s nimi spojené vnímání genderových stereotypů apod. Jak se ale ukázalo později, všechny mnou vybrané informátorky žily se svým partnerem ve společné domácnosti již nějakou dobu před svatbou.

Vzhledem k průběhu oslovování a nabalování informátorek došlo k přidání třetího kritéria, a tak i k zúžení výběru informátorek, neboť všechny oslovované ženy, až na jednu výjimku, žily se svým mužem v zahraničí. Výhodou kvalitativního výzkumu je mimo jiné právě to, že umožňuje změny a úpravy i v průběhu výzkumu (Hendl 2005: 50).

3. Manželé se společně usadili v zahraničí, a to buď v zemi původu manžela, nebo v jakékoliv jiné zemi, která je členem Evropské unie.

Na počátku byly osloveny informátorky na základě osobních kontaktů výzkumníka a skrze facebookové stránky „Češi ve Francii, Španělsku a Itálii“, kde byl zveřejněn výzkumný záměr a požadavky, jež musí ženy, které by byly ochotné na tomto výzkumu participovat, splňovat. K velkému překvapení se za nedlouho ozvalo několik žen, jež projevíly nejen zájem o participaci na výzkumu a poskytnutí rozhovoru, ale i zájem o studovanou problematiku jako takovou a o diplomovou práci, která bude výsledkem tohoto výzkumu. Následně proběhly rozhovory se šesti informátorkami, které byly nalezeny a osloveny výše zmíněným způsobem, a jež byly požádány o kontakt na další informátorky splňující kritéria a ochotné na výzkumu participovat. Skrze metodu sněhové koule jsem obdržela několik dalších kontaktů.

Vzhledem ke zvolené cestě pro oslovování informátorů – sociální síť – lze předpokládat, že určitá skupina jedinců, bude z výběru vyloučena. Přestože sociální sítě jako je facebook jsou v dnešní době široce rozšířeny, nalezneme skupiny lidí, kteří na síti zaregistrovaní nejsou. Účelový výběr vzorku ale umožňuje využít tuto variantu výběru informátorů. Jak uvidíme dále, tento předpoklad se potvrdil, neboť na žádost o participaci odpověděla poměrně homogenní skupina jedinců mladého věku a vyššího dosaženého

vzdělání. V případě, že by bylo nezbytné do vzorku zahrnout širší věkové a vzdělanostní spektrum informátorů, musela by být cesta oslovování skrze sociální sítě rozšířena o nějakou další variantu.

Pro většinu studií zabývajících se smíšenými manželstvími z kvalitativního hlediska jsou charakteristické malé nenáhodné vzorky informátorů, neboť tato manželství je obtížné ve společnosti identifikovat a informátory následně oslovit. Obecně také platí, že se tyto studie častěji zabývají zkušenostmi žen, než mužů a páry, jež žijí v zemi původu muže spíše než v zemi původu ženy (Cottrell 1990: 159). Stejně tomu tak je i u předkládaného výzkumu „mezinárodních“ manželství mezi ženou Českou a mužem cizincem. Důvodem pro zvolení žen za cílovou skupinu je i to, že jako žena shledávám jednodušší mluvit o tématu jako je manželství s jinými ženami než s muži a to, že ženy jsou celkově otevřenější a sdílnější, co se takovýchto témat týká.

5.3. Informátorky

Celkem bylo osloveno čtrnáct žen, přičemž devět z nich se staly mými informátorkami. Ostatní ženy, které byly osloveny, buď nesplňovaly stanovená kritéria pro výběr respondentů, neozvaly se zpět na žádost o participaci na výzkumu, nebo svou participaci odvolaly.

Všechny ženy prožily většinu života v České republice a až na dvě výjimky má v současné době všech devět žen stále české občanství. První výjimkou je informátorka (Rosa) pocházející ze smíšené rodiny Čech-Slovenka, která žila polovinu života na Slovensku a polovinu života v České republice. Sama sebe označuje za Čechoslovenku: *„já bych řekla, i když jsem tedy celkem mladá, že jsem ještě z původních Čechoslováků. Bydlela jsem v obou místech, takže se cítím z obou míst“* (Rosa, 29 let). Druhou je informátorka (Aneta) pocházející též ze smíšené rodiny, kdy její otec je slovenské národnosti a maminka německé národnosti s německo-italským původem, rodina ale od narození Anety žila a dodnes žije v České republice.

Ze smíšených rodin pochází i dva z manželů mých informátorek, první z nich má otce Itala a matku Bolivijku, přestože většinu života žil se svou rodinou v Bolívii, má stále italské občanství; otec druhého z nich je původem ze Skotska a matka z Nizozemí.

Stejně tak jako mé informátorky prožily většinu svého života v České republice, i jejich partneři prožili většinu života v zemi svého původu, až na jednu výše zmíněnou výjimku, muž Ital žijící dvacet let v Bolívii, přičemž všichni muži mají stále stejné občanství. Těmito zeměmi jsou Itálie (pět mužů), Španělsko (dva muži), Francie (jeden muž), Nizozemí (1 muž). Pět z devíti manželských párů žijí momentálně v manželově zemi původu, a to dva v Itálii (Aneta, Petra), dva ve Španělsku (Ema, Šárka) a jeden ve Francii (Martina), zbylé čtyři páry žijí ve třetí zemi, a to dva páry v Irsku (Iva a její manžel Nizozemec, Ivana a její manžel Ital), jeden pár v Německu (Dana a její manžel Ital) a jeden pár ve Španělsku (Rosa a její manžel Ital). Jedna z informátorek (Aneta) je provdána již po druhé, v obou případech se jedná o muže Itala. Z jednotlivých manželství má odlišné životní zkušenosti, v analýze bude pracováno s oběma příklady a vždy bude rozlišeno, jedná-li se o předešlého či současného partnera. Informace o věku, zemi původu partnerů a jejich současném místě bydliště (stát) jsou shrnuty v tabulce 1, kterou naleznete v přílohách.

5.4. Metoda sběru dat

5.4.1. Dotazník

Data byla sbírána dvojitým způsobem. V první řadě byl na začátku všem informátorkám odeslán email seznamující je podrobněji s výzkumem a postupem, jakým bude probíhat a se dvěma dotazníky obsahujícími několik otevřených otázek. Jeden dotazník vyplnila žena za sebe, druhý dotazník za svého manžela. Cílem tohoto krátkého dotazníkového šetření bylo získat atribuční data informátorek a jejich manželů (věk, místo bydliště, dosažené vzdělání, profese) a seznámit se stručně s jejich minulostí, například s jejich

jazykovými schopnostmi, zkušenostmi s pobyty v zahraničí, ať už krátkodobými (dovolené), či dlouhodobými (výjezdy za vzděláním, či za prací), okolnostmi, za kterých se seznámily se svým budoucím manželem, kdy k tomuto seznámení došlo a jak dlouho jsou za svého manžela provdány. Dotazníky vedly k lepší přípravě na rozhovor a k možnosti kladení konkrétních otázek na některé aspekty z jejich života. Z informací získaných dotazníkem se také potvrdilo očekávání výzkumníka, že většina informátorek i jejich partnerů jsou vysokoškolsky vzdělaní jedinci se zkušenostmi s životem v zahraničí, již z doby před jejich seznámením.

5.4.2. Rozhovor

Po obdržení vyplněných dotazníků byly individuálně domlouvány termíny pro uskutečnění rozhovorů. Samotné rozhovory byly polostrukturované povahy a jejich cílem bylo získat primární kulturní data, tedy více či méně sdílené jednání a významy, které informátoři přikládají určitým sociálním jevům, následně tato data interpretovat a do hlubší míry pochopit emickou perspektivu a žitou zkušenost žen Češek, jež uzavřely smíšené manželství (Bernard 2006: 146). Byl vytvořen seznam témat, kterým byla během rozhovoru věnována pozornost. Polostrukturovaný rozhovor, někdy také označovaný jako rozhovor podle návodu, umožňuje, na rozdíl od rozhovoru strukturovaného, formulovat konkrétní otázky volněji dle kontextu a momentální potřeby výzkumníka a zároveň umožňuje data získaná během rozhovoru do velké míry komparovat, neboť se dotýkají stále stejných témat, na rozdíl od rozhovorů neformálních či nestrukturovaných, které neprobíhají dle předem stanoveného scénáře a ve svém průběhu se s různými informátory dotýkají různých témat (Hendl 2005: 174-175). Polostrukturovaný rozhovor je vhodným i pro svou formálnější podobu, debata mezi informátorkou a výzkumníkem probíhala totiž hned při jejich prvním „setkání“. Z těchto důvodů považuji pro účel tohoto výzkumu polostrukturovaný rozhovor za nejvhodnější metodu sběru dat.

Všechny rozhovory byly vedeny pomocí programu Skype a byly nahrávány do počítače pomocí programu MP3 Skype Recorder a zároveň na diktafon. Toto pojištění si získávaných dat se ukázalo více než nezbytné, neboť asi v polovině případů nahrávání pomocí programu MP3 Skype Recorder v průběhu rozhovoru bez zjištěných příčin selhalo. O využití programu Skype pro vedení rozhovorů v rámci kvalitativních výzkumů je podrobněji pojednáno v následující kapitole 5.4. Každý rozhovor probíhal v časovém rozmezí jedné až jedné a půl hodiny.

Rozhovory se týkaly různých témat počínaje cestami informátorek a jejich partnerů do zahraničí, jaké důvody tyto cesty měly atd. Vzhledem k tomu, že sedm z devíti informátorek potkaly svého nastávajícího manžela právě v zahraničí při takovýchto cestách, plynule se rozhovor přesunul k okolnostem seznámení se, počátkům vztahu, či reakcím rodiny a přátel ženy na vztah s cizincem a svatbu. Svatbě byla v rozhovoru věnována delší pozornost, než bylo na počátku předpokládáno, neboť se ukázalo, že její zorganizování vyžadovalo poměrně náročný časový, ekonomický a prostorový management. Dalším tématem byly komunikační bariéry a každodenní konflikty, které mohou vyplývat z odlišného nazírání života plynoucího ze socializace v odlišných kulturních prostředích. Hovořím zde o tématech, jako jsou genderové role, vnímání času, stravování se atd. Poslední část rozhovoru byla věnována otázkám občanství a procesu migrace, například zda se ženy cítí jako migrantky, či nikoliv. Na závěr byly ženy požádány o zhodnocení přínosů a obohacení, které jim podle nich dává manželství s cizincem a život v cizí zemi a naopak nevýhody a obtíže, které jim takovéto manželství přináší. Vzhledem k tomu, že všechny informátorky neměly v době konání výzkumu děti, nebyly otázky týkající se jejich výchovy, vyrůstání v multikulturní rodině apod. oficiálně zařazeny do struktury rozhovoru, toto téma ani nebylo předmětem této diplomové práce a samo o sobě by pravděpodobně obsáhlo práci samostatnou. Nicméně u rozhovorů s informátorkami, které již děti mají, byla tomuto tématu spontánně věnována krátká pozornost.

5.5. Informovaný souhlas

Na počátku rozhovoru byly všechny informátorky ještě jednou obeznámeny s výzkumem a s průběhem našeho rozhovoru a byly vyzvány k udělení souhlasu s nahráním a zpracováním dat, která byla získána jak prostřednictvím dotazníku tak prostřednictvím rozhovoru. Ve všech případech byl informovaný souhlas v ústní podobě udělen a nahrán. Veškerá data a informace, které byly výzkumníkovi poskytnuty, jsou uchovávány v počítači pod heslem tak, aby k nim žádná neoprávněná osoba neměla přístup. Ke zpracování všech informací docházelo anonymně, aby nebylo možné propojit zveřejněné informace s informátorkou, jež je poskytla a nemohlo tak dojít k jakémukoliv prozrazení identity. Z tohoto důvodu jsou informace uváděny pouze na obecné úrovni, například bydliště pouze jako stát a město apod. Pro rozlišení informátorek a jejich výpovědí je užíváno v závorkách za citacemi či parafrázemi pouze křestní jméno a věk.

5.6. Skype

Bernard (2006: 260-264) hovoří o zlomu, který znamenal počátek využívání emailového a především telefonického spojení pro výzkumy v rámci industrializovaných národů. Tento zlom a jeho rozvoj je datován do sedmdesátých let dvacátého století a přinesl efektivní i validní sběr dat primárně v rámci kvantitativních dotazníkových šetření. Vedení rozhovorů přes telefon se stalo poměrně kvalitní náhradou „face to face“ rozhovorů, která značně snížila především časovou náročnost jakéhokoliv procesu sběru dat. Na druhou stranu, tyto technologie mají své nevýhody, nelze je totiž použít vždy a spojit se tak s jakoukoliv cílovou skupinou a rozhovory vedené přes telefon nesmí být příliš dlouhé, což znamená především to, že jsou nevhodné pro jakékoliv kvalitativní šetření.

V první dekádě dvacátého prvního století vzniká a téměř rychlostí světla šíří nová technologie, program Skype, která umožňuje ještě efektivnější spojení mezi lidmi a navíc vedení rozhovorů v rámci kvalitativního šetření.

Skype je počítačový program, který zdarma umožňuje komunikaci mezi uživateli počítačů v síti internet, a to včetně video spojení. Dnes denně užívají Skype ke komunikaci desítky milionů jedinců a stává se tak nejefektivnějším spojením mezi lidmi na velké vzdálenosti.

Program Skype tedy umožňuje realizovat výzkumy prostřednictvím rozhovorů s nejrůznějšími cílovými skupinami informátorů na velké vzdálenosti. Drtivá většina lidí žijících v Západní společnosti daleko od své rodiny a blízkých aktivně využívá Skype jako prostředek ke spojení se s nimi. Tento program je součástí jejich každodenního života. Co se týče tohoto výzkumu, považují Skype za ideální prostředek ke spojení s informátorkami, a zároveň i za jediný prostředek, skrze který mohl výzkum proběhnout. Je potřeba říci, že ani v industriálních Západních společnostech každý jedinec nedisponuje počítačem, možností internetového připojení a v poslední řadě účtem v tomto programu. Zda je možné program Skype pro svůj výzkum využít závisí čistě na úsudku výzkumníka odvíjejícího se od povahy výzkumu a cílové skupiny.

Vedení rozhovorů prostřednictvím programu Skype má řadu výhod a nevýhod. Na základě vlastního výzkumu a užití programu Skype jako cesty pro shromáždění dat se pokusím tyto aspekty shrnout v následujících podkapitolách.

5.6.1. Výhody vedení rozhovorů prostřednictvím programu Skype

Program Skype umožňuje překonat velké vzdálenosti mezi informátorem a výzkumníkem. Vzhledem k tomu, že všechny mé informátorky žijí momentálně v zahraničí, bylo by velmi obtížné, nebo nemožné, provést rozhovory během osobního setkání. Uskutečnit osobní setkání s každou z informátorek by bylo obtížné i ve chvíli, kdy by všechny žily v jedné cizí zemi. Pravdou je, že všechny mé informátorky více či méně pravidelně jezdí do České republiky navštívit svou rodinu a blízké přátele. Většinou se ale jedná jen o krátké návštěvy jednou, dvakrát do roka, například v období Vánoc.

Během těchto návštěv je pro ně časově náročné setkat se s členy rodiny a s blízkými přáteli, natož si pak vyhrázovat čas pro uskutečnění rozhovorů. Nehledě na to, že vzhledem k nízké frekvenci návštěv v ČR by bylo nezbytné závazně dojednat termíny těchto rozhovorů i několik měsíců dopředu.

Program Skype propojuje výhody telefonického spojení a „face to face“ rozhovorů prostřednictvím kamery a tak možnosti vzájemného vidění se. Díky možnosti video hovoru lze číst zájem či naopak nezájem informátora o některá témata nejen z hlasu, ale i z mimiky, a ze strany výzkumníka lze podporovat výpovědi informátora „probingem“ neboli natukáváním pomocí úsměvu, gesty, přikyvováním, apod. stejně tak jako při „face to face“ rozhovorech.

Nepopíratelnou výhodou vedení rozhovoru pomocí programu Skype je časová a prostorová flexibilita. S trochou nadsázky lze říci, že rozhovor lze uskutečnit z libovolného místa, je-li na něm možnost přístupu k počítači a internetu. Při provádění rozhovorů pomocí Skype odpadá též čas strávený cestou na místo setkání a rozhovor může proběhnout kdykoliv během dne. Tato časová flexibilita je výhodou především ve chvíli, kdy si informátoři mohou mnohem svobodněji určit dobu, kdy rozhovor proběhne, neboť je mnohem jednodušší vyjít vstříc. Všechny rozhovory proběhly v čase vybraném mými informátorkami a všechny informátorky byly připojeny na Skype v místě svých domovů. Tyto dva fakty byly významné u informátorek na mateřské dovolené, neboť rozhovor mohl probíhat kdykoliv během dne, například ve chvíli, kdy byly děti uloženy ke spánku. Stejně tak není velkou komplikací rozhovor o nějaký čas odložit, nebo zcela přesunout na jiný den a to prakticky kdykoliv před jeho začátkem.

5.6.2. Nevýhody vedení rozhovorů prostřednictvím programu Skype

Největší nevýhodou vedení rozhovorů prostřednictvím programu Skype je problém s kvalitou hovoru. Ne vždy je k dispozici rychlé připojení k internetu, což se odráží na kvalitě obrazu a zvuku. Několikrát během rozhovorů došlo k úplnému zaseknutí obrazu a zvuku a ke krátkému přerušení hovoru,

v několika případech bylo nezbytné hovor zcela ukončit a zahájit novým zavoláním. Přestože ve všech situacích došlo k plynulému navázání rozhovoru v místě, kde skončil, jedná se o nepříjemnou komplikaci, které bohužel nelze předejít.

Přestože video hovor částečně stírá anonymitu výzkumníka a informátora a umožňuje osobnější kontakt mezi nimi, nelze dosáhnout přirozenosti a kvalit plynoucích z osobního setkání a rozhovoru „face to face“. Příkladem toho jsou rozpačité počátky rozhovorů, neboť vždy chvíli trvá, než se zapne kamera a než proběhne zahájení rozhovoru a vzájemné představování se, a též ukončování rozhovorů, kdy dochází k dlouhému loučení, a opakujícímu se děkování a přání úspěchů v budoucnosti, plynoucího z hledání toho pravého momentu pro ukončení spojení.

Výhoda časové a prostorové flexibility má i svou stinnou stránku. Jak bylo řečeno výše, všechny informátorky poskytovaly rozhovor ze svých domovů, což vedlo k situacím, že ne vždy tento rozhovor probíhal mezi čtyřma očima. V několika případech se rozhovorů účastnily i malé děti. Ve chvíli, kdy se vzbudily a začaly poplakávat, informátorky dále pokračovaly v hovoru, ale ne vždy bylo jasně slyšet, co říkají. Pokud neklid dítěte neustával, narůstal tlak ke zkrácení a rychlejšímu ukončení rozhovoru, jak ze strany informátorky, tak ze strany výzkumníka.

Jak je popsáno výše, rozhovory prostřednictvím programu Skype mají své výhody i nevýhody. Tímto způsobem vedení rozhovoru nelze dosáhnout kvalit rozhovoru probíhajícího „face to face“, nicméně ne vždy je možné se s informátory setkat osobně, zvláště žijí-li roztroušeně a ve velké vzdálenosti od sebe i od výzkumníka. V takovýchto případech je program Skype kvalitní náhradou, která umožní rozhovory uskutečnit a zaměřit se i na jinak těžko dostupné cílové skupiny.

5.7. Analýza rozhovorů

Rozhovory byly přepsány pomocí programu F4 a následně analyzovány pomocí programu MAXQDA, který usnadňuje proces kódování dat a jejich následnou analýzu. Jednalo se o tzv. tematické kódování, tedy přiřazování kódů a členění rozhovorů dle obsahu jednotlivých témat. Kódy byly dány „a priori“, to znamená, že odpovídají dílčím tématům rozhovorů (Bernard 2010: 76). Cílem analýzy byla identifikace a rozbor jednotlivých témat týkajících se problematiky smíšených manželství, přičemž provedená analýza a interpretace jednotlivých témat vedla k zodpovězení výzkumných otázek.

6. VÝSLEDKY

6.1. Základní charakteristiky a podobnosti žen Češek, jež uzavřely smíšené manželství

6.1.1. Život v zahraničí jako narůstající trend a fenomén tzv. „free movers“

Zvyšující se počet smíšených manželství je jedním z viditelných aspektů globalizace. Faktory, jež umožňují sblížení mezi lidmi skrze překonání jakékoliv vzdálenosti, jsou především modernizace přepravy a komunikačních sítí. Vliv má i další proces typický pro moderní dobu a to proces individualizace, díky kterému nejsou jedinci tolik vázáni na svou rodinu a sociální skupinu a usilují o poznávání světa a život v zahraničí (Lauth Bacas 2002: 2). Všechny tyto trendy vedou ke sblížení lidí napříč hranicemi a nárůstu smíšených manželství, která mají přímý dopad na migraci, jsou jak jejím následkem, tak i jejím hlavním důvodem (Cahill 1997: 750).

V posledních dekádách tedy dochází k nárůstu pohybu lidí po celém světě, ať už se jedná o turismus, cesty za prací, studiem či permanentní migrace. V rámci Evropy přispěla k enormnímu nárůstu pohybu skrze státní hranice Evropská unie a tzv. Smlouva o Evropské unii z roku 1992, která vytvořila novou politickou a hospodářskou strukturu. Tato smlouva měla a má dopad i na každého jednotlivce, jenž je občanem jakékoliv její členské země. Umožňuje každému volný pohyb a možnost usazení se v libovolné části Evropské unie a zároveň v každém místě ochraňuje každého jedince před sociální diskriminací, jež by mohla být založena na zemi původu, genderu či etnicitě. V posledních dekádách došlo k celkovému nárůstu migrací a turismu, jež přispívají k sociálnímu a kulturnímu míšení lidí s odlišným státním občanstvím a přináší tak změny ve složení obyvatelstva v jednotlivých zemích Evropské unie (Gaspar 2012: 71).

S narůstajícím pohybem napříč státy Evropské unie souvisí fenomén tzv. „free movers“. Jedná se o nový trend, který se výrazně rozmohl s příchodem dvacátého prvního století, a je definovaný jako dočasná či trvalá migrace mladých vzdělaných či jinak vysoce kvalifikovaných lidí napříč Evropskou unií, jejímž cílem je získat ekonomický, sociální a kulturní kapitál posilující nositelům sociální odlišnost a vyšší sociální status a z něj vyplývající vyšší životní podmínky dosažitelné na různých místech Evropské unie. Každá členská země je výjimečná z odlišných ekonomických, kulturních, sociálních, politických, či historických důvodů a přitahuje odlišné skupiny lidí z různých členských zemí (Gaspar 2012: 71). Obecně platí, že nejatraktivnějšími zeměmi pro život jsou v současnosti Německo, Španělsko, Francie, Velká Británie a Itálie a hostí tudíž nejvíce migrantů z členských zemí Evropské unie¹³.

Důvody pro překročení hranic své země, které nejčastěji „free movers“ uvádí, jsou v pořadí dle frekvence láska, lepší pracovní příležitosti, vyšší kvalita života, studium. Láska je tedy v současné době nejdůležitějším faktorem, který vede jedince k dočasnému či trvalému usazení se v cizí zemi¹⁴. Skrze nárůst smíšených manželství vznikají v nově se formujícím transkulturním evropském prostoru „mezinárodní“ rodiny, které ve své podstatě podporují myšlenku celoevropské integrace (Gaspar 2012: 71-72).

V případě mých informátorek byly důvodem odchodu do zahraničí a usazení se zde studium, pracovní příležitosti a osobní důvody, tj. láska nebo touha po životě v zahraničí. Ve dvou případech ženy odešly do zahraničí studovat vysokou školu, přičemž se v průběhu studia seznámily se svým budoucím manželem a v zemi již zůstaly, nebo se po ukončení studia i v České republice do země za partnerem vrátily; ve třech případech ženy odešly do zahraničí hledat zaměstnání nebo byly do zahraničí přesunuty

¹³ Data z roku 2010. Vargas-Silva, Carlos. 2012. EU Migrants in other EU Countries: An Analysis of Bilateral Migrant Stocks. Migration Observatory briefing, COMPAS. VB: University of Oxford. Dostupné na: <http://www.migrationobservatory.ox.ac.uk/sites/files/migobs/EU%20migrant%20stocks_0.pdf>. Za poslední čtyři roky došlo ke změnám v ekonomické situaci ve všech zemích Evropské unie a pravděpodobně i k posunu v atraktivitě jednotlivých zemí. Novější data ale nebyla nalezena a pro tento výzkum nejsou nezbytná.

¹⁴ Zde můžeme zaznamenat posun od sedmdesátých let minulého století, kdy hlavním důvodem pro migraci byly ekonomické faktory (Gaspar 2012).

v rámci svého stávajícího zaměstnání a poté zde potkaly svého budoucího manžela; další tři ženy se usadily v zahraničí čistě následkem seznámení s budoucím manželem a v posledním případě se jednalo primárně o touhu odejít z České republiky a poznat život někde jinde, následovanou seznámením s budoucím mužem a usazením se v jeho zemi původu.

To, že můžeme mluvit o fenoménu tzv. „free movers“ dokazuje, jak uvidíme v následující kapitole, vysokoškolské vzdělání většiny informátorek i jejich partnerů a dále fakt, že většina párů je ochotná přesouvat se za lepšími pracovními nabídkami a lepšími životními podmínkami nejen do země původu ženy, či muže, ale i na jiná místa v rámci Evropské unie. Pro většinu párů se tato myšlenka stává aktuální obzvláště v současné době. *„Ano, uvažovali jsme o přesunu, zvláště z mojí strany (...); tady v Irsku je také ekonomická krize, takže mě napadla třeba Austrálie, nebo spíše Holandsko“* (Iva, 35). Některé páry již situaci, kdy se stěhovaly z pracovních důvodů do jiné země, zažily. *„Žili jsme v Kataru, byli jsme tam rok z pracovních důvodů. Pokud bude další nabídka v jiné zemi, budeme tam žít“* (Šárka, 27). Ochota a zároveň touha zakusit život na jiných místech je pro smíšená manželství a pro „free movers“, tak jak je charakterizuje Gaspar (2009), příznačnou. *„Z Dublinu do Mnichova jsme se přesouvali, protože manžel pracoval na jednom projektu a jeho firma ho potřebovala v Mnichově, takže to bylo kvůli manželovi práci, buď přesun, nebo by si musel hledat v Dublinu jinou práci. Já jsem vždycky chtěla zkusit bydlet v Německu.“* (Dana, 29).

6.1.2. Sňatkový trh a vzdělanostní homogamie

Jak bylo popsáno výše, nejdůležitějším faktorem pro výběr partnera v současné době je ve všech moderních společnostech láska. Tento fakt souvisí i s jednou z nejpodstatnějších změn modernity, a to se ztrátou přímého vlivu rodiny na výběr partnera a přesun výběru partnera do individuální, soukromé sféry každého jedince (Fučík and Katrňák 2009: 439). S příchodem individualizovaného životního stylu se také snižuje význam signálů přicházejících z okolí, „pro lidi, kteří se zamilovávají, je podstatné nevidět svůj

vztah jako výsledek nějaké determinace či vnějších vlivů“ (Fučík and Katrňák 2009: 439).

Výběr partnera je přesto ovlivněn řadou faktorů. Jedná se o demografické a geografické faktory a o pozici samotného aktéra, která je určena jeho věkem, vzděláním, socioekonomickým statusem, kulturním statusem atd. Struktura pomyslné množiny vhodných protějšků, které jedinec může potkat, se nazývá sňatkovým trhem (Fučík and Katrňák 2009: 439). V rámci sňatkového trhu si jedinec vybírá partnera s podobnými charakteristikami, jako jsou jeho vlastní. Preference jedinců pro výběr partnera je ovlivněna především socioekonomickými zdroji a důležitějšími kulturními zdroji zahrnující například podobné hodnoty, postoje, názory, či podobný životní styl, které jsou primárně zajištěny skrze věkovou a vzdělanostní homogamii (Kalmijn 1998: 398).

Vzdělání je v moderní společnosti nejvýznamnější proměnnou pro výběr partnera a uzavření manželství. Organizace vzdělávacího systému je v moderní společnosti vystavěna dle poměrně rigidního věkového vzorce. Jedinci s menšími schopnostmi a jinými nevýhodami opouští tento systém v nižším věku, postupem času je tedy vytvářen více a více homogenní vzdělávací systém, který umožňuje setkávání lidí se stejnou mírou vzdělání jak na půdě škol, tak v jiných každodenních aktivitách, neboť tito lidé sdílí stejnou životní trajektorii, odlišnou od lidí, kteří vzdělávací systém opustili v nižším věku (Blossfeld and Tim 2003: 4-6). Z toho vyplývá, že nejsilnějším sňatkovým trhem je vzdělávací systém a zaměstnání, odvíjející se od dosaženého vzdělání.

Vzdělanostní homogamie je tak nejsilnějším faktorem výběru partnera zvláště u jedinců dosahujících vyšších stupňů v rámci vzdělávacího systému. Do pozadí před vzděláním ustupují charakteristiky jedinců jako je rasa, etnicita, státní příslušnost, víra a další (Monden and Smits 2005: 330).

V případě „mezinárodních“ manželství tedy dochází ke geografickému rozšíření sňatkového trhu a k výběru partnera mimo sňatkový trh své vlastní země. Tato manželství jsou tedy manželství exogamní z hlediska státní

příslušnosti, ve kterých ale hraje významnou roli vzdělanostní a kulturní homogamie. Všechna v tomto výzkumu sledovaná „mezinárodní“ manželství jsou vzdělanostně i kulturně značně homogamní. Informátorky se seznámily se svými budoucími manžely na univerzitách, v zaměstnání a v neposlední řadě v rámci svých zájmových volnočasových aktivit, které se též odrážejí od míry dosaženého vzdělání, tak jak bylo zmíněno výše. Shrnutí informací o dosaženém vzdělání a místě seznámení informátorek naleznete v tabulce 2.

Kulturní homogamii těchto manželství potvrzuje i značná multikulturní zkušenost vyplývající z mezinárodního životního stylu jak v případě většiny informátorek, tak v případě většiny jejich partnerů. Informátorky mají zkušenosti s životem v zahraničí z doby před seznámením s budoucím manželem, ať už v podobě pracovních stáží, přesunů do zahraničních poboček firem, odchodem do zahraničí za účelem studia vysoké školy, dlouhodobých přivýdělků (au-pair a další náhodné brigády), jazykových kurzů a v poslední řadě i poznávacích pobytů a jiných podob turismu. Pouze v jednom případě nemá informátorka zkušenosti s dlouhodobým pobytem v zahraničí před tím, než odešla do země svého partnera. Stejně zkušenosti a důvody pro život v zahraničí nalezneme i u partnerů informátorek. K setkání jedinců tak může dojít ve třetí zemi, kde se oba nacházejí za různým účelem, či v zemi jednoho z partnerů. V případě mých informátorek se pět z nich potkalo se svým budoucím manželem ve třetí zemi, dvě z nich v zemi jejich manžela a dvě z nich v České republice.

6.1.3. Otázka identity a státního občanství

Výzkum smíšených manželství mezi ženami Češkami, které uzavřely manželství s mužem z jiné členské země EU, potvrzuje to, co již v roce 1990 napsala Cottrell. Cottrell (1990: 163-164) tvrdí, že pro jedince, jež uzavřeli smíšené manželství, dle kritéria státní příslušnosti, je typická jejich snaha či touha po udržení si své původní identity. To platí hlavně pro jedince, jež odešli ze své země původu do země svého partnera/ky, nebo pro celé páry, jež žijí ve třetí zemi. Asimilace jednoho, nebo obou partnerů, do cizí kultury, ve které

se usadili, není ve většině případů žádoucí, přičemž požadavky do jaké míry bude identita obou partnerů udržována nebo dále rozvíjena se liší.

Všechny ženy, bez ohledu na to, jestli žijí v zahraničí krátkou dobu (několik let) či dlouhou dobu (i více než deset let) nechtějí zcela přijít o své „češství“. Svou českou stránku a českou kulturu mají dle jejich vlastních slov stále v sobě a nechtějí se zcela asimilovat do společnosti země, ve které žijí, ať už je to třetí země, či země původu jejich manžela. *„Já jsem typ, co ze sebe to češství nikdy nedostane a mám problém s tím, když slyším ve svém okolí od jiných žen vdaných za cizince, ať už v Itálii nebo v Irsku, že odstřihly své vazby na Čechy, ne ve smyslu, že by se nevidaly s rodinou, to ne, ale říkají, já teď žiju tady, nechci české občanství ani pro své děti, na co“* (Ivana, 34).

S otázkou identity a touhy uchovat si „češství“ a českou kulturu úzce souvisí otázka občanství. Všechny ženy, až na jednu výjimku, mají stále české občanství a tuto situaci nechtějí měnit ani v budoucnu: *„cítím se jako Češka. Teď je možnost zažádat si o španělské občanství. Myslím si, že nikdy žádat nebudu, nevidím k tomu důvod“* (Šárka, 27). Ponechání si svého původního občanství platí i pro partnery žen párů, které žijí ve třetí zemi. Výjimkou je Aneta žijící v Itálii již více než dvacet let a je jedinou z informátorek, která přijala za své italské občanství, přesto říká: *„já mám italské občanství, říkám ale, že jsem Češka, co si žije dobře v Itálii“* (Aneta, 39). Důvodem je také to, že v době, kdy poprvé přijela do Itálie a než se provdala za svého prvního muže, musela každé tři měsíce jezdit zpět do Čech, neboť stále existovala vízová povinnost. Anetinu přetrvávající vazbu na Čechy a na českou kulturu potvrzuje i její snaha mít stále přehled o současném dění a situaci v Čechách. *„Já hodně sleduji život v Čechách, mám strach, abych z toho nevypadla. Máme i české programy. Já jsem jeden čas zjistila, že je pro mě problém mluvit česky, tak jsem začala, abych z toho nevypadla úplně, sledovat více co se děje a tak, už jenom proto, že když pak přijedu, jsem mimo, oni se okolo mě baví a já nevím, o co jde.“* Stálé sledování situace v Čechách, četba českých knih, či sledování českých filmů platí i pro další informátorky.

Obdobně popisuje svůj vztah a přetrvávající identifikaci s Čechami i další informátorka, která žije v zahraničí téměř patnáct let: *„pouta jsou pořád*

větší k Čechám. Je to dané tou rodinou a tím krásným dětstvím. Možná se to ještě změní, teď mám dům a rodinu tady a mám tu také krásné zážitky, Irsko je teď můj domov, ale pouta na Čechy zůstávají“ (Iva, 35).

Jak již bylo naznačeno výše, i děti narozené v těchto smíšených manželstvích mají nebo budou mít ve většině případů dvojí občanství a budou vychováváni jak v kultuře matky, tak otce. *„Určitě jsem hrdá na to, že jsem Češka. Nemám francouzské občanství, tím že jsme se vzali, jsem ho nezískala, takže mám pořád české. Pokud budeme mít děti, tak určitě budou vědět, že máma je Češka a i oni budou poloviční Češi“* (Martina, 27). Možnost získání dvojího občanství pro své děti je informátorkami nahlížena jako pozitivní: *„Určitě se cítím jako Češka, občanství mám české formálně, teď se prý změnil zákon, tak bych mohla přijmout i španělské občanství, ale to nemám zatím v plánu, pokud bude fungovat Evropská unie a nebudu potřebovat žádné povolení a nebudu mít omezená práva. Navíc když já mám české občanství, tak mé děti mají nárok na oboje občanství. Pokud nebude nějaká závažná situace, tak se ho nevzdám“* (Ema, 31).

V případě manželství mezi jedinci z EU můžeme nalézt ještě jeden model postupně se utvářející identity, který popisuje ve své studii také Gaspar (2009: 10). Jedná se o takzvanou evropskou identitu, či evropské občanství¹⁵, vyplývající z možnosti usadit se kdekoliv v rámci EU a z tohoto kroku vyplývající záruky lidských práv, garance svobody, ochrany před diskriminací atd. Některé informátorky odpovídaly na otázku objasnění svých pocitů přináležetosti k Čechám, zemi svého partnera, či třetí zemi, kde momentálně žijí, právě tímto způsobem: *„já nejsem celkově typ národnostně smýšlející, takže mě je to v podstatě jedno. Já se cítím vcelku jako Evropanka, v Evropě je mi fajn“* (Rosa, 29). *„Hodně se cítím mezinárodně. Nejsem jen Češka, co zůstala v Česku, proplouvala jsem mezi různými kulturami“* (Dana, 29). To ale neznamená, že by již tyto ženy necítily vazbu ke své zemi původu, České republice.

¹⁵ V originále „European citizenship“ (Gaspar 2009: 10).

6.1.4. Migrace

Jak již bylo zmíněno výše, Evropská unie umožňuje občanům všech členských států volný pohyb napříč hranicemi a možnost usazení se v jakékoliv členské zemi. Občané Evropské unie mohou využívat těchto výhod a volně se pohybovat po prostoru velké části Evropy. Gaspar (2009: 10-11) se ve své studii zaměřila na otázku, zda se tzv. „free movers“ cítí jako migranti, odpovědí na tuto otázku bylo ve všech případech „ne“ právě díky volnosti, kterou poskytuje Evropská unie a díky vznikajícímu fenoménu evropského občanství. Stejná otázka byla položena i ženám Češkám, přičemž všechny se shodly na tom, že se jako migrantky necítí. Jako důvody uváděly i fakt, že mají stále české občanství, do Čech se pravidelně vrací za svou rodinou, aktivně užívají český jazyk, zajímají se o situaci v České republice a jsou tedy stále jednou nohou v Čechách, či že jsou občankami Evropské unie, tím pádem nepotřebují víza a mohou se volně pohybovat po jejím prostoru. Často zazněl i fakt, že se ženy touto otázkou nikdy nezabývaly a že migrantkami jsou možná z oficiálního hlediska, ale určitě se tak necítí. *„Možná (se cítím jako migrantka) jen striktně ve smyslu přesunu mezi zeměmi, ale nijak zvlášť to neřeším, asi ne“* (Ivana, 34).

Druhou stránkou věci je to, jak na ženy, jež žijí se svým mužem ve třetí zemi nebo v zemi svého partnera, v obou případech tedy mimo Českou republiku, reaguje jejich okolí jak v Čechách, tak v dané zahraniční zemi. *„Já se jako migrantka necítím, ale občas mi přijde, že mě tak vidí ostatní Češi, že řeknou, že jsem tady odtud utekla. Ale Francouzi to neřeší. Tím, že manžel je Francouz a žijeme tady ve Francii, tak s tím nemám vůbec žádný problém“* (Martina, 27). *„Ne, necítím se jako migrantka, nebo možná někdy. Trochu jsem se tohohle bála, protože teď žijeme v menším městě, ale lidé jsou tu asi na cizince zvyklí. I když někdy se mi stane v obchodě, že to poznají podle přízvuku, a že změni chování“* (Iva, 35).

6.1.5. Shrnutí

Z výše uvedeného vyplývá, že ženy Češky, které vstoupily do manželství s mužem cizincem, mají řadu společného. Jedná se o ženy s vysokou mírou dosaženého vzdělání, střední škola (ve dvou případech) a vysoká škola (ve zbylých sedmi případech) a značnými zkušenostmi se životem v zahraničí a multikulturním prostředí. To samé platí i v případě jejich manželů. Tato „mezinárodní“ manželství jako taková se vyznačují vysokou mírou vzdělanostní a kulturní homogamie vyplývající většinou ze značných zkušeností s životem v zahraničí a od nich se odvíjejících postojů a názorů.

Dalším společným rysem těchto žen je jejich postoj k identitě a s ní spojeným otázkám státního občanství a sounáležitosti ze zemí svého původu, tedy s Českou republikou. Ženy se nechtějí vzdát svého českého občanství, ani nechtějí přerhat vazby se svou zemí původu už jen proto, že zde žije jejich rodina. Snaží se také o udržování svého přehledu o situaci v České republice, o stálé ožívování jazyka například četbou českých knih a o předávání české kultury svým potomkům. V neposlední řadě se ženy shodují i v otázkách migrace. Žádná z nich se necítí jako migrantka bez ohledu na to, zda žije v zemi svého manžela či společně s manželem v třetí zemi, ať už jako důvod proč tomu tak je, udávají cokoliv. Tento fakt může též souviset s vnitřní snahou o udržení pout s Českou republikou.

V následujících kapitolách uvidíme, že ženy nespojují pouze výše zmíněná témata, ale že nahlíží obdobně i na další aspekty života, které přináší život ve smíšeném manželství a v cizí zemi.

6.2. Charakteristiky manželství mezi ženou Češkou a mužem cizincem pocházejícím z EU

Následující kapitola bude věnována důležitým okamžikům vztahu vedoucího k uzavření smíšeného manželství. V první řadě bude pozornost upřena na konkrétní příběhy o tom, jak a kdy došlo k seznámení se žen s jejich budoucími manželi, především zda k tomuto seznámení došlo v zemi ženy, v zemi muže či ve třetí zemi a za jakým účelem se jeden, nebo oba

v této zemi nacházeli. Navázání partnerského vztahu s cizincem vedlo v několika případech k udržování vztahu na dálku. Dříve než přejdeme k tématu integrace ženy do cizí společnosti a problémům s ní spojeným, se budeme věnovat organizaci svatby. Jak se ukázalo, zařazení svatby pro partnery s odlišnou státní příslušností vyžadovalo důkladný časový management, především kvůli obtížnému vyřizování formalit nezbytných pro uzavření manželství.

Druhá část této kapitoly se zaměří na některé konkrétní aspekty každodenního života, které mohou vést k problémům mezi manželi, obzvláště mluvíme-li o manželství smíšeném, například právě dle kritéria státní příslušnosti, neboť každý z partnerů do manželství přináší určité představy, které si osvojil během svého života a v případě, že se představy partnerů liší, mohou způsobovat konflikty (Sthrosová 2013: 81). Romano (2008) ve své knize rozebírá téměř dvacet oblastí, které by mohly vést k problémům ve smíšených manželstvích¹⁶. V tomto výzkumu byla pozornost věnována čtyřem z nich: genderové rozdělení rolí v domácnosti; odlišné vnímání času, životní tempo a vlastnosti s časem spojené (např. dochvilnost); stravování se; verbální a nonverbální komunikace. U každého manželského páru nalezneme specifické problémy vázané k těmto jednotlivým tématům, neboť důležitou roli hraje i osobní charakter každého z jedinců. Přesto ale uvidíme, že ve většině případů lze vysledovat určité podobnosti a můžeme tedy konstatovat, že lze odhalit některé univerzální rysy. Tato kapitola, skrze osvětlení situací, se kterými se partneři potýkali na počátku jejich vztahu a překážek vyplývajících z faktu, že pochází z odlišných zemí, povede k zodpovězení druhé výzkumné otázky.

¹⁶ 1. Hodnoty (Values), 2. Jídlo a pití (Food and drink), 3. Sexuální život (Sex), 4. Mužské a ženské role (Male-female roles), 5. Čas (Time), 6. Místo usazení se (Place of residence), 7. Politická situace (Politics), 8. Přátelé (Friends), 9. Finance (Finances), 10. Příbuzní (In-laws), 11. Společenské třídy (Social class), 12. Náboženství (Religion), 13. Výchova dětí (Raising children), 14. Jazyk a komunikace (Language and communication), 15. Reakce na stres a konflikt (Responding to stress and conflict), 16. Onemocnění a bolest (Illness and suffering), 17. Etnocentrismus (Ethnocentrism), 18. Manžel/ka pocházející z cizí země (The expatriate spouse), 19. Vyrovnávání se smrtí nebo rozvodem (Coping with death or divorce). (Romano 2008: 30).

6.2.1. Seznámení se a vztah na dálku

Můžeme rozlišit dva modely seznámení se jedinců pocházejících z odlišných zemí. Za prvé, dva jedinci se potkají ve třetí zemi, kde se oba krátkodobě či dlouhodobě nacházejí za různými účely. Za druhé, dva jedinci se potkají v zemi ženy nebo muže. V případě tohoto výzkumu se setkáváme s oběma případy.

Pět informátorek se seznámilo se svým partnerem ve třetí zemi, ve třech případech se jednalo o Irsko, kde muž i žena dlouhodobě pracovali (Iva, Ivana, Dana), v jednom případě o Španělsko, kde oba studovali (Rosa) a v jednom případě o Velkou Británii, kde se oba jedinci účastnili jazykového kurzu (Šárka). V prvních čtyřech případech společně partneři nadále setrvali v zahraničí (Irsko, Španělsko) a jejich vztah se rozvíjel, dle slov informátorek, klasickým způsobem. V posledním případě se jedinci po skončení jazykového kurzu vrátili do svých domovů, v tomto případě do České republiky a Španělska, a udržovali nadále vztah na dálku.

V druhém případě, kdy se jedinci potkají v zemi muže či ženy, nastávají obdobné situace jako v případě prvním. Jeden z partnerů (žena) se nachází v cizí zemi a plánuje v této zemi dlouhodobě zůstat. Poté se seznámí s partnerem a jejich vztah se vyvíjí oním klasickým způsobem (Aneta). V druhé situaci dojde k seznámení v zemi muže (Ema) nebo v zemi ženy (Petra, Martina), ale po nějakém čase se každý z partnerů vrací zpět do své země a je udržován vztah na dálku.

Vztahy na dálku se u informátorek liší tím, že ve dvou případech spolu partneři již nějakou dobu žili v zemi jednoho z nich, v případě Emy ve Španělsku, v případě Martiny v České republice a ve dvou případech od sebe byli partneři krátce po seznámení odloučeni a až po nějaké době došlo k trvalému odchodu ženy za mužem do zahraničí, v případě Petry po půl roce do Itálie, v případě Šárky po čtyřech letech do Španělska.

Vztah na dálku není v dnešní době takovou překážkou, jako tomu bylo o několik desítek let dříve. Jak již bylo popsáno výše, moderní komunikační

technologie a vysoká dostupnost především letecké dopravy zmenšuje vzdálenosti mezi lidmi a umožňuje jejich časté setkávání se. Šárka udržovala se svým přítelem vztah na dálku čtyři roky: *„psali jsme si, telefonovali jsme si, a pravidelně jsme za sebou jezdívali, jedenkrát v měsíci jsme se vídali. V té době jsme měli lety přímo, takže jsme se snažili vidět co nejčastěji. Plus jsme se viděli dva měsíce v létě a měsíc v zimě“* (Šárka, 27). Ani pro Petru a jejího partnera nebylo tak náročné udržet si vztah na dálku: *„on létal do Prahy těmi nízko nákladovými letadly, to nebylo tak drahé. Koupil si více letenek dopředu, takže jsme se viděli každých čtrnáct dní o víkendů“* (Petra, 33). Přesto, že se se partneri vídali poměrně často, pro Petru bylo náročné udržovat vztah na dálku dlouhodobě: *„my jsme potom měli (po půl roce vztahu na dálku) takovou menší krizi a řekli jsme si buď teda spolu, nebo nic, že bychom to na tu dálku nezvládli. Když někoho miluji, tak buď budeme spolu, nebo to nemá cenu, takže buď on do Prahy, nebo já do Milána, abychom to zkusili, co nás čeká“* (Petra, 33).

O něco složitější situace přichází ve chvíli, kdy spolu partneri žijí v zemi jednoho z nich a následně se z pracovních či studijních důvodů musejí odloučit. V této situaci se ocitla Martina, protože její partner se musel z pracovních důvodů vrátit zpět do Francie. *„My jsme spolu rok žili v Čechách. (...) On odjel na podzim z Čech a já jsem vlastně po pěti měsících odjela za ním. Já jsem těch pět měsíců musela zůstat, protože jsem ještě dokončovala semestr ve škole“* (Martina, 27). V obdobné situaci se nacházela i Ema, se svým budoucím manželem se seznámila během Erasmu: *„já jsem další léto po dokončení Erasmu přijela do Španělska a pracovala tady tři měsíce. Žili jsme spolu, takže to byla taková zkouška (...). Pak jsem se vrátila do Čech a udržovali jsme vztah na dálku, celkově rok a půl. Vídali jsme se jednou za dva, tři měsíce. Buď jsem jela já nebo on, nebo jsme se potkávali někde mimo, jako na dovolené. (...) Komunikovali jsme přes esemesky, emaily, skype většinou skoro každý večer, takže to nebylo moc náročné“* (Ema, 31).

6.2.2. Rozhodování se o místě

Nezbytným krokem, který v určitou chvíli partnerského vztahu musí učinit každý, je rozhodnutí se o místě, kde bude pár společně žít. Rozdílem ale je, vybíráme-li místo ke společnému rodinnému životu v rámci jedné země, ze které oba partneři pocházejí, či jedná-li se o rozhodnutí, o jakou zemi vlastně půjde, neboť partneři pocházejí ze zemí různých. Ve smíšeném manželství bude vždy jeden cizincem v partnerově zemi, pokud se pár usadí ve třetí zemi, budou cizinci oba dva. Bez ohledu na to, jak blízká je země, kde se pár usadí, jednomu nebo oběma z nich, vždy zde budou minimálně na počátku určité pocity smutku a vykořeněnosti způsobené odloučením se od známého prostředí, rodiny a dlouholetých přátel, bez ohledu na to, o jak šťastné manželství se ve všech ostatních aspektech bude jednat (Romano 2008: 64).

Výběr partnera cizince není jen otázkou lásky, ale i racionální volby a zvažování rizik a zisků (Varro 2000 in Lauth Bacas 2002: 4). Vzít si za muže cizince obnáší obtíže právě v situaci, kdy je potřeba učinit ono výše zmíněné rozhodnutí, kde budou manželé společně žít. Vždy to bude mimo domov jednoho z nich, nebo obou z nich. Obtížné rozhodování nastává především pro jedince, kteří mají malé zkušenosti s mobilitou a s cizími kulturami, neboť si neumějí představit, že by dlouhodobě žili mimo svůj domov, který v minulosti opustili například jen za účelem krátké dovolené. Jednodušší bude tento krok pro jedince, kteří hodně cestovali, nebo odešli do zahraničí za prací či vzděláním ze své vlastní vůle. Díky zkušenostem s životem mimo svou vlastní zemi původu nečiní těmto jedincům takové obtíže v určité zemi setrvat trvale, nebo se přesunout do země jiné. Otázkou ale je, jak tato rozhodování v budoucnu budou ovlivňovat děti, například vzhledem k jejich jazykovým schopnostem.

Některé páry měly v tomto rozhodování jasno již před svatbou a po svatbě se na tomto rozhodnutí nic nezměnilo. Jedná se především o páry, jež se seznámily ve třetí zemi, kde již oba jedinci po nějakou dobu žili. Obdobně situace vyplynula i u párů, které se seznámily v zemi manžela. *„Víceméně to bylo celou dobu směřováno, že až dokončím školu, tak přijedu*

natrvalo do Španělska“ (Ema, 31). Přestože bylo jasné, kam situace směřuje, pro všechny ženy nebylo jednoduché přijmout fakt, že budou muset odejít z České republiky a zůstat v zemi svého muže. Přizpůsobit se svému prvnímu manželovi musela například Aneta: „já chtěla do Čech, ale to vůbec nepřipadalo pro manžela v úvahu. (...) On byl patriot, to mě trochu vadilo, nemohl o přesunu ani slyšet“ (Aneta, 39).

V případě Petry bylo jasné, že to bude ona, kdo musí odejít za svým partnerem do Itálie. Petra měla na rozdíl od něj bohaté zkušenosti se životem v zahraničí, a proto pro ni nebyl přesun takovým problémem: *„on by do Čech tenkrát nešel, pro něho do Čech to bylo...no.“ (Petra, 33). Za svým partnerem se musela přestěhovat i Martina, poté co odešel z pracovních důvodů z Čech zpět do Francie. Pro Martinu byl život v zahraničí nepředstavitelným, na rozdíl od ostatních žen neměla předchozí zkušenosti s prací či studiem v zahraničí: „když se odstěhoval, tak já jsem se musela přestěhovat zpátky k rodičům. Ono když žijete dva roky sama a pak se k nim vrátíte, tak je to takový šok. Ještě jste bez toho člověka, se kterým jste zvyklá žít, takže už jsem nemohla čekat“ (Martina, 27).*

Ve většině případů nebylo pro ženy problémem přijmout fakt, že budou žít se svým mužem v cizině, přesto stále uvažují, že by mohli společně odejít žít do nějaké jiné země, než ve které žijí nyní. Tuto možnost zvažuje například Aneta se svým druhým manželem: *„že bychom žili jinde, o tom vlastně uvažujeme pořád. Manžel vyrůstal v Kanadě a žil dlouho v Americe, pořád je někde ve světě. Takže spíše on by šel z Itálie, než já. (...) Já si myslím, že jsme tady pořád, protože se nedokážeme domluvit, kam“ (Aneta, 39). Jak je vidět, manžel Anety žil za svůj život již na několika místech a nevidí problém zkusit pro život místo další.*

Naopak pro některé je život v nějaké další zemi, která není zemí původu ani jednoho z manželů, spíše krajním řešením případné ekonomické krize, či jiné obtížné životní situace: *„dovedu si představit, že budeme žít jinde, ale není to úplně můj záměr, když už jsem se já vystěhovala ze své země, tak se alespoň můžu částečně cítit přijatá v zemi svého manžela, kde má své rodiče a své známé. Kdybychom šli někam, kde bychom nikoho neznali (...), tak jako*

dokážu si to představit, ale spíše dočasně“ (Ema, 31). Stejný názor na situaci má i Martina: „Nejdříve jsem usilovala o to žít někde jinde, někde ve třetí zemi, ale pak mi to přišlo jako nesmysl, protože jestliže mám být daleko od jedné rodiny, tak chci zůstat alespoň blízko druhé. Ono pak být úplně sám, to je hrozné“ (Martina, 27).

Další možností, kterou zvažují primárně ženy, je vrátit se zpět do Čech. Hlavním důvodem, proč ženy touží po návratu, jsou jejich rodiče, kteří by je mohli v budoucnu potřebovat: *„když jsme spolu začínali chodit, tak já jsem zdůrazňovala, že se chci jednou vrátit do Čech, že nechci zůstat v zahraničí, že chci a budu muset, protože moje maminka je nemocná a já nemám žádné sourozence, takže se budu muset vrátit a pomoci našim“ (Ivana, 34). Ivanin manžel je jedním z mála, který by s odchodem do Čech za určitých podmínek neměl problém: „jemu se tam líbí. Tvrdí, že kdyby našel dobrou práci, tak nemá problém se tam přesunout“ (Ivana, 34).*

Větší problém s odchodem do České republiky, stejně jako do kterékoliv jiné země, mají muži, kteří nikdy nežili delší dobu v zahraničí a nemají tedy žádné větší multikulturní zkušenosti. *„Kdyby ho vyhodili z práce a musel si hledat něco jiného, tak bychom to šli do Prahy zkusit. Ale teď z ničeho nic neodejde. On totiž žil jen v Miláně, narodil se tady a nikdy pořádně venku nebyl“ (Petra, 31). Odmítání života v Čechách má i jiné důvody: „Nebyl by ochotný jít do Čech, protože je zvyklý žít ve Španělsku a vadí mu počasí (...) je zvyklý na tři sta padesát slunečných dnů. Špatně snáší zimu. A žije trochu jiným společenským životem, rád chodí s přáteli na obědy, na večere. Trávíme hodně času venku, což u nás v Brně nejde“ (Šárka, 27).*

Svůj život v Čechách si už neumějí představit ani některé z žen, bez ohledu na to, zda by jejich manžel do Čech odešel, či nikoliv. Důvodem je většinou problém s uplatněním se na trhu práce. *„V Čechách by byl pro manžela problém s jazykem a dále co se peněz týče, tady jsou výplaty úplně jiné, žijeme z jedné výplaty a zvládáme to. V Čechách bychom se museli o hodně více uskromnit. Po rodině se mi stýská, ale ne, budoucnost v Čechách nevidím“ (Iva, 35). Obdobně na situaci nahlíží i Dana a Aneta.*

Nejde zde pouze o ekonomickou situaci, ale o celkovou životní úroveň, kterou považují v České republice za nižší.

Některé ženy částečně ustoupily svým partnerům a odešly za nimi do zahraničí, s odchodem z Čech a s životem v cizí zemi se jim ale stále nepodařilo zcela smířit: *„já jsem si vždycky říkala, jestli mi to za to stojí. Říkám si pořád, že to je taková daň za štěstí, já mám prostě super muže, všechno, ale musíte platit nějakou daň“* (Martina, 27). Nelehkou situaci mají i páry, které se z pracovních důvodů již několikrát přesouvaly mezi zeměmi a v budoucnosti je takové přesuny možná ještě čekají, neboť se jim stále nepodařilo vybudovat místo pro rodinný život podle jejich představ: *„ideální místo jsme ještě nenašli. To nám trošku vadí, že je to pořád dočasné. Zase jsme v pronájmu, pořád to není naše místo, kde bychom zůstali“* (Ivana, 34).

6.2.3. Reakce rodiny a okolí

Ať už byl odchod do zahraničí rozhodnutím ženy již před tím, než potkala svého budoucího manžela, nebo následek seznámení s budoucím manželem, vždy je tady rodina, která na tuto situaci reaguje, neboť se jí bezprostředně dotýká. Jaké jsou reakce rodiny a širšího okolí na fakt, že si jim blízká osoba našla za partnera muže cizince a že se tak vyskytla potencionální šance jejího odchodu do zahraničí nebo trvalého usazení se v zahraničí v případě, že už zde žena nějakou dobu žila, a jaké reakce přicházely k ženám ze strany rodiny jejího partnera, se pokusím nastínit v této kapitole.

Odlišné reakce rodiny lze očekávat v případě, že ženy odešly do zahraničí, ať už za prací, či za studiem a až poté si v zemi našly partnera cizince a v případě, že se s partnerem cizincem seznámily v Čechách, na krátkodobé zahraniční dovolené, či krátkodobé studijní stáži, a poté co byl udržován vztah na dálku, se definitivně rozhodly odejít za ním do zahraničí. V prvním případě rodiny na situaci reagovaly s menším překvapením: *„nebylo překvapení, že jsem si našla cizince, byla jsem ve Španělsku na vysoké škole, to jsou čtyři roky“* (Rosa, 29). Nějaký smutek ze zvyšující se

pravděpodobnosti, že se žena do České republiky již nevrátí, samozřejmě pociťovaly rodiny všech žen, bez ohledu na to, zda již ženy v zahraničí žily, či odešly za svým mužem: *„já už jsem byla víceméně připravená žít v zahraničí, moje mamka to ale nesla špatně. Do té doby to bylo, jako že studuji, a jsem na Erasmu. Tohle pak už byl takový definitivní odchod“* (Ema, 31). Ve většině případů platí, že reakce na fakt, že si žena našla za muže cizince, byly ze strany rodiny bezproblémovými, avšak odchod ženy do zahraničí či permanentní setrvání ženy v zahraničí byly ze strany její rodiny doprovázeny bouřlivějšími reakcemi. *„Cizinec jako takový rodině nevadil, spíše ta hrozba, že zůstanu v zahraničí. Taťka od začátku spřádal představy, jak už se domů nevrátím, což nakonec byla pravda“* (Ivana, 34).

V mnohých případech byla tato situace mnohem složitější pro otce žen, než pro matky: *„tatínek nebyl nadšený, že definitivně zůstanu v Irsku, já jsem nejmladší a jemu nejbližší, je mu tedy líto, že si nejsme blíž a mamka je ráda, že jsem šťastná a spokojená“* (Iva, 35). *„Moje máma byla na jednu stranu pro, má Itálii ráda, na druhou stranu jí to bylo líto. Táta ten vůbec, ten radost neměl, ještě tím, že bylo špatné spojení, mobily nebyly, počítače také ne, všechno bylo drahé a strašně daleko“* (Aneta, 39). *„Maminka s tím souhlasila, od začátku mě podporovala. Taťka to nesl hodně špatně, na začátku to, že bych měla odejít do zahraničí, pak ještě navíc se Španělem. Měl pocit, že tomu člověku určitě naletím, že se mnou nemá dobré úmysly“* (Šárka, 27).

To, že žena zůstane v zahraničí a do České republiky se jen tak nevrátí, definitivně potvrdila rodinám žen až svatba: *„největší šok byl pro naše vloni, když mě požádal o ruku, jim to prostě přišlo jako něco definitivního. Podle mě si nějak nepřipouštěli, že bych se nemusela vrátit, pořád si říkali, chodí spolu, jo dobrý, ale ta svatba pro ně byla prostě hrozně definitivní. Tím jak je v Čechách takový model, že se vdáte a zůstanete na jednom místě celý život, tak je to hrozně vyděsilo, že už se nevrátím“* (Martina, 27). Většina rodin ale na zasnuby a svatbu nereagovala zvláštním způsobem a smutkem z definitivního odloučení, neboť již byla smířena s tím, že po několikaletém vztahu a společném soužití ke svatbě dojde: *„už s tím počítali, když už jsem tu žila čtyři roky“* (Petra, 33).

Jak bylo zmíněno výše, většina rodin přijala bezproblémově fakt, že si žena našla muže cizince, ale ne fakt, že zůstane natrvalo v zahraničí. Některé rodiny se ale musely vypořádat s obojím, jak je vidět již výše na příkladu reakce rodiny Šárky. Akceptování muže cizince jako životního partnera dcery ovlivňovaly stereotypní představy o jiných národech a strach, že muž cizinec ženě ublíží. Tento pohled umocňuje fakt, že žena bude žít daleko a rodina nebude případně moci pomoci tak, jak by tomu bylo ve chvíli, kdy by žena žila v Čechách. *„Můj otec byl nejvíce překvapený po tom půl roce, že se stěhuju do Itálie. Věděl, že chodím s Italem, ale neviděl ho, a když ho viděl poprvé, tak jsem mu řekla, že pojedu do Itálie. Musel si dát štamprli a pak se slovníkem v ruce překládal manželovi, že jestli na mě nebude hodný, takže si ho najde“* (Petra, 33).

Počáteční negativní reakci spojenou s kulturními stereotypy a částečnou nevědomostí zažily i ženy v rodinách mužů: *„Manželova rodina to přijala dobře, kromě tatínka, který měl obavu, že jeho syn si našel ženu z východu, která s ním má postranní úmysly. Ale když mě poznal, tak už předsudky neměl. Španělé totiž vůbec nevědí, kde je ČR, dokonce mají pocit, že jsou Čečna“* (Šárka, 27).

Většina rodin mužů ale reagovala na vztah s ženou cizinkou pozitivně: *„necítla jsem, že by to měl být problém, ale těžko říct, italsky neumím zas tak dobře, abych chytla všechno, co říkají. On ale manžel stejně bydlel dlouho pryč a nevypadalo to, že by se měl vracet do Itálie“* (Dana, 29). Jedinou překážkou byla na počátku jazyková bariéra, neboť většina párů, jež se seznámily ve třetí zemi, se společně dorozumívaly pomocí angličtiny, nikoliv rodným jazykem jednoho z nich: *„já myslím, že rodina neřešila, že jsem cizinka, alespoň ne přede mnou, nevím, že by s tím měl někdo problém. Spíš tam byl možná trošinku vzájemný ostych, ale to byla jazyková bariéra“* (Ivana, 34).

V poslední řadě je potřeba zmínit, jak reagovalo širší okolí ženy na to, že odešla do zahraničí a vzala si za manžela muže cizince. V některých případech se ženy nesetkaly s žádnými negativními reakcemi ze strany svého okolí ani ze strany manželova okolí, reakce všech byly *„víceméně pozitivní,*

nikdo s tím neměl žádné problémy“ (Ema, 31). „Většina rodiny a kamarádů reagovala dobře, byli možná až nadšení“ (Dana, 29). „Nezaznamenala jsem, že by měl někdo v našem okolí problém s tím, že jeden z nás si bere cizince“ (Ivana, 34).

Jak lze ale předpokládat, v některých případech se ženy setkaly i s reakcemi negativními, které byly nejčastěji spojené se závistí a stereotypními představami bezproblémového života s cizincem v zahraničí: *„hodně lidí závidí, zvláště protože jsem z malého města. Typická reakce je, že lidé předpokládají, že máte všechno, nebo váš partner, když je to cizinec“ (Iva, 35). „Je to těžké, když někomu řeknete, že chodíte s Francouzem, reagují jako „ježíš, ty se máš“. (...) všichni si myslí, že když se vdáváte na západ, tak je to něco úžasného, ale není to pravda, nevidím výhru v tom, že se odstěhujete tak daleko od rodiny, od přátel. Okolí to tak ale vnímá, jako že jsem teď ve Francii, kde podle nich chodíte na chodnících vydlážděných zlatem“ (Martina, 27). „No jasně, že záviděli, dřív se někam dostat bylo super, ne každému se to povedlo. Dneska to je trošku jiný, ty dveře jsou otevřené, může do zahraničí prakticky každý. Lidé co asi nikdy nevytáhli paty ano, Ti závidí, lidé co cestují, těm je to asi jedno“ (Aneta, 39).*

6.2.4. Svatba

„Museli jsme řešit, kde se budeme brát, protože tu byly nejméně dvě místa - Itálie, Čechy, to rozhodování bylo hodně emotivní. Najednou si člověk začne říkat, já se chci brát u nás doma, já nechci nikde v cizině“ (Dana, 29).

Ačkoliv se svatba v cizině, v zemích jako je Itálie, Španělsko, Francie, může jevit jako velice romantická věc a kde kdo by chtěl mít možnost uskutečnit svou svatbu právě zde, ženy, kterých se tato situace bezprostředně týká, to za velkou výhru v loterii nepovažují. Jedním z důvodů může být právě touha vdát se blízko svého bydliště, obklopen rodinou a řadou dlouholetých přátel, které na svatbu v zahraničí pozvat nemůžete jak z finančních tak časových důvodů. Dana a její snoubenec situaci vyřešili tak, že uspořádali svou svatební hostinu nadvakrát: *„nakonec jsme se brali v Itálii a poté jsme*

měli hostinu i v Čechách, tam mohli být zase moji přátelé. Nakonec to nebylo tak komplikované a bylo to asi nejlepší řešení. Máme jak fotky z Itálie s italskými památkami, tak i z Čech, s tradiční českou atmosférou“ (Dana, 29).

Ve většině případů se pár rozhodl uspořádat svatbu v Čechách a to, ať byl po nějakou dobu usazený ve třetí zemi nebo v zemi partnera. Důvody byly, že svatbu zařizovala převážně žena, takže pro ni bylo jednodušší zorganizovat na dálku vše v Čechách, dále roli hrála finanční stránka, částečně i tradice, že svatba probíhá v místě bydliště nevěsty, i to, že ve většině případů bylo jednodušší dostat se do České republiky pro rodinu a přátele muže, než dostat se do země muže či do třetí země pro rodinu a přátele ženy. *„Brali jsme se v Čechách, protože všichni chtěli přijet na svatbu do Čech. Tady (ve Španělsku) se totiž dělají velké svatby, běžně tak 200-300 lidí. A v Čechách nebyla moc ochota jet do Španělska z finančních i časových důvodů“ (Ema, 31).*

Počet hostů byl otázkou, kterou řešily všechny páry. *„Čechy byly jasné od začátku. Podle italské tradice se svatba má odehrávat v místě bydliště nevěsty a dále velmi důležité bylo, že když bude svatba mimo Itálii, budeme mít kontrolu nad počtem hostů, protože kdybychom se brali tam, odkud pochází manžel a kde se vše odehrává tradičním způsobem, měli bychom na svatbě celou vesnici a přilehlé okolí, to jsme ani jeden nechtěli“ (Ivana, 34).* V takto velikém duchu probíhají svatby jak v Itálii, tak ve Španělsku: *„Na svatbu přijela pouze rodina, což bylo 14 osob. Ze Španělska jich bylo 40. Na místní podmínky jsme měli malou svatbu, tady bývá 200 až 300, někdy i 500 hostů“ (Šárka, 27).* Šárka a Aneta, se svým prvním mužem, jsou jediné dvě ženy, které měly svatbu v zemi muže, přestože zde nebyly usazené po tak dlouhou dobu. Byly tak nuceny oželit na svatbě většinu svých dlouholetých přátel z Čech.

Ve dvou případech se svatba odehrávala ve třetí zemi, tedy ani v místě bydliště ženy, ani v místě bydliště muže. Tyto dva páry v zemi žily již po dlouhá léta a za tu dobu si v tomto místě našly mnoho přátel. *„My už jsme si skrz práci a studium udělali kamarády na místě, takže to bylo ve Španělsku, přijely sem obě rodiny a nebylo to nefér pro nikoho. Většina svatebčanů byla odsud“ (Rosa, 29).* Přesto to stále znamená, že se svatby nemůžou zúčastnit

všichni přátelé, které partneři měli ve své zemi, a to hlavně z finančních důvodů. *„V Čechách bych mohla samozřejmě mít víc blízkých lidí, na kterých mi záleží. Takhle to bylo trochu ošizené“* (Iva, 35).

Kromě toho, že se páry musely rozhodovat, na jakém místě svatbu uskuteční, tak aby nebyla jedna strana znevýhodněna, musely navíc před svatbou podniknout dlouhou a složitou cestu pro vyřízení všech formálních dokumentů, které úřady požadují v situaci, kdy chtějí uzavřít sňatek dva lidé odlišných státních příslušností. V tomto ohledu Evropská unie žádné výhody nepřináší a situaci žádným způsobem neulehčuje, pokud tomu tak je formálně, rozhodně tomu tak není v samotné praxi. Vyřízení formálních dokumentů trvalo párům minimálně půl roku. Ti, co nenarazili na větší obtíže v České republice, narazili na obtíže v zemi manžela či ve třetí zemi, kde sňatek uzavírali. *„Začali jsme byrokratický kolečko ve Španělsku (...). Přesto, že jsem členem Evropské unie, tak po mě chtěli nejenom hodně dokumentů, ale celý ten proces schválení tady ve Španělsku trval osm měsíců. Byli jsme i na soudním výslechu (...). Po osmi měsících nám povolili sňatek“* (Šárka, 27). Problémy zažily i páry, které se braly v České republice: *„bylo to hodně těžké, my jsme to udělali schválně tak, že pravý obřad bude v Čechách, protože jsem se naivně domnívala, že to bude jednodušší. Bylo to ale strašně moc papírování. Trvalo nám to několik měsíců, než jsme vůbec dostali povolení, abychom se mohli vzít. Na ambasádě v Praze jsme měli asi tři schůzky. S tím, že poprvé říkali, že potřebují ověřit, jestli se nebereme jen tak na oko. Byla jsem teda dost překvapená, co je k tomu potřeba“* (Martina, 27). Obtížné bylo vše naplánovat zejména žil-li pár ve třetí zemi, ale bral se v zemi původu jednoho z partnerů, v tomto případě ženy: *„bylo to o to těžší vyřídit, protože jsme nebyli ani v jedné z těch dvou zemí, řešili jsme to z Irska. Pečlivě jsme plánovali, co se dá vyřídit na dálku a kvůli čemu musíme fyzicky dorazit. Muselo to být velmi dobře naplánované, abychom toho vyřídili co nejvíce, když už někam pojedeme“* (Ivana, 34).

Některé páry se setkaly s obtížemi i po svatbě, musely sehnat některá další potvrzení, například dokumenty pro platnost sňatku v obou zemích, tedy jak v zemi ženy, tak v zemi muže: *„my jsme se brali v Čechách, takže sňatek*

byl platný jen v Čechách, ne ve Francii. Takže jsme museli ještě žádat o to, aby nám ho uznali i ve Francii. Jenže ambasáda v Praze to nedělá, takže se to muselo řešit přes ambasádu ve Vídni. Všechny papíry jsme posílali do Vídně, kde nám uznali sňatek, až poté byl platný i ve Francii“ (Martina, 27).

Co se týče tradice, snoubenci se nesnažili uspořádat svatbu ani typicky českou, ani typicky španělskou, italskou, francouzskou či nizozemskou. Ve většině případů se jednalo o kombinaci obou tradic a byly využívány ty prvky, které se partnerům na té které tradici líbily. Jak již bylo zmíněno výše, většina svateb, co se týče počtu svatebčanů, odpovídala spíše české tradici, kdy obvykle počet nepřesahuje více než sto hostů. Odehrávala-li se svatba v Čechách, byly snoubenci zařazeny některé prvky typické pro svatby v zemi partnera: *„na obřadě, jsem zakomponovala takový španělský prvek, vyšlo to na naše svědky, oba dva měli proslov, mělo to být takové odlehčení, jak se k tomu oni staví a jak se dozvěděli, že jsem spolu a tak. Ve Španělsku se to tak dělá, že dva, tři lidé mají nějakou řeč“ (Ema, 31).* To samé platí i v opačném případě: *„tradice byly tak půl na půl. Oni vlastně Španělé žádné tradice nemají, oni jsou takový suchaři. Měli jsme svatbu večer. Tady jsou třeba typické kruhové stoly, tak jsme měli kruhové. Měla jsem házení kytice, což je stejné jako v Česku, měli jsme krájení dortu, první tanec“ (Šárka, 27).* Situaci asi nejlépe shrnuje charakteristika Rosy: *„myslím, že jsme nedodržovali žádnou tradici, vybírali jsme, co se nám líbí“ (Rosa, 29).*

6.2.5. Integrace ženy v cizí zemi

Jeden nebo oba partneři ve smíšeném manželství jsou cizincem v zemi, ve které se společně usadili, z čehož vyplývá jejich nutná integrace do nové společnosti. O něco rozdílným procesem integrace prošly ženy, které již v zemi žily před seznámením se s partnerem a ženy, které za svým partnerem do cizí země odešly. V obou případech ale ženy narážely na obdobné problémy s procesem integrace do cizí země spojené. Jedná se o pocity stesku po domově, případné kulturní šoky, jazyk a navazování přátelství. Jakou roli tyto čtyři faktory hrají v integraci jedince do cizí společnosti, bude popsáno v této podkapitole.

Jeden z největších problémů spojených s odchodem do zahraničí je pro ženy stesk po domově, který většinou nikdy nepomine. Nehraje roli, zda ženy odešly do zahraničí a až poté se seznámily se svým budoucím manželem, nebo zda odešly do zahraničí kvůli svému budoucímu manželovi, po domově a rodině se stýská všem. Co se ale liší, je intenzita smutku z odloučení od rodiny a blízkých přátel. Smutek na počátku stojí v cestě lepší integraci do nového prostředí, neboť stesk po domově jde u některých žen ruku v ruce s touhou a představami o budoucím životě v České republice: „*stýská se mi velmi po rodině, mrzí mě to, že bydlím tady, kdybych si mohla vybrat, jestli bydlet v Česku nebo bydlet tady, tak bych si vybrala Česko*“ (Šárka, 27). Menší problémy s pocity stesku po domově mají ženy, které v dané zemi žily před tím, než potkaly svého manžela: „*zatím musím zaklepat, že stesk mě nechytá, což si myslím, že je dobře*“ (Ema, 31), nebo žily dlouhou dobu v jiné zahraniční zemi. To dokazuje například Petra, která si myslí, že jí v tomto ohledu hodně pomohly předchozí zkušenosti s životem v Americe a Německu. S postupem času se intenzita smutku po domově snižuje, nicméně neustupuje a to hlavně z důvodu malé frekvence návštěv rodiny. Většina žen jezdí do České republiky maximálně dvakrát do roka, v některých případech navíc jednou do roka navštíví ženu její rodina v zahraničí. Obtížnější to mají páry, které žijí ve třetí zemi a musí návštěvy spravedlivě dělit mezi rodinu ženy a rodinu muže. Roli hraje i poměrně vysoká časová náročnost: „*pravda je, že sladit dovolené není jednoduché. Na Slovensko se třeba dá jet jen na týden, i když je to zdlouhavá cesta, člověk všechny pozdraví a zase jede. Za studentských let bylo víc času, to si člověk užil i ty kamarády*“ (Rosa, 29).

Ženy při příchodu do cizí země neprožily žádné významné kulturní šoky, které by je výrazně poznamenaly a mohly by negativně působit na proces jejich integrace. „*Něco bylo (co šokovalo), například zdravotnictví. Můj bývalý manžel byl bohatý, takže my když jsme něco potřebovali, tak to šlo. Například jsme měli soukromé lékaře a tak, když jsem pak viděla normální poměry, to bylo hrozný*“ (Aneta, 39).

Největší vliv na úspěšnou a bezproblémovou integraci do společnosti mají jazyk a navázání přátelství v nové zemi. Ženy, které odjely do zahraničí a

znaly místní jazyk (Rosa, Ema, Šárka – španělština; Ivana, Dana – angličtina) měly mnohem menší problém s integrací do dané společnosti, než ženy, které odjely do zahraničí s minimálními nebo žádnými znalostmi místního jazyka a místní jazyk (například italštinu, francouzštinu) se začaly učit až v dané zemi, s partnerem do té doby (nebo i po té) mluvily pouze třetím jazykem¹⁷, ve všech případech se jednalo o angličtinu. *„Z důvodu, že mluvím plynule španělsky, tak necítím hendikep, na žádném místě. Sice nemluvím tak dobře, aby si někdo myslel, že jsem rodilá mluvčí, takže každý o mně ví, že jsem cizinka, ale z důvodu, že tu je tak multikulturní prostředí, tak se cítím integrovaná. A tím, že je můj manžel Španěl, tak tady žiju plnohodnotným životem, jako ostatní Španělé, slavíme jejich svátky, dodržujeme jejich zvyklosti“* (Šárka, 27). Mnohem problematičtější byla integrace u ostatních žen, neboť jazyk se učily až v dané zemi, Iva si osvojovala angličtinu v Irsku, Petra a Aneta se učily postupně italsky až v Itálii a to samé Martina, která se učila francouzštinu až ve Francii. Ženy v těchto případech narážely na komplikované situace: *„já jsem neuměla jazyk, vůbec nic, tak to bylo těžký. S Francouzi mluvit anglicky ani nejde. Někteří jsou, i když se snažíte, takový ignorantský, schválně dělají, že nerozumí“* (Martina, 27). *„Já když jsem přijela, tak jsem měla pocit, že se domluvím s angličtinou a trochu s italštinou, ale byl to problém. Anglicky neuměl nikdo a já jela rovnou na jih (kde je řada dialektů). Já jsem se naštěstí docela rychle ten jazyk naučila“* (Aneta, 39). Ženy, které poznaly své partnery ve třetí zemi a mluvily s nimi anglicky, neměly takový problém s integrací v této zemi, neboť se jednalo o anglicky mluvící Irsko, ale měly problémy především ve chvíli, kdy pobývaly v zemi partnera: *„já jsem nemluvila italsky a manžel nebyl úplně vzorný překladatel, takže jsem kolikrát byla úplně ztracená, co se týče konverzace. A Italové jsou známý tím, že i když anglicky umí, tak se nepřetrhnou, aby anglicky mluvili. Takže jsem byla většinou vydaná na pospas italštině, což na začátku nebylo nic moc“* (Iva, 34).

Přátelství je jednou ze základních lidských potřeb. Nalezení spřízněné duše je velmi důležitou součástí každého lidského života. Přátelství je obdobou manželského vztahu, stejně jako v manželství jeho úspěch závisí

¹⁷ Třetí jazyk není mateřským jazykem ani ženy, ani muže.

na dvou lidech s obdobnými zájmy, hodnotami a postoji. Všechny společnosti znají a oceňují přátelství, každá společnost má ale vlastní definici toho, co přátelství je a co obnáší. Každý jedinec, stejně jako každý manželský pár, potřebuje společné přátele, jejich nalezení je ale obtížné zvláště pro smíšené páry a pro jedince, kteří žijí v zahraničí. Nicméně nalezení přátel je nezbytnou součástí integrace jedince v cizí zemi a důležitou komponentou pro jeho spokojený život v této zemi (Romano 2008: 78). Počátky života daleko od známého prostředí nebyly pro ženy tak problematické, ženy neprožily ani žádné významné kulturní šoky a až na pocity smutku z odloučení od rodiny se začlenily do společnosti bezproblémově, a to ať už tato integrace probíhala poté, co odešly za svým mužem, nebo ať už se s ním setkaly poté, co v dané zemi nějakou dobu žily. Co je pro ženy, nebo zpočátku bylo, problematické, je navázání blízkého přátelského vztahu a to platí obzvláště u žen, které odešly do cizí země až za svým partnerem: *„my jsme se přestěhovali do města, kde vlastně nikoho neznáme, dodneška. Takže ta integrace je taková těžší. Francouzi se nechtějí moc přátelit, je těžké navázat nový vztah. Já jsem byla na počátku bez práce a na ulici jen tak někoho oslovit, jestli se mnou nechce kamarádit, to je hrozně těžký. Já jsem se chtěla vrátit. Hodně mi pomohl muž, protože se hodně snažil i jeho rodina, snažila se, abych jim neutekla“* (Martina, 27). Ženám byl často oporou a přítelem zároveň někdo z partnerovy rodiny: *„co se kamarádství týče, to nebylo jako v Čechách. Hodně jsem byla akorát se švagrovou, manželovo sestrou, ale to jsem třeba zase musela být opatrná, co říkám“* (Aneta, 39).

Navázat v cizí zemi nová přátelství je obtížné stejně tak jako udržovat přátelství s lidmi, kteří stále žijí v České republice, neboť ve chvíli kdy se nevidáte, ztrácíte vzájemně přehled o životě toho druhého a přátelské pouto pouze občasné osobní setkání jednou do roka či dopisování nezachrání. *„Tím jak jsem tady dlouho, tak upadá to přátelství v Čechách, vidáme se málo, nejsem součástí jejich života. Propast mezi mnou a kamarádkami se prohlubuje. (...) kamarádky co mám v Čechách, nemají o takovýhle kontakt zájem (přátelství jen přes internet)“* (Petra, 33). Nezbývá nic jiného, než hledat přátele v místě, ve kterém žijete, což je pro outsidera (člověka z jiné země) mnohem obtížnější než pro insidera, neboť lidé v jeho okolí jsou již součástí

dlouhotrvající sociální sítě tvořené jejich rodinou a přáteli a nemají potřebu navazovat nová blízká přátelství: „*v Miláně mám jednu kamarádku, ale s tou se vídáme třeba jednou za dva měsíce. Ona má svůj život a nepotřebuje asi bližší kamarádku*“ (Petra, 33). Petra tedy objevila nový způsob přátelství, jedná se o internetová přátelství s jinými Češkami a Slovenkami, které také žijí v zahraničí a mají tedy obdobné zkušenosti a problémy: „*nacházím přátelství u Češek a Slovenek, co žijí v zahraničí, přes internet. Internetové přátelství, že si s někým pokecáš, s holkou co žije v Londýně nebo Paříži a má stejné problémy*“ (Petra 33).

Ženy, které odjely do zahraničí za studiem či za prací měly jednodušší výchozí pozici k navázání přátelství: „*přátelím se už hlavně se Španěly, protože jsem studovala v Granadě a teď žiji v Malaze, což není tak daleko. Stejně ale nelze jen tak zavolat a jít na kávu, v kontaktu jsme hlavně přes facebook*“ (Rosa, 29). Jak můžeme vidět, důležitou roli pro udržování a navazování nových přátelských vztahů pro jedince žijící v cizině, a dnes už nejen pro ně, hrají právě sociální sítě.

S otázkou přátelství úzce souvisí i sociální život ženy v dané zemi, tedy má-li žena s kým trávit volný čas a sdílet některé každodenní aktivity. Dle Imamury (1990) mohou právě odlišné způsoby sociálního života a neúplná akulturace způsobit pocity marginality a vykořeněnosti ženy žijící v zemi manžela. Příkladem mohou být zkušenosti Ivany z doby, kdy se s manželem přestěhovali na nějaký čas z Irska do Itálie: „*hlavně ze začátku jsem měla pocit izolace. Hned po příjezdu do Itálie jsem nastoupila na mateřskou dovolenou a zůstala doma a to ještě v maloměstě, kde jsme se usadili. Já měla představu, jako jsme zvyklí z Čech, že budu chodit do nějakého mateřského centra s miminkem a potkám další maminky a tak dále. Tyhle věci ale nefungují v Itálii jako v Čechách, takže jsem byla jediná, kdo chodil na procházky každý den*“ (Ivana, 34).

Při otázkách týkajících se integrace žen do cizí země několik z nich uvedlo, že pro ně bylo velmi obtížné vyrovnat se s faktem, že řada lidí, se kterými se v cizí zemi setkali, nevěděli, kde je Česká republika, či jestli se vlastně nachází v Evropské unii. Aneta popisuje situaci, kterou zažila téměř

před dvaceti lety takto: „*integrace byla taková horší, dneska je vše jinak, ale tenkrát, oni ani nevěděli, kde je Česká republika. To mně hrozně vadilo. Mysleli si, že tady nemáme nic, třeba mi dávali Coca colu a ptali se, pila jsi to někdy? Přitom moje rodina na tom byla lépe, než oni. Můj táta jezdil do ciziny, měl dobrou práci. Potom když oni přijeli před svatbou k nám a viděli, že máme dům a auto, tak z toho byli vedle*“ (Aneta, 39). Pravdou ale je, že vše dnes jinak není, neboť v obdobných situacích se vyskytly ženy i v současnosti: „*ne každý Francouz ví, že jsme v EU a ne každý ví, kde je Česká republika. Mladý člověk, asi do třiceti let, když jsme se bavili, že jsem z Prahy a on se mi zeptal, kde je Česká republika? Tak já říkám Francie, Německo. A pak už je Rusko ne? Tady nás hází do jednoho pytle, prostě pořád Rusko*“ (Martina, 27). „*Španělé vůbec nevědí, kde je ČR, dokonce mají pocit, že jsou Čečna, vůbec netuší, že jsou to sousedi Německa, abych jim vysvětlila, odkud jsem, tak neříkám, že jsem z Česka, ale že jsem z Prahy. Všichni vědí, kde Praha je, spousta ji navštívilo, ale pojem ČR ne, mnohdy ještě Československo a ani neví, jestli je ČR v Evropské unii nebo ne*“ (Šárka, 27).

6.2.6. Genderové rozdělení rolí v domácnosti

Ve všech společnostech, obzvláště pak v-mimo-Západních společnostech, je rovnost mezi mužem a ženou spíše cílem, kterého by mělo být dosaženo než realitou. Role žen a mužů se liší společnost od společnosti a neexistuje tedy žádný univerzální model aplikovatelný na rozdělení povinností muže a ženy v každodenním životě. Tradiční model, dodnes přetrvávající v mnohých domácnostech, je založený na představě dominance žen v soukromé sféře, tedy starajících se o domácnost a dominance muže ve veřejné sféře, tedy jako živitele rodiny. V současné době se ale do popředí dostává model, ve kterém staví důraz na kariéru jak muži, tak ženy, tím pádem se jednoznačné rozdělení rolí v soukromé a veřejné sféře stírá a manželé se v obou stávají rovnocennými partnery (Romano 2008: 52-53). Rozdělení genderových rolí může být problémem především ve smíšených manželstvích, neboť jedinci mohou pocházet z od sebe kulturně vzdálených společností nahlížejících na rozdělení těchto rolí výrazně odlišnými způsoby. Problémy

vyvstávají ve chvíli, kdy jeden nebo oba partneři lpí na genderovém uspořádání, který si osvojili během socializace ve své společnosti; muž pochází ze společnosti, kde mají dominantní postavení muži, zatímco žena pochází z egalitářské společnosti; pár žije v zemi jednoho z partnerů, kde je kladen mnohem silnější důraz na rozdělení mužských a ženských rolí a není zvykem, aby hranice mezi nimi byla stírána (Romano 2008: 53).

V rámci smíšených manželství mezi dvěma jedinci pocházejícími z různých členských států Evropské unie nenalezneme výrazné kulturní rozdíly mezi jedinci, kteří do takovýchto sňatků vstupují; oba pocházejí z egalitářské společnosti, ve které je hranice mezi genderovým rozdělením rolí výrazně stírána a na dodržování těchto rolí není kladen takový důraz. Toto potvrzují výpovědi všech informátorek týkající se rozdělení genderových rolí v domácnosti a případných problémů spojených se stereotypními představami, ve kterých se ženy samy starají o celou domácnost. Obecně platí, že veškeré domácí práce, ať už se jedná o úklid, vaření, či péči o děti, si partneři spravedlivě mezi sebou dělí a ve většině činností se spravedlivě střídají. *„Muž pracoval a já nepracovala, tak jsem ho třeba na oběd čekala s jídlem, byla jsem doma, tak jsem uklízela. Ne protože to je ženská úloha, ale já na to měla víc času. Pak nepracoval on, tak připravoval jídlo on a uklízel on. A teď se o úklid střídáme, je moderní, ne že ženy pracují v domácnosti a já to dělat nebudu“* (Rosa, 29). Tento systém funguje v domácnostech již od počátku vztahu a páry se proto neseťkaly s žádnými problémy, které by se týkaly chodu domácnosti právě z hlediska dělení domácích prací.

Většina žen se shodla na tom, že jejich muž jim pomáhá ve všem a je ochoten podílet se na jakékoliv domácí práci, přičemž to odůvodňují tím, že jejich partneři žili dlouhou dobu sami, ať už v zahraničí či ve své zemi a byli proto nuceni naučit se všechny činnosti s chodem domácnosti spojené. Navíc některé ženy dodávají, že v porovnání se svými kamarádkami, které žijí v Čechách a mají za manžela Čecha, jsou na tom, co se týče participace manžela na chodu domácnosti mnohem lépe: *„já mám docela štěstí, že v tomhle nikdy problém nebyl, možná protože manžel je z domu od svých osmnácti let. Odešel nejdřív studovat na univerzitu a poté zde zůstal za prací,*

takže když jsme se potkali, byl zvyklý žít sám a starat se o domácnost. I co se týče myšlení a přístupu k tomuto tématu, nikdy nebyl problém“ (Ivana, 34). Dělení si povinností rovným dílem funguje i v situacích, kdy je žena doma s malým dítětem: „manžel mi se vším pomáhá. I když on pracuje a já jsem doma na rodičovské, tak si dělíme všechny povinnosti v domácnosti rovným dílem a nikdy jsem nepociťovala, že by to nefungovalo. Se vším mi pomáhá a myslím si, že partneři tady pomáhají ženám více než v Čechách“ (Šárka, 27).

S odlišnou zkušeností se setkala pouze Aneta se svým prvním manželem, příčinu vidí v tom, že její muž žil vždy blízko své matky a nikdy neměl důvod se osamostatnit a osvojit si činnosti nezbytné pro fungování domácnosti, jedná se tedy o přesný opak toho, co uvádějí ostatní ženy: *„první manžel byl mamánek, to není neobvyklé v Itálii. Mně to hodně vadilo, i když je pravda, že hodně pomáhají s dětmi, to v Čechách nevidím, možná že teď už to tu je, to nevím. Můj druhý muž tohle dělá, pomáhá, je vidět, že nežil jen v Itálii“ (Aneta, 39). Aneta tuto vlastnost obecně přisuzuje všem Italům, kteří nikdy nemuseli žít dále od svého domova a tuto vlastnost italských mužů vnímá jako velice negativní: „myslím, že pro typickou Češku, to musí být těžký žít v Itálii. Když přijede nadšená do Itálie, Ti chlapi jsou tu úžasný, to je fajn, ale pak přijde ta realita, tak to musí být těžký. Když si vezmu, že já jsem znala spoustu věcí od své mámy (vyrůstala v Itálii), tak přesto to bylo těžké“ (Aneta, 39).*

Přestože partneři pocházejí z různých zemí, co se týče genderového rozdělení rolí a chodu domácnosti s tímto rozdělením spojeným, nevznikaly mezi těmito páry žádné konflikty, ba naopak všechny ženy se vyjadřovaly k tomuto tématu velice pozitivně a své muže si za to, jací v tomto ohledu jsou, považovaly. Velký podíl na souladu v postojích jedinců hraje jejich vzdělání a fakt, že pocházejí z velice podobného socioekonomického prostředí a během svého života si osvojili obdobné názory, postoje a hodnoty. *„Můj manžel udělá vše, uvaří, uklidí, postará se o kluky. On je teď tady v kuchyni, a protože česky rozumí, nerada bych ho přechválila (smích)“ (Ivana, 34).*

6.2.7. Vnímání času

Vnímání času se liší společnost od společnosti, některé kladou obrovský důraz na přesnost a dochvilnost, pro některé tyto vlastnosti nehrají žádnou roli. Přesnost spojená s co největší snahou o úsporu času je typickou pro společnosti orientované zejména na budoucnost, kterou může ovlivnit každý moment. Naopak společnosti, pro které je důležité čas co nejlépe využít, ne ho ušetřit, jsou společnosti zainteresované v přítomnosti a v kouzlu momentálního okamžiku (Romano 2008: 60-61). To, že různé společnosti na různých místech žijí život v odlišném tempu, odlišným způsobem nakládají s časem a mají odlišné vlastnosti s časem a životním tempem spojené, můžeme dobře vidět právě na příkladu smíšených manželství, kdy dva jedinci pocházející z odlišných společností s odlišnými hodnotami musejí nalézt ve všech těchto ohledech kompromis. Právě na to, jak muži pocházející z různých zemí vnímají čas a nakládají s ním, bylo pro většinu žen těžké akceptovat, obzvláště odešli-li žít do země muže, ve které je vnímání času a životní tempo nekompatibilní s jejich zemí. Každý jedinec je totiž socializován v určitém životním tempu, které přijme za své a dostane-li se do společnosti s jiným životním tempem, potřebuje poměrně dlouhý čas na přivyknutí si (Romano 2008: 61). *„To životní tempo je tady (Španělsko) už takový globalizovaný, ale na druhou stranu, ty víkendy, pátek, sobota večer, lidi se jdou prostě bavit, jsou schopni celou sobotu strávit někde s přáteli, nikdo se nedívá na hodinky, já už musím jít domů něco dělat a podobně. Čas se tady vnímá jinak (...), je to určitě uvolněnější“* (Ema, 31). Nicméně ne každý jedinec je kompatibilní s tempem své vlastní společnosti, a proto pro něj naopak může být tempo jiné společnosti mnohem přívětivější (Romano 2008: 61).

Je známým faktem, že obyvatelé zemí jako je Itálie či Španělsko nikam nespěchají, užívají si daného okamžiku a vlastnosti jako dochvilnost a spolehlivost jim spíše chybí. Všechny tyto charakteristiky jsou opakem charakteristik většiny obyvatel České republiky: *„To je pro mě těžké pořád (zvyknout si na nedochvilnost Italů). Já jsem pořád celkem dochvilná, na to že žiju v Itálii tak dlouho. Mě nervuje, že když jsem v Čechách, dám si schůzku v pět a přijdu ve čtvrt na šest, ne protože nestíhám, ale protože mě nedojde, že*

tam na mě Ti lidé čekají, protože Češi jsou dochvilný národ, pak je mi to hloupý“ (Aneta, 39).

Opakem Italů či Španělů jsou vlastnosti s časem spojené například u Nizozemců. Dle definic vymezených výše, by byli Nizozemci těmi, co se orientují na budoucnost, neboť velice dbají na svůj čas, jsou dochvilní, a co se času týče velice spolehliví. Iva je jediná z žen, která nemohla ve své dochvilnosti a spolehlivosti povolit: *„Holand’ané jsou hodně dochvilní. Pokud se něco stane, muž mi vždy pošle sms, upozorní mě, a všimla jsem si, že to dělají všichni (...). Všichni chodí na čas, upozorňují, když je změna. I tchýně, kdykoliv by se měla zpozdit, posílá sms, abychom věděli. To já až takhle nikdy neměla“ (Iva, 35).*

Jedinci ve smíšeném manželství se navzájem ovlivňují a přebírají takové rysy se životním tempem a časem spojené, které jim na společnosti partnera vyhovují. Manželé tak vytvářejí kompromis a jejich životní tempo se postupně stává produktem kombinace obou společností, ze kterých pocházejí: *„myslím si, že jsem žila hodně hekticky, ve stresu, díky manželovi jsem se naučila více relaxovat, odpočívat, více si užívat života a nespěchat“ (Šárka, 27).* *„Od té doby co mě manžel zná, chodíme všude včas. Když máme někam jít, tak na rozdíl od něj vím, kdy vyrazit, jak dlouho nám to trvá, i oblékání a tak (...). On se někde zastaví a začne kecat a neví kdy skončit, tak já to utnu a jde se. Ono je to považované za nevychovanost, ale když musím jít, tak řeknu, musím jít, nezlobte se, nashledanou. Oni dokážou mluvit i dvě hodiny, pořád dokola tu samou věc“ (Petra, 33).*

Vedle vlastností s časem spojených a celkového životního tempa si musely ženy, které odešly žít do země muže, zvykat na odlišný důraz na jednotlivé části dne. Z České republiky byly zvyklé na poměrně brzké ranní vstávání a dřívější usínání, zatímco v zemích jako je Itálie, Španělsko a Francie lidé mnohem více žijí nočním životem a následkem toho začíná později i pracovní den: *„tady se žije déle večer a později se začíná ráno. My snídáme nejdříve kolem půl osmé. V Paříži je to tak ještě o hodinu posunuté, manželova sestra vstává v osm hodin a pracuje až od půl desáté“ (Martina, 27).* Pozdější začátek pracovního dne znamená i jeho pozdější konec, což

některé ženy vnímají jako nevýhodu: „do práce se chodí nejdříve na osmou a devátou, končí se ve dvě, od dvou do čtyř je polední pauza (...). Od pěti pracují zase až do sedmé. Ta polední pauza naruší celý den a rodiče se nemohou tolik věnovat dětem. Spoustu maminek a tatínků tu má problémy, že mají málo času na děti, končí kolem šesté, sedmé, osmé hodiny“ (Šárka, 27).

Jak již bylo naznačeno, odlišnost v životním tempu, vnímání času a důraz na jednotlivé části dne se promítne i do stravování. Zvyknout si na čas jídla a dobu, která je jednotlivým jídlům během dne věnována, bylo pro ženy obtížnější, než zvyknout si na složení a odlišnost stravy jako takové. Podrobněji bude otázkám stravování se jako jedné z odlišností mezi jednotlivými společnostmi a potencionálnímu problému ve smíšených manželstvích věnována následující kapitola.

6.2.8. Stravování

„*What do you usually have for breakfast?*“ My future mother-in-law asked me over the phone, fussing about our visit.

“*Oh, don't you worry, please,*” I reassured her. “*Just a regular Russian breakfast will be fine.*”

“*And what would that be?*”

“*Why? Vodka and caviar, of course!*” (Do I have to stress that I was kidding?¹⁸)

Elena Popova: *Through the Alien Eyes*¹⁹

¹⁸ „Co obvykle snídáte?“ Ptá se mi má budoucí tchýně dělajíc si obavy z naší návštěvy. „Nedělejte si starosti“ ujišťuji jí. „Stačí typická ruská snídaně.“ „A to je jaká?“ „Vodka a kaviár přece!“ (Dala jsem dostatečně najevo, že to byl pouze žert?)

¹⁹ Elena Popova, žurnalistka z Ruska, která se natrvalo usadila ve Spojených státech amerických, kde se provdala. Ve své knize *Through the Alien Eyes: A view of America and Intercultural Marriage* (2008) popisuje své zkušenosti s příchodem do Ameriky, zdejším životem, lidmi které potkávala, názory svých přátel atd. V jednotlivých kapitolách knihy se věnuje i problémům smíšeného manželství, které představuje na svém příkladu ženy cizinky, která se provdala za Američana z jihu Spojených států amerických.

Ve chvíli, kdy lidé radikálně změni prostředí, například odejdou žít natrvalo do zahraničí, potřebují jídlo, na které byli zvyklí ve své mateřské zemi, ať už se jedná o konkrétní produkty, nebo o vařené pokrmy. Strava umožňuje udržovat pouto s mateřskou zemí skrze známé chutě a vůně, přičemž chutě a vůně nového domova mohou jedince dráždit a zpomalovat tak proces zvykání si na nové prostředí (Popova 2008: 10). V případě mých informátorek neměla žádná z nich větší obtíže přivykání si na nové pokrmy, ba naopak v některých případech pro ně byly mnohem přitažlivějšími než typické české pokrmy, jako jsou omáčky, knedlíky, kysané zelí, vysoká konzumace hovězího a vepřového masa apod. *„Já už jsem před tím jedla, tak trochu italsky. Mně české jídlo nikdy nechutnalo, já jsem si vařila sama doma už od střední školy. České jídlo je pro mě tučné a těžké. V Praze jsem pořád chodila na pizzu, salát, těstoviny, takže to už bylo před tím, přestože jsem před tím v Itálii nikdy nebyla“* (Petra, 33). Problematické bylo například jen zvykání si na určitou část pokrmů, která se v České republice nekonzumuje v takové míře: *„náročné pro mě bylo zvykat si i na určitý obsah stravy, tady se jí hodně ryb a mořských plodů, které jsem nikdy nejedla, nebo není to u nás zvykem, takže naučit se vůbec tyhle plody jíst. Ze začátku jsem z toho byla hodně špatná, měla jsem pocit, že se pořádně nenajím. Nevěděla jsem co si v restauracích objednat, protože tyhle jídla jsou úplně jiné“* (Šárka, 27). Důvodem snadného přivykání si na zahraniční stravu může být i globalizace zahraničních kuchyní a s ní spojená všeobecná znalost potravin a pokrmů a jejich běžná konzumace napříč různými zeměmi, zvláště jedná-li se o italskou, francouzskou, či španělskou kuchyni.

Pravdou ale je, že většina žen stále vaří pro svou rodinu českou kuchyní a střídají typicky české pokrmy s pokrmy typickými pro zemi manžela, v případě že žijí ve třetí zemi, tak do hry vstupují i typické pokrmy této země: *„to dost závisí na ročním období, dělám hodně saláty, jako první chod, nebo nějaké studené zeleninové polévky a potom nějaký druhý chod. Takže to je v létě a v zimě jsem to pojala více česky, že se snažím o nějakou tu polévku a pak druhý chod, české jídlo vařím jen v zimě, protože jsou to takový těžší jídla. Tady je gastronomie tak variabilní, to vždycky říkají naši, že to není jako u nás: rýže, brambory, maso, knedlík“* (Ema, 31). Ženy, které české pokrmy pro svou

rodinu vaří, se shledávají s pozitivními ohlasy, až na jednu výjimku, kdy muž Iva nemá českou kuchyni v oblíbenosti, což je pro Ivu trochu problém, neboť jí čas od času česká kuchyně chybí: *„dodnes nejlí knedlíky, to mě mrzí. Je to dilema (...), já jsem zvyklá na domácí jídlo a vařit i pro děti třeba omáčky, ale manžel to nechce jíst“* (Iva, 35). Přestože přivyknání si na zahraniční stravu nebylo pro ženy nijak obtížné, jsou zde potraviny, které v zahraničí nekoupíte, a které vám chybí, ať už se jedná o pochutiny, jako jsou sladkosti nebo o přísady k vaření: *„na Slovensku si vždy první koupím horalky, fidorky a langošy, to co tady prostě není“* (Rosa, 29). *„Vozím si koření z České republiky, protože to, na které jsme zvyklí, se tady neprodává“* (Šárka, 27).

Obtížněji si ženy zvykaly na způsoby stravování se, časy stravování se a na velký důraz na jídlo obecně. Způsoby a časy jednotlivých jídel úzce souvisí s vnímáním času a celkovým životním tempem dané země, tak jak bylo popsáno výše. V případě, že manželé žijí ve třetí zemi, přizpůsobují stravovací návyky té dané zemi oba dva partneři, například co se času stravování týče. Ve své podstatě to nemůže být jinak, neboť časy a podoba jídel se odvíjí od nastavené pracovní doby, začátku a konce školních hodin apod. *„Oproti Čechům to je velký rozdíl, ale Irsko a Holandsko to mají podobně. Lidé, kteří chodí do práce, mají takovou obědo-večeři, neexistuje tu oběd ve dvanáct hodin, ani pro děti ve škole nejsou obědy, jsou jen svačiny a pak kolem páté je teprve jídlo doma“* (Iva, 34).

V případě, že pár žije v zemi partnera, přizpůsobovat své stravovací návyky musí jen žena. V Itálii, Španělsku i Francii je zvykem snídat, obědovat i večeřet později, tento zvyk se odvíjí od denního harmonogramu, který je vázán na mnohem delší večerní život a pozdější vstávání. Pro ženy bylo obtížné zvyknout si především na pozdní večeře, které nejsou v České republice obvyklé: *„co se týče večeře, tak s tím jsem měla ze začátku problém, protože jsme večeřeli až tak k deváté hodině, já byla zvyklá maximálně na sedmou“* (Dana, 29). Nejen že jsou, oproti zvyklostem v Čechách, posunuty časy jednotlivých jídel, ale odlišná je i doba strávená nad jednotlivými jídly. Na tento fakt zpočátku ženy nereagovaly příliš pozitivně a musely si dlouho zvykat: *„Jídlem oni tady žijí, to bylo pro mě těžké skousnout, když strávíte několik*

hodin u jídla. Já jsem absolvovala můj nejdelší oběd čtyři hodiny. Oni si tady na tom jídle hodně zakládají a já jsem byla zvyklá z Čech, že u nás se nepozvou známý na oběd. U nás se pozvou třeba na večer na posezení, ale na jídlo ne. Míváme často rodinou večeři nebo oběd a to je nás třeba patnáct až šestnáct“ (Martina, 27). Dlouhá doba strávená nad jednotlivými denními jídly souvisí s velkým důrazem, který je na jídlo kladen. Z toho, co bylo ženami řečeno, vyplývá, že jídlo je v těchto zemích jedním z hlavních socializačních prostředků: „Lidi se nescházejí většinou u kávy, jako u nás, když se chtějí vidět, tak spolu jdou na jídlo, na oběd, na snídani, na večeři“ (Ema, 31).

S otázkou stravování souvisí i zvyklosti spojené s tím, kde se jídlo konzumuje. Často nastaly konfrontace spojené se zvykem chodit často do restaurací. Tento fakt opět souvisí s tendencí setkávat se u jídla se známými. Restaurace jsou často navštěvovány nejen v době večeří, ale i v době snídaní, což je zvyklost diametrálně se lišící od většinového způsobu snídaní v Čechách: „nesnídá se doma, ale venku, já jsem byla zvyklá dělat snídane, ale oni doma nesnídají, snídají jen v baru“ (Aneta, 39). Odlišný je i důraz na snídane, co se týče jejich obsahu, ženy jsou z Čech spíše zvyklé snídat do sytosti, neboť snídane je považována za důležité jídlo dne: „manžel snídá, ale snídá jen kávu (...). Snídane pro Italy znamená káva a nic jiného, takže když jsme byli třeba na cyklo výletě a objednali si snídani, přinesli kávu a já jsem říkala a kde je ta snídane. My jsme zvyklí snídat chleba se salámem a podobně, to by Italové ke snídani nikdy nejedli. Jeho mamka připravuje tyhle věci speciálně pro mě“ (Dana, 29).

V neposlední řadě je potřeba zmínit, že odlišnosti mohou nastat ve způsobech, jakým je jídlo konzumováno, přičemž zvykání si na ně může trvat dlouhou chvíli. Jedná se například o sdílení jídla všemi účastníky večeře, či absenci příborů: „u nás jsme zvyklí mít svůj talíř, na kterém má každý své jídlo, ať už doma nebo v restauraci. Tady jsou uprostřed talíře a každý si bere na co má chuť. To bylo pro mě na začátku nepříjemné překvapení“ (Šárka, 27).

6.2.9. Komunikace a společný jazyk

Komunikace je nejdůležitější součástí úspěšného manželského vztahu, vzájemné porozumění si ale často bývá nejtěžší oblastí a to i ve chvíli, kdy oba manželé mluví stejným mateřským jazykem. Vyjádřit slovy pocity jako jsou obavy, strach, rozhořčení, touhy, naděje atd., může být velice obtížné. Ve smíšených manželstvích, kdy se partneři dorozumívají pomocí mateřského jazyka pouze jednoho z nich, nebo ani jednoho z nich, nemusí být problémem pouze menší slovní zásoba či plynulost a gramatická správnost projevu, ale i fakt, že partneři pocházejí z odlišných kulturních prostředí a mohou řečené chápat odlišnými způsoby (Romano 2008: 126). Na počátku vztahu je tedy nezbytné investovat větší množství času do snahy o porozumění si, vysvětlování kontextů a trpělivosti ve chvílích konfliktu způsobeného čistě špatným vzájemným porozuměním. V komunikaci nejde pouze o verbální stránku, důležitou úlohu hraje i stránka nonverbální, tedy intonace, hlasitost projevu, gestikulace, oční kontakt, vzdálenost mezi mluvčími, pohyby těla apod., jedná se o kulturně specifické projevy, které se budou u partnerů pocházejících z odlišných zemí lišit.

Ve vztahu s cizincem téměř vždy minimálně jeden (v našem případě je to vždy žena), nebo oba mluví jazykem, který není jejich jazykem mateřským²⁰. Ve chvíli seznámení se a začátku vztahu byly společnými jazyky našich partnerů angličtina (Iva, Ivana, Petra, Dana, Martina, Šárka), španělština (Ema, Rosa) a kombinace italštiny a angličtiny (Aneta), to znamená, že pouze ve dvou případech byl od počátku vztahu společným jazykem partnerů mateřský jazyk jednoho z nich (španělština), ve všech ostatních případech byl společným jazykem partnerů jazyk třetí (angličtina).

Žádná z informátorek nepopisuje každodenní komunikaci na počátku jejich vztahu jako výrazně problematickou, nicméně *„někdy jsem měla problém se vyjádřit, když jsem chtěla říci něco nestandardního, když jsme se bavili o věcech, které nespádají do tradičních konverzačních témat, člověk zjistí, že*

²⁰ Toto neplatí ve chvíli, kdy jedinci sice pocházejí z různých zemí, ale v těchto zemích se mluví stejným jazykem. Partneři by pak neměli mít problém s komunikací minimálně na verbální úrovni.

nemá slovíčka, nebo že mu to jde pomalu“ (Dana, 29). Někdy vedlo špatné vzájemné porozumění k hádkám, páry proto musely věnovat více času vysvětlování správného významu, aby obdobným situacím v budoucnu předcházely: „někdy se nám to stane, on mi něco řekne a já si to vezmu jinak, než to bylo myšleno. To se může stát i v češtině, ale angličtina není náš rodilý jazyk, stane se, že nepochopím význam přesně“ (Iva, 35). Tyto problémy nastávaly primárně u párů, jejichž jazyková úroveň byla odlišná.

Během vztahu dochází přirozeně k jazykovému vývoji a to ve dvou cestách. Za prvé, jeden z partnerů si osvojí mateřský jazyk toho druhého a tento jazyk se stane jejich jazykem společným. Tato situace je typická v případech, kdy žena odešla za mužem do jeho země původu nebo zde již žila. V tuto chvíli již nejde pouze o jazyk páru samotného, ale o zvládnutí jazyka té dané země (Španělsko – Rosa, Ema, Šárka; Itálie – Aneta, Petra). Za druhé, partneři užívají stále třetí jazyk (v tomto případě angličtina), postupně se stírají nedostatky a zdvihá se jejich jazyková úroveň zvláště v případě, že jeden z partnerů na tom nebyl s jazykem tak dobře, jako ten druhý. Tato situace je typická pro páry, které žijí ve třetí zemi, ať už se jedná o zemi anglicky mluvící (Irsko – Iva, Ivana), či o třetí zemi mluvící jiným jazykem (Německo – Dana). Pouze v jednom případě pár stále užívá primárně angličtinu, přestože již žije v zemi manžela (Francie – Martina).

Důvodem pro setrvání u třetího jazyka jako hlavního nebo jediného jazyka partnerů může být jak život ve třetí zemi, tak pocit obou partnerů, že v jazyce, který není mateřským jazykem ani jednoho z nich jsou si rovnější a v případě, že by společně začali komunikovat mateřským jazykem jednoho z nich, došlo by k znevýhodnění pozice toho druhého: *„mluvíme stále anglicky, angličtina je náš jazyk, nedovedeme si představit, že bychom úplně stoprocentně přešli například na tu italštinu. Navíc já mám pořád pocit, že v té angličtině jsme si rovnější, jsme na stejné lodi, když to v italštině, i když už mluvím, pohádat se na stejné úrovni s manželem stejně nemůžu, když to v angličtině ano“ (Ivana, 34). „Přemýšleli jsme jak to udělat, někdy třeba chci, aby na mě mluvil italsky a nakonec to je docela v pořádku, (...) ale je to těžké, komunikovat normálně, když jeden je na tom s tím jazykem hůř“ (Dana, 29).*

Šárka a její manžel již začali komunikovat výhradně ve španělštině, přesto Šárka někdy cítí nevýhodu právě z důvodu, že španělština není jejím mateřským jazykem a potřebu stále si vypomáhat angličtinou: *„když potřebujeme probrat něco důležitého, abychom si opravdu dobře rozuměli, tak mluvíme ve španělštině, protože já vím, že mi lépe rozumí. Ta komunikace ve španělštině už je jednodušší, ale před rokem bych ještě řekla, že jediné angličtina. (...) v angličtině se stále hádáme, je to jazyk bližší našemu vztahu“* (Šárka, 27).

Nonverbální komunikace je nedílnou součástí dorozumívání se mezi lidmi a jak již bylo naznačeno výše, její projevy se mohou společnost od společnosti lišit mnohem výrazněji než projevy verbální. Zvyknout si na projevy nonverbální komunikace je problematické zvláště ve chvíli, kdy se setkají dva jedinci pocházející ze společnosti charakteristické odlišnou hlasitostí projevu, množstvím užívaných gest, dodržujících odlišnou vzdálenost a odlišnou míru tělesného kontaktu s druhými mluvčími. *„Velmi mi vadí, že jsou tak hlasití (Španělé), mám pocit, že křičí a že nectí soukromí ostatních. V restauracích nectí, že jsou tam i jiné stoly, že obtěžují ostatní svým hlukem“* (Šárka, 27). Obtížné bylo pro ženy akceptovat součást pozdravu, která je typickou jak pro Italy, Španěly, Francouze tak i Nizozemce, jedná se o dávání polibků na tvář a celkovou vyšší míru dotyků během konverzace: *„klasický pozdrav jsou dvě pusy na tvář. To mi nebere, ale musíte se přizpůsobit, dáváte dvě pusy taky. To ale není moc příjemné třeba v létě, když vidíte ty zpocené lidi a teď musíte dát dvě pusy“* (Rosa, 29). *„Oni jsou hodně dotykový a to já nejsem, ani v Čechách, si myslím, lidé tolik nejsou. (...) pořád doteky a pusinky a objímat se a sahat na lidi, kteří nejsou tak blízcí“* (Aneta, 39).

Přesto je nezbytné, pro úplné zvládnutí jazyka a zapadnutí do cizí společnosti, osvojit si jak verbální tak nonverbální stránku tohoto jazyka. Ženy na sobě tyto změny pozorují, zvláště ty, které užívají španělštinu a italštinu, začaly mluvit více nahlas, ve větší míře gestikulovat, udržují bližší tělesný kontakt s druhými mluvčími. Stejnou zpětnou vazbu dostávají i od rodiny a přátel v Čechách: *„já jsem pro Italy Češka, ale pro Čechy jsem Italka. Mluví nahlas, gestikulují rukama, osvojila jsem si to“* (Petra, 33). *„V Čechách když*

mluvím s Čechem, tak se snažím mluvit jinak. Moje vyjadřování se přizpůsobilo tomu španělskému, ale když se vrátím do té češtiny, tak to určitě nedělám“ (Ema, 31).

6.2.10. Shrnutí

Jak jsme mohli vidět v předchozích podkapitolách, charakteristiky typické pro smíšené manželství mezi dvěma jedinci pocházejícími z různých členských zemí Evropské unie se v některých aspektech liší a to především na základě toho, jedná-li se o manželství mezi jedinci, kteří se potkali, ať už v zemi manžela, nebo ve třetí zemi, až po určité době, co v této zemi žili (jeden z nich nebo oba) nebo jedná-li se o manželství, kdy jeden z partnerů odešel do cizí země aniž by v této zemi předtím dlouhodobě setrval. V prvním případě ženy měly většinou menší problémy s integrací hlavně díky předcházející znalosti místního jazyka a jednoduššímu navazování přátelství skrze školní prostředí či zaměstnání, přivykáním si na místní kulturu, či akceptací odlišného vnímání času a životního tempa. Odchod do dané země byl totiž jejich vlastním rozhodnutím, a proto často místní podmínky a společnost znaly, již před tím, než se zde trvale usadily. V tomto případě můžeme říci, že smíšené manželství je nadstavbou již ustanoveného mezinárodního životního stylu spíše než jeho iniciátorem (Cottrell 1973: 739).

Manželství je iniciátorem pro trvalé usazení se v cizí zemi, ať už v zemi partnera, či ve třetí zemi, ve druhém případě, tedy v situaci, kdy se partneři seznámí, poté udržují vztah na dálku a až následně jeden z nich odejde za tím druhým do jeho mateřské země, v našem případě to byla vždy žena, nebo oba odejdou společně do třetí země. Z analýzy ale můžeme vidět, že ani v tomto druhém případě nebyl pro většinu žen problém integrovat se do cizí společnosti, přestože tato integrace trvala delší dobu kvůli prvotní neznalosti jazyka, či slabé sociální síti tvořené pouze rodinou manžela, v případě že se pár usadil v zemi muže a přivyknout místnímu životnímu stylu, neboť se jedná o ženy, které měly již předchozí multikulturní zkušenosti, ale jejich trvalý odchod do zahraničí přišel až s nalezením si partnera cizince.

I u některých dalších obtíží a překážek, na které smíšené páry během svého vztahu a později manželství narážely, můžeme vysledovat řadu podobností. Zcela jednotný pohled mají manželské páry na genderové rozdělení rolí mezi mužem a ženou. Tento fakt vyplývá především z podobnosti mezi partnery, co se týče jejich životního stylu, hodnot, postojů a názorů na život, stejně tak jako z obdobného dosaženého vzdělání či socioekonomického statusu. Lze předpokládat, že pokud by byl výzkum zaměřen na některé další oblasti, jimiž se zabýval například zmiňovaný Romano (2008), byla by názorová shoda na další aspekty manželského života u párů označovaných za tzv. „free movers“ s největší pravděpodobností potvrzena.

6.3. Výhody a nevýhody plynoucí z manželství s mužem cizincem a s života v zahraničí

Život v zahraničí s mužem cizincem přináší ženám řadu obohacení a pozitivních životních zkušeností stejně tak jako určité ztráty a negativní pocity. Jak ženy hodnotí svou situaci spojenou s životem v zahraničí a jaké výhody a nevýhody jim smíšené manželství přináší, bude předmětem této kapitoly. Důležité je podotknout, že v hodnocení pozitivních i negativních stránek manželství s cizincem a života v zahraničí se ženy ve velké míře shodovaly.

6.3.1. Výhody

Jako největší pozitiva na životě v zahraničí vidí ženy neustálé obohacování životního rozhledu a učení dívat se na věci jinými způsoby než jak tomu bylo předtím, než poznaly život v jiné zemi (v jiných zemích). S tím úzce souvisí i fakt, že si člověk nestěžuje na svou situaci a nezaobírá se tolik věcmi, kterého kdysi trápili, neboť vše vidí z různých úhlů pohledu a učí se nové strategie, jak se s vším vypořádat. *„Střety kultur a zvyků člověka obohacují, i když si to neuvědomuje, dlouhodobě člověk zjistí, jak se na věci dívají jinde, a je to jiné, než jak jsem to viděla já, protože tak se na to díváme*

u nás. Je to jiný úhel pohledu a to je fajn. Střety s cizinci pomáhají, lidé vidí, že se dá jednat a vidět věci jinak“ (Rosa, 29). Ženy žijící v zahraničí, daleko od své rodiny i rodiny manžela, se učí větší samostatnosti, neboť se musí spoléhat pouze samy na sebe. „Musíš více bojovat o svou existenci, musíš se naučit být samostatná, nemůžeme se spoléhat na rodinu, cokoliv se stane, musíme vyřešit jen já a manžel, například kdyby manžel přišel o práci, nejde se obrátit na rodiče. (...) myslím, že je to pozitivum, vím, že cokoliv se stane, budu si umět spíše poradit. V Čechách jsem tyhle zkušenosti neměla, tam ztratit práci, tak půjdu v nejhorším k rodičům, tady musím bojovat a budu bojovat, jsem na to zvyklá. Je to větší životní rozhled a možnosti.“ (Iva, 35). Stejně obohacení jim přináší i manželství s mužem pocházejícím z jiné země, partneři se vzájemně obohacují a mají možnost vzájemně přebírat ty lepší stránky z jejich kultury a společnosti a využívat to hezké, co různá místa nabízejí. „Já ráda poznávám další země a další kultury; jiná kultura, jiná příroda a jiná minulost, to mi přijde obohacující, rozhodně více, než kdybych byla s člověkem stejným, jako jsem já“ (Dana, 29).

Další obohacení, které ženy získávají díky životu v zahraničí i manželství s mužem pocházejícím z cizí země, je větší otevřenost a tolerance vůči odlišnostem a celková menší vyhraněnost názorů. Postupem času jsou odbourávány stereotypní představy nejen o zemi manžela, ale o světě jako takovém. Ženy také zdůrazňují, že člověk získává lepší schopnost adaptovat se na odlišná prostředí, hlavně díky nabytým multikulturním zkušenostem. „Rozšířilo mi to obzory, změnilo to spoustu mých stereotypů, stereotypních pohledů a to nejen na Italy a Itálii ale celkově na svět jako takový. To je obecně dáno tím, že žiji v zahraničí, nejen tím, že mám za partnera cizince, ale samozřejmě to tomu dává další dimenzi“ (Ivana, 34).

Obohacení nevnímají ženy jen samy na sobě, důležité pro ně je i to, že všechny tyto schopnosti získají i jejich děti, které se narodí, nebo již narodily do smíšené multikulturní rodiny a budou vyrůstat v zahraničí, což jim otevírá v budoucnosti řadu možností. „Už jenom co se týče dvou jazyků, u mého syna, má dva mateřské jazyky a mluví i perfektně anglicky, muž na něj mluvil i anglicky. Má českou kulturu, české filmy, herce, pohádky, spisovatele,

snažím se, aby se s tím seznamoval. Jezdí na prázdniny do Čech, a má tam to, co Itálie nemá například lesy a houbaření a tak podobně. To je velké bohatství“ (Aneta, 39). „Já si myslím, že už tím, že od mala vyrůstají ve vědomí, že existují i jiné kultury než jen jedna. České děti vyrůstající v celočeském prostředí, na tohle přijdou mnohem později, když to pro naše děti je to přirozená součást jejich života. Mají babičku českou a mají babičku italskou, a když jsme v Itálii tak se ten život odvíjí jinak, než když jsme v Čechách. Starší syn to dokáže dobře rozlišovat a myslím si, že je to pro něj výhoda oproti vrstevníkům, a to nejen jazyková, o tom žádná, má vklad v jazycích, ale i co se týče kultury a jiných věcí“ (Ivana, 34).

V neposlední řadě ženy považují za pozitivní možnost srovnávání a změnu hodnot spojenou s místem kde žijí, neboť vidí, jak to funguje na různých místech a co je na kterém místě tím pozitivním a naopak tím negativním. *„Jsem daleko spokojenější člověk, než jsem byla před tím, protože mám možnost toho srovnání, nejen se Španělskem, ale i s Katarom, to je arabská země, která je sice jednou z nejbohatších, ale ten život sociální a kulturní je tam úplně jiný, díky téhle možnosti srovnání jsem mnohem spokojenější s tím, kde žiju“ (Šárka, 27).*

6.3.2. Nevýhody

Druhou stranou mince jsou nevýhody spojené především s trvalým životem v zahraničí než s manželstvím s mužem cizincem. Největší obtíží je pro ženy to, že jsou daleko od své rodiny a velice se jim po rodině stýská. Život v zahraničí jako takový jim přináší řadu výhod a zcela šťastnými by se staly, kdyby mohly mít v zahraničí i svou rodinu. Největší obavy ženy mají z toho, že je v budoucnu budou jejich rodiče potřebovat a že jim nebudou moci pomoci. *„Odloučení od rodiny, od sestry, mámy, kdybych je měla tady v Itálii, tak by mi nic nechybělo. Když se mi stýská, tak se mi stýská po rodině“ (Aneta, 39). S tímto souvisí další negativum a to vysoké finanční náklady a náročná časová koordinace spojená s cestami za rodinou, popřípadě oběma rodinami, žijí-li manželé ve třetí zemi. Ema například zmiňuje i fakt, že je*

potřeba se do větší míry přizpůsobit rodině manžela, neboť od své rodiny žije daleko a mnoho času tráví s rodinou manželovo: *„musím se tady občas přizpůsobit zvykům té rodiny, protože nemám svoji rodinu tady. Ale to je jen tím, že já jsem se vystěhovala ze země a žiji jen s manželovo rodinou, proto se musím té rodině do velké míry přizpůsobit“* (Ema, 31).

Další obtíží a negativní stránkou bylo pro ženy především na počátku vytržení ze známého prostředí, nejen od rodiny, ale i od přátel. Odešla-li žena do ciziny sama, trvalo nějakou dobu, než si našla přátele a mohla se zapojit do okolního společenského života a udržovat stálý kontakt s novým okolím. Zpočátku ženy neznaly a nevěděly nic o dané společnosti, o to bylo obtížnější zapojit se do hovoru o různých tématech, navzdory tomu, že ovládaly jazyk. Se začátky v nové zemi přicházejí i nepříjemné pocity beznaděje a otázky, spojené s životem v zahraničí a s manželstvím s mužem cizincem, neboť neustále nastávají chvíle, kdy vyplouvají na povrch kulturní odlišnosti spojené se vzájemným nepochopením nebo nepochopením určitých věcí v partnerově zemi a naopak. *„Jsou věci, které člověk vnímá v danou chvíli jako negativum, proč jsem sem lezla, je to na nic, a muž si myslí, že je všechno jinak, ale když si to člověk zpracuje, jde to. Já jsem pozitivní člověk, tak se to snažím tak vnímat a uvědomit si to a negativa nevidět. Naštvou člověka různé věci, chce s tím seknout a na vše se vykašlat. Zvláště na začátku, všechno je cizí, nikoho neznáš“* (Rosa, 29). *„Jste kulturně odlišní, nechápeš nějaké věci tady, on nechápe nějaké věci u nás, ale když se máte rádi, tak to překonáte a jste spolu, protože chcete být spolu. Otázka jsou ty problémy, když se rozejdete, ale na to nechce nikdo myslet“* (Petra, 33).

Na manželství s cizincem některé ženy vidí ještě jednu nevýhodu, která vyplouvá na povrch, až s postupem času a je spojená s vyrůstáním v odlišném prostředí. Jedná se o mezery ve znalosti filmů, knih, pohádek, často spojených s dětstvím a vyrůstáním. Ne všechno lze vysvětlit slovy a ne všechno je pochopeno. *„Když člověk vyrůstá v odlišném prostředí, tak můžeme být naladěni na stejné vlně, jak chceme, pořád jsou tam mezery, například jako pohádky, večerníčky, většinou věci vztahující se k dětství. Jsou to věci, co shází nejvíc, není to překážka, spíše to člověka zamrzí, někdy se třeba i snaží*

to vysvětlit v tom cizím jazyce, někdy se to povede a někdy ne a někdy to zůstane naprosto nedoceněno. Myslím, že se mi částečně povedlo vysvětlit Járu Cimrmana, to považuji za velký úspěch“ (Ivana, 34). „(...) to české uvažování, švejkovský humor, knížky, krásné české filmy, nemůžu se o tohle podělit“ (Iva, 35).

7. ZÁVĚR

Cílem předkládané diplomové práce bylo na teoretické rovině zmapovat problematiku smíšených manželství a na výzkumné rovině odhalit skrze polostrukturované rozhovory podobnosti mezi ženami Češkami, které vstoupily do manželství s mužem cizincem z jiné členské země Evropské unie a usadily se s nimi v zahraničí, a mezi těmito smíšenými manželstvími celkově a zaměřit se na některé aspekty těchto smíšených manželství spojené například s počátky vztahu, rozhodováním se o místě pro život, integrací do cizí země, každodenním životem či komunikací.

Na počátku byla stručně představena historie studia příbuzenství v antropologii. Klíčovým momentem pro tuto práci bylo především odklonění se od studia příbuzenství v tradičních společnostech a od nahlížení na příbuzenství jako na základní organizační prvek společností a přechod k zájmu o otázky spojené s příbuzenstvím v komplexních společnostech. Tento zvrát otevírá v antropologii cestu i pro studium smíšených manželství a dalších otázek s nimi spojených. Zájem o toto téma se přesto udržuje spíše na okraji a to platí zejména pro Českou republiku. Jak bylo vidět v dalších kapitolách zabývajících se právě představením problematiky smíšených manželství, od poloviny dvacátého století téměř až do současnosti jsou smíšená manželství studována převážně z kvantitativního hlediska sociology a demografy. To platí konkrétně i pro studium „mezinárodních“ manželství a nově vznikajících „mezinárodních“ manželství mezi příslušníky členských států Evropské unie, kterým byla v této práci věnována významnější pozornost. Přitom jsou to právě sociální obory, jako je antropologie, které by mohly skrze kvalitativní výzkumy poskytnout emickou perspektivu samotných aktérů vstupujících do smíšených manželství. Se zvyšujícím se počtem smíšených manželství na území Evropy a Evropské unie možná vzroste i zájem o jejich studium z výše zmíněné perspektivy a rozroste se tak množství kvalitativních studií zaměřených na toto téma, které nyní pravděpodobně nepřesahuje ani jednu desítku studií. Tato diplomová práce usilovala o částečné vyplnění této mezery.

Klíčovou částí této diplomové práce je její výzkumná část, která umožnila nahlédnout do života nově se formující sociální skupiny na území Evropské unie. Jedná se o tzv. „free movers“, vzdělané či pracovně vysoce kvalifikované jedince narozené v jakékoliv členské zemi Evropské unie a vstupující do smíšených manželství s jedinci narozenými v jiné členské zemi Evropské unie. Díky Evropské unii se tito jedinci a později manželské páry mohou volně pohybovat napříč jednotlivými státy a trvale se usadit v jejím libovolném místě. Skrze tato smíšená manželství je podporována myšlenka vzniku jednotné evropské identity. Její utváření dokazuje například smýšlení o otázkách občanství, kdy se někteří tito jedinci necítí ani jako občané své země původu, ani jako občané země, ve které momentálně žijí, nýbrž se cítí spíše mezinárodně a evropsky. Obdobně situaci dokazuje i pohled jedinců na migraci, kdy svůj pohyb v rámci Evropské unie za migraci nepovažují a jako migranti se necítí. Tento fakt ale souvisí i se snahou o udržování si pouta se svou zemí původu ve chvíli, kdy jedinec dlouhodobě nebo trvale odejde žít do zahraničí.

Pozornost byla zaměřena i na otázku, co mají společné ženy Češky vstupující do manželství s mužem cizincem z jiné členské země Evropské unie a co mají společná tato manželství jako taková. V našem případě, a díky tomu můžeme zároveň mluvit o fenoménu „free movers“, se jedná, jak v případě žen, tak v případě mužů, o vysokoškolsky vzdělané jedince se značnými zkušenostmi se životem v zahraničí, ať už v podobě studia či zaměstnání nebo o středoškolsky vzdělané jedince, ale též s pracovními zkušenostmi ze zahraničí. Všechna tato smíšená manželství jsou vzdělanostně a kulturně homogamní, což potvrzuje teorii, že vzdělání je nejsilnějším faktorem při výběru partnera, ať se jedná o výběr v rámci sňatkového trhu své vlastní země, či o sňatkový trh mezinárodní.

Tyto smíšené manželské páry obdobně nahlížejí na určité situace doprovázející každý partnerský vztah a manželský každodenní život. Tato podobnost může být čistě náhodná, pravděpodobnější ale je, že se odvíjí od vysokého vzdělání těchto jedinců a z něj vyplývajících obdobných hodnot, postojů a názorů, ale i od obdobných životních zkušeností vyplývajících

primárně ze života v zahraničí a manželství s mužem cizincem. Jedná se například o rozhodování se o místě budoucího života. Všechny páry zvolily za toto místo zahraniční zemi, přestože ne všechny páry se v zahraničí seznámily a společně na tomto místě rozvíjely svůj vztah, primárně z důvodu celkové vyšší životní úrovně v těchto zemích, lepší ekonomické situace a větší možnosti sehnání lukrativnějšího zaměstnání zajišťující rodině lepší životní standard. S usazením se v zahraničí souvisí nutná integrace do cizí společnosti, kterou v tomto případě prošli buď oba partneři, usadil-li se pár ve třetí zemi, nebo pouze jeden z partnerů, v tomto případě vždy žena, usadil-li se pár v zemi manžela. Klíčovou roli v tomto procesu hraje především jazyk a úspěšnost ve vybudování si nové sociální sítě v místě nového bydliště. Naprostá shoda vyplývající z výše uvedených důvodů panovala mezi těmito manželskými páry v otázkách dělby domácích prací. Jak se ukázalo, problematickou oblastí nebyla ani komunikace, přestože se spolu páry dorozumívají mateřským jazykem jen jednoho z nich, nebo jazykem třetím.

S životem v zahraničí a s manželstvím s mužem cizincem souvisí další aspekty každodenního života, na které si musí jedinci, jež jsou v zemi cizinci, přivyknout a jež mohou způsobovat v manželství obtíže. Mluvíme zde o vnímání času a životním tempu, které se společnost od společnosti liší a o obsahu stravy, způsobech stravování se a důrazu, který je na jídlo kladen jako takovém. Přizpůsobit se životnímu tempu a časovému harmonogramu dne, stejně tak jako stravovacím návykům je nezbytným krokem pro spokojený život v cizí zemi. Smíšené páry se v těchto oblastech mohou vzájemně ovlivňovat a obohacovat tak jeden druhého, přičemž ideálním výsledkem je kompromis mezi kulturami obou aktérů a jejich spokojenost. Faktem ale je, že mnohem více se musí přizpůsobit žena, která odejde žít za svým partnerem do země jeho původu, neboť nejde jen o to osvojit si kulturu manželovu, ale kulturu celé společnosti, ve které se žena rozhodla dlouhodobě nebo trvale žít. Ve chvíli, kdy pár žije ve třetí zemi, osvojuje si kulturu této země společně a je jen na partnerech, jak moc budou usilovat o uchování si něčeho ze své vlastní kultury a předávání vlastní kultury svému partnerovi.

Život v zahraničí a manželství s mužem cizincem ženy obohacuje v mnoha směrech, ať už se jedná o poznávání nové kultury, otevírání životních pohledů nebo celkovou větší otevřenost, toleranci k odlišnostem a schopnost lépe se přizpůsobovat změnám a novému prostředí. Pravdou ale je, že život v zahraničí, který většinou okolí žen nahlíží a hodnotí jako pohádkový, má i své stinné stránky. Ženy byly vytrženy ze svého prostředí a s touto situací se musely kratší či delší dobu vyrovnávat, přičemž neměnným faktem se stává, že žijí daleko od své rodiny a hrozí reálná situace, že jednou pro ně bude velkým problémem postarat se o rodiče, kteří je budou potřebovat. Stinné stránky má i manželství s mužem cizincem, přes všechna pozitiva a obohacování, které toto manželství přináší, zde stále budou určité kulturní rozdíly a menší či větší vzájemné nepochopení kultury, ze které oba jedinci pocházejí, ale jak konstatovala Petra: *„když se máte rádi, tak to překonáte a jste spolu, protože chcete být spolu“*.

8. ABSTRACT

This thesis deals with mixed marriages between Czech women and men coming from different member states of the European Union. The issue of mixed marriages is described from qualitative point of view that is, in the area of mixed marriages study, discussed only marginally. The theoretical part of this thesis briefly describes the history of the study, its relationship with anthropology and one of the main topics associated with it – the marriage. Above all, attention is paid to the concepts of romantic love, endogamy and exogamy – key concepts of marriage understanding in the modern societies (the concepts of romantic love) and mixed marriages. Firstly, the history of mixed marriages studies is described and then individual types, as stated in scientific literature, are discussed. It is mainly focused on “international” marriages because the main part of the research deals with one of these marriages, namely “bi-national” or “European-intra marriage” – marriages between two members of different member states of the European Union.

On the basis of the semi-structured interview with Czech women married to men from another member state of the European Union, the main aim is to reveal resemblances between these women, to define basic characteristics connected with this particular type of mixed marriages and life abroad, including advantages and disadvantages arising from all of it. In all cases, these marriages are equal in the area of education, mostly marriages between university graduates or work high-qualified individuals with significant multicultural experience. Thanks to these characteristics, and some others, it can be talked about a phenomenon called “free movers”. Then the focus of this thesis shifts to certain aspects of the relationship and marriage – getting to know each other, decisions about place to live, wedding, neighbourhood response to a foreign partner, life abroad or the integration of women to foreign society. Another goal of this thesis is to clarify certain aspects of marriage that may lead to difficulties, especially in mixed marriages of two people coming from diverse societies. The issues like time perception, eating habits and verbal and nonverbal communication are described. At the end of the research, benefits and difficulties of women's lives with a foreigner in a foreign country are summarized.

This graduate thesis provides the insight into mixed marriages and uses the perspective of the women married to foreigners. In this case, the fundamental feature of these marriages is that they are “European-intra marriage” – the marriages between specific group of well educated or work high-qualified people using the advantages of the European Union and supporting the idea of European integration by forming multicultural families.

9. LITERATURA

- Barnett, Larry. 1963. Research on International and Interracial Marriages. *Marriage and Family Living* 25(1): 105-107.
- Bell, Duran. 1997. Defining Marriage and Legitimacy. *Current Anthropology* 38(2): 237-253.
- Bernard, Ryan W., and H. Russell Bernard. 2010. *Analyzing Qualitative Data: Systematic Approaches*. California: Sage Publications.
- Blossfeld, Hans-Peter, and Andreas Timm. 2003. Educational Systems as Marriage Markets in Modern Societies: A conceptual Framework. In *Who Marries Whom? Educational Systems as Marriage Markets in Modern Societies*. H. Blossfeld and A. Timm, eds. Pp. 1-18. The Netherlands: Kluwer Academic Publishers.
- Botev, Nikolai. 1994. Where East Meets West: Ethnic Inter-marriage in the Former Yugoslavia, 1962 to 1989. *American Sociological Review* 59(3): 461-480.
- Broude, Gwen J. 1994. *Marriage, Family, and Relationships. A Cross-cultural Encyclopedia*. California: ABC-CLIO.
- Cahill, Desmond. 1997. Inter-marriage: A Study of Migration and Integration. *The International Migration Review* 31(3): 750-752.
- Cottrell, Ann Baker. 1973. *Cross-National Marriage as an Extension of an International Life Style: A Study of Indian-Western Couples*. *Journal of Marriage and Family* 35(4): 739-741.
- Cottrell, Ann Baker. 1990. Cross-National Marriages: A Review of Literature. *Journal of Comparative Family Studies* 21(2): 151-169.
- Cretser, Gary A. 1990. Inter-marriage between White Britons and Immigrants from the New Commonwealth and Pakistan. *Journal of Comparative Family Studies* 21(2): 227-238.

- Erickson, Paul A., and Liam Donat Murphy. 2013. *A History of Anthropological Theory*. Toronto: University of Toronto.
- Eriksen, Thomas Hylland. 1993. *Ethnicity and Nationalism: Anthropological Perspectives*. London: Pluto Press.
- Evans-Pritchard, E. E. 1940. *The Nuer: A Description of the Modes of Livelihood and Political Institutions of a Nilotic People*. Oxford: Clarendon Press.
- Ezra, Dina Ben, and Dorit Roer-Strier. 2006. Intermarriage Between Western Women and Palestinian Men: Multidirectional Adaptation Processes. *Journal of Marriage and Family* 68(1): 41-55.
- Firth, Raymond. 2004 (1936). *We, the Tikopia: A Sociological Study of Kinship in Primitive Polynesia*. London: Routledge.
- Fortes, Meyer. 1945. *The dynamics of clanship among the Tallensi*. Oxford: Oxford University Press.
- Fox, Robin. 1967. *Kinship and Marriage: An Anthropological perspective*. Middlesex: Penguin books.
- Furtado, Delia, and Nikolaos Theodoropoulos. 2011. Interethnic marriage: a choice between ethnic and educational similarities. *Journal of Population Economics* 24(4): 1257-1279.
- Furtado, Delia. 2012. Human Capital and Interethnic Marriage Decisions. *Economic Inquiry* 50(1): 82-93.
- García, Rodríguez Dan. 2006. Mixed Marriages and Transnational Families in the Intercultural Context: A Case Study of African-Spanish Couples in Catalonia. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 32(3): 403-433.

- Gaspar, Sofia. 2008. *Towards a definition of European intra-marriage as a new social phenomenon*. Lisbon: Centre for research and studies in sociology.
- Gaspar, Sofia. 2009. *Mixed marriages between European free movers*. Lisbon: Centre for research and studies in sociology.
- Gaspar, Sofia. 2012. Patterns of Bi-national Couples Across Five EU-countries. *Sociologia* 70(1): 71-89.
- Godelier, Maurice. 1998. *Transformations of Kinship*. Washington: Smithsonian Institution Press.
- Goldhamer, Herbert, and Louis Wirth. 1944. Negro-White Marriage in Recent Times. In *Characteristics of the American Negro*. O. Klineberg, ed. Pp. 276-300. New York: Harper and Brothers.
- Gordon, Milton. 1964. *Assimilation in American Life: The Role of Race, Religion and National Origins*. New York: Oxford University Press.
- Grauerholz, Elizabeth, and David M. Newman. 2002. *Sociology of families*. USA: Pine Forge Press.
- Gullickson, Aaron. 2006. Education and Black-White Interracial Marriage. *Demography* 43(4): 673-689.
- Gunduz-Hosgor, Ayse, and Jeroen Smits. 2002. Intermarriage between Turks and Kurds in Contemporary Turkey. Inter-ethnic Relations in an Urbanizing Environment. *European Sociological Review* 18(4): 417-432.
- Haandrikman, Karen. 2012. *Binational marriages in Sweden: Is there an EU effect?* Stockholm: Stockholm University.
- Hendl, Jan. 2005. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál.
- Holý, Ladislav. 1996. *Anthropological Perspectives on Kinship*. London: Pluto Press.

- Imamura, Anne E. 1988. The Loss That Has No Name: Social Womanhood of Foreign Wives. *Gender and Society* 2(3): 291-307.
- Imamura, Anne E. 1990. Strangers in a Strange Land: Coping with Marginality in International Marriage. *Journal of Comparative Family Studies* 21(2): 171-191.
- Jankowiak, William, and Edward Fischer. 1992. A Cross-cultural Perspective on Romantic Love. *Ethnology* 31(2): 149-155.
- Johnson, Walton R., and D. Michael Warren. 1994. Introduction. In *Inside the Mixed Marriage*. W. Johnson and M. Warren, eds. Pp. 1-13. Maryland: University Press of America.
- Jones, F. L. 1991. Interethnic Marriage in Australia. 1950-52 to 1980-82: Models or Indices? *Population Studies* 45(1): 27-42.
- Jones, Gawin J. 2012. *International Marriage in Asia: What Do We Know, and What Do We Need to Know?* Working Paper Series No. 174. Singapore: Asia Research Institute. Dostupné na <http://www.ari.nus.edu.sg/docs/wps/wps12_174.pdf>.
- Kalmijn, Matthijs. 1998. Inter-marriage and Homogamy: Causes, Pattern, Trends. *Annual Review of Sociology* 24: 395-421.
- Kang Fu, Vincent. 2012. Racial Inter-marriage Pairings. *Demography* 38(2): 147-159.
- Katrňák, Tomáš, and Petr Fučík. 2009. Preference výběru partnera. *Sociológia* 41(5): 437-456.
- Khoo, Sien-Ean. 2011. Inter-marriage, Integration and Multiculturalism: A Demographic Perspective. In *Multiculturalism and Integration: A Harmonious Relationship*. C. Michael and J. Jupp, eds. Pp. 101-119. Canberra: ANUE Press.

- Lamphere, Louise. 2001. Whatever Happened to Kinship Studies. In *New Directions in Anthropological Kinship*. L. Stone, ed. Pp. 21-47. Maryland: Rowman and Littlefield Publishers.
- Larson, Lyle E., and Brenda Munro. 1990. Religious Inter-marriage in Canada in the 1980's. *Journal of Comparative Family Studies* 21(2): 239-250.
- Lauth Bacas, Jutta. 2002. *Cross-border Marriages and the Formation of Transnational Families: A Case Study of Greek-German Couples in Athens*. Oxford: Oxford University Press.
- Leach, Edmund. 1961. *Pul Eliya: A Village in Ceylon*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lee, Sharon M., and Keiko Yamanaka. 1990. Patterns of Asian American Inter-marriage and Marital Assimilation. *Journal of Comparative Family Studies* 21(2): 287-305.
- Lee, Che-Fu, Raymond Potvin and Mary J. Verdick. 1974. Interethnic Marriages as an Index of Assimilation: The Case of Singapore. *Social Forces* 53(1): 112-119.
- Levchenko, Polina a Catherine Solheim. 2013. International Marriages Between Eastern European-Born Women and U.S.-Born Men. *Family Relations* 62(1): 30-41.
- Loučimová, Bohumila. 2006. *Psychologické aspekty interkulturních partnerských vztahů*. Diplomová práce. Praha: FF UK.
- Lyons, Leonore T., and Michele Ford. 2008. Love, Sex and the Spaces In-between: Kepri Wives and their Cross-border Husbands. *Citizenship Studies* 12(1): 55-72.
- Maine, Henry. 1861. *Ancient Law*. London: John Murray.

- Malinowski, Bronislaw. 1922. *Argonauts of the Western Pacific: An Account of Native Enterprise and Adventure in the Archipelagoes of Melanesian New Guinea*. London: Routledge.
- Merton, R. K. 1941. Intermarriage and the Social Structure: Fact and Theory. *Psychiatry* 4(3): 361 – 374.
- Monden, Christian, and Jeroen Smits. 2005. Ethnic Intermarriage in Times of Social Change: The Case of Latvia. *Demography* 42(2): 323-345.
- Morgan, Louis Henry. 1851. *League of Iroquios*. Rochester: Sage and Brothers.
- Morgan, Louis Henry. 1871. *Systems of Consanguinity and Affinity of the Human Family*. Washington: Smithsonian Institution.
- Morgan, Louis Henry. 1954 (1877). *Pravěká společnost*. Praha: Československá akademie věd.
- Needham, Rodney. 2004 (1971). *Remarks and Inventions: Skeptical Essays about Kinship*. London: Routledge.
- Overing, Joanna, and Nigel Rapport. 2000. *Social and Culture Anthropology. The Key Concepts*. London: Routledge.
- Panunzio, Constantine. 1942. Intermarriage in Los Angeles. *American Journal of Sociology* 47(5): 690-701.
- Parelman Judd, Eleonora. 1990. Intermarriage and Maintenance of Religio-Ethnic Identity. A Case Study: The Denver Jewish Community. *Journal of Comparative Family Studies* 21(2): 251-268.
- Parkin, David, and Linda Stone. 2004. Introduction. In *Kinship and Family: An Anthropological Reader*. D. Parkin and L. Stone, eds. Pp. 29-42. Oxford: Blackwell Publishing.

- Parkmen, Margaret A., and Jack Sawyer. 1967. Dimensions of Ethnic Intermarriage in Hawaii. *American Sociological Review* 32(4): 593-607.
- Petrášková, Hana. 2008. *Smíšená manželství v České republice*. Diplomová práce. Plzeň: FF ZČU.
- Popova, Elena. 2008. *Through Alien Eyes: A View of America and Intercultural Marriages*. New York: Algora Publishing.
- Qian, Zhenchao, and Daniel T. Lichter. 2007. Social Boundaries and Marital Assimilation: Interpreting Trends in Racial and Ethnic Intermarriage. *American Sociological Review* 72(1): 68-94.
- Roy, Parimal, and Ian Hamilton. 1997. Interethnic Marriage: Identifying the Second Generation in Australia. *International Marketing Review* 31(1): 128-142.
- Sahlins, Marshall. 2013. *What kinship is and What Is Not*. Chicago: University of Chicago Press.
- Schneider, David M. 1984. *A Critique of the Study of Kinship*. Michigan: University of Michigan Press.
- Schweitzer, Peter P. 2000. Introduction. In *Dividends of Kinship: Meanings and Uses of Social Relatedness*. P. Schweitzer, ed. Pp. 1-32. London: Routledge.
- Soof, Alena. 2010. *Multikulturní partnerství muslimů v Čechách*. Bakalářská práce. Plzeň: FF ZČU.
- Sthrosová Klára. 2013. *Česko-bulharská manželství v etnologické perspektivě*. Disertační práce. Plzeň: FF ZČU.
- Stone, Linda. 1997. *Kinship and Gender: An Introduction*. Colorado: Westview Press.

- Stone, Linda. 2001. Introduction: Theoretical Implications of New Directions in Anthropological Kinship. In *New Directions in Anthropological Kinship*. L. Stone, ed. Pp. 1-20. Maryland: Rowman and Littlefield Publishers.
- Strauss, Claude Lévi. 1949. *Les Structures Élémentaires de la Parenté*. Paris: Presses universitaires de France.
- Toušek, Laco. 2012. Vybrané aspekty metodologie aplikované antropologie. In. *Vybrané kapitoly z aplikované sociální antropologie*. T. Hirt a kol., eds. Pp. 25-106. Plzeň: Západočeská univerzita.
- Varro, Gabrielle. 1988. *The Transplanted Women: A Study of French-American Marriages in France*. New York: Praeger Publishers.
- Varro, Gabrielle. 1995. *Les couples mixtes et leurs enfants en France et en Allemagne*. Paris: Armand Collin.
- Varro, Gabrielle. 2000. Rationality and Irrationality in "Bicultural Love" Relationships. In: *Grenzen und Grenzüberschreitungen der Liebe*. C. Hahn and G. Burkart, eds. Pp. 27-43. Opladen: Leske und Buderich
- Wang, Hong-zen, and Shu-ming Chang. 2002. The Commodification of International Marriages: Cross-border Marriage Business in Taiwan and Viet Nam. *International Migration* 40(6): 93-116.

10. PŘÍLOHY

Příloha 1.

Tab. 1

Informátorky.

Informátorka (věk)	Manžel: země původu	Současné bydliště	Manželé*
Ivana (34)	Itálie	Irsko, Dublin	4,5
Dana (29)	Itálie	Německo, Mnichov	1
Ema (31)	Španělsko	Španělsko, Murcia	3,5
Petra (33)	Itálie	Itálie, Miláno	3,5
Martina (27)	Francie	Francie, Compiègne	1
Rosa (29)	Itálie	Španělsko, Malaga	2
Aneta (39)	Itálie	Itálie, Řím	11
Iva (35)	Nizozemí	Irsko, Trim	3,5
Šárka (27)	Španělsko	Španělsko, Murcia	2,5

*Manželé = před kolika lety pár uzavřel manželství (roky).

Příloha 2.

Tab. 2

Vzdělanostní homogamie a sňatkový trh.

	Dosažené vzdělání		Místo seznámení se
	Informátorka	Manžel	
Ivana (34)	VŠ (CZ)	SŠ (IT)	Volný čas
Dana (29)	VŠ (UK)	VŠ (IT)	Zaměstnání
Ema (31)	VŠ (CZ)	x	Vysoká škola
Petra (33)	SŠ (CZ)	SŠ (IT)	Volný čas
Martina (27)	VŠ (CZ)	VŠ (IT)	Zaměstnání
Rosa (29)	VŠ (E)	VŠ (BOL, E)	Volný čas
Aneta (39)	VŠ (IT)	VŠ (IT)	Volný čas
Iva (35)	SŠ (CZ)	SŠ (NL)	Volný čas
Šárka (27)	VŠ (E)	VŠ (E)	Zaměstnání

VŠ = dokončené vysokoškolské vzdělání (titul Bc., Mgr., Phd.).

SŠ = dokončené středoškolské vzdělání (maturitní zkouška).

x = chybí údaj.

CZ = místo studia Česká republika.

IT = místo studia Itálie.

UK = místo studia Velká Británie.

E = místo studia Španělsko.

BOL = místo studia Bolívie.

NL = místo studia Nizozemsko.